

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

౫

గుణగొంతుడైన మూడవ విజయనాథుని కి సంతానము లేనికారణమున గావచ్చును అతడు తనయినజుడైన విక్రమాదిత్య భూతిని యావరాజ్యమునకు పట్టము గట్టెను. ఈతనికి విక్రమాంకుడనియు బేరు కలదు. ఈతడు విక్రమాంకాంత పిల్ల ధరాచక్రమునందు, కంఠకాదామకంఠమునందు¹ చాళుక్యశాసనములు నుడుపుచున్నవి. ఇదివఱలో తెలిసినట్లు ఈతడు తన యగ్రజన్ముడైన గుణగవిజయనాథుని కి గంగ-రట్టయుద్ధములలో దోడ్పడినప్పుడూ² తిరిగి పేరుగాంచెను; కాని తుద కీత డామహాసంగ్రామములలోనే వీరశయనమునొందుటచేత గావచ్చును వేంగీచాళుక్య

సింహాసనము సాధింపించు భాగ్యమొనెరిగి గలుగలేదు. ఈతనికి వేంగాంబికాయనుభార్య కలదు³. యువరాజుగ నుండగనే కాలధర్మము నొందుటవలన నీతడు చాళుక్యశాసనములలో యువరాజు విక్రమాదిత్య భూతియనియే పేర్కొనబడియున్నాడు. ఈతనికిని వేంగాంబికకు నునయించినవాడు చాళుక్య భీమభూపాలు డనుపేరుగల విష్ణువర్ధనుడు. ఇతనికి విష్ణురాజనియు నామాంతరము కలదు.

మూడవ విజయనాథుని యనంతరము ఆతని సోదరుడైన విక్రమాదిత్య భూపాలుడు యువరాజుగనే కాలధర్మము నొందుటచేత ఆతనిపిదప నతని కుమారులలో నగ్రజుడైన⁴

1. ఆం. సా. ప. ప. సం. ౧౦, పంచీ ౬. చాళుక్యభీముని అత్తితామ్రశాసనము.

2. చాళుక్యమొదటిశక్తివర్మపెన్నేరు శాసనము. ఈశాసనపు రేఖలెచ్చట నున్నవో తెలియదు; ఈ శాసనపు నకలు మాత్రము ఇంకొకటి దొరగారు సంగ్రహించి యుంచిన తెలుగు శాసన సంపుటములలో గలదు. (15-6-26; పుట 348).

S. I. I. Vol. I, p. 46, No. 37.

3. శక్తివర్మ పెన్నేరు శాసనము.

4. శక్తివర్మపెన్నేరు శ్రీనామజ్ఞాన వేంకటాద్వైతాచార్యుల పంతులు గారు చాళుక్యభీముని అత్తితామ్రశాసనమున కనుబంగముగ ప్రకటించిన చాళుక్యభీముని పండితాక తామ్రశాసనమున విక్రమాదిత్యుని భార్య వేంగాంబిక యని కలదు; కాని నావద్దనున్న ప్రథమచాళుక్యభీముని మఱియొక తామ్రశాసనపు నకలులో నామ పేరు గోమాంబిక యనికలదు. ఇందేది నిజమో తెలియదు. ఈ రెండుశాసనములకును అసలుమూలము రేఖలు ఇప్పుడెచ్చట నున్నవియు తెలియరావు. అందువలన సరియైన ప్రత్యక్షశాసన ప్రమాణము గాన్పించువఱకు నిండేదిసత్యమైనదియో నిర్ధారించుట కిష్టము.

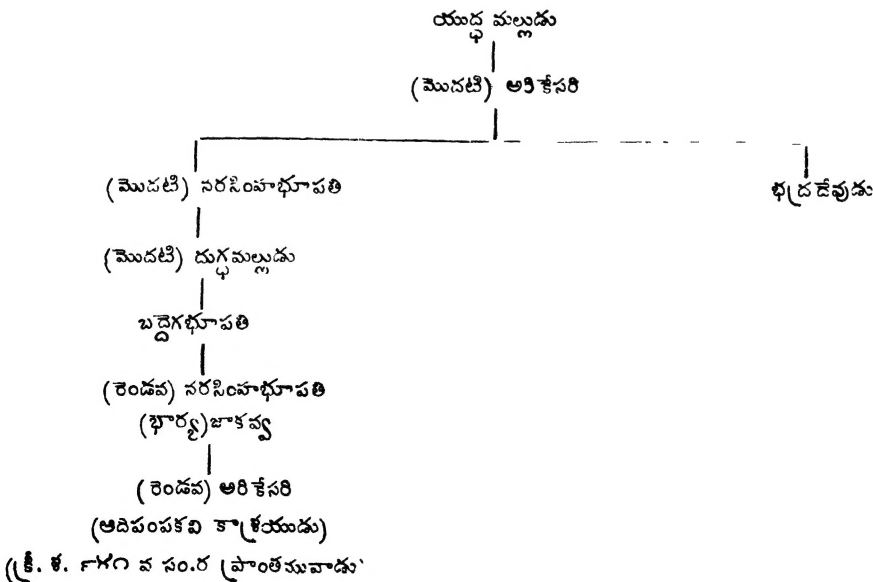
5. C. P. No. 14—1908-09.

చాళుక్య భీమభూపాలుడు వేంగీవిషయమున కధిపతి కావలసియుండెను; కాని యాతని కా యాధిపత్య మంతయులభముగ లభిం లేదు. సింహాసన మధిష్ఠించుటకు పోవలసిన రాజ మార్గమంతయు బహుకంఠకావృతముగ నుండెను. వేంగీవిషయములోని రాజకీయ పరిస్థితులు మఱల నొకమాటు విషమములయ్యెను. బలవంతులను, ప్రతాపవంతులైన రాజ చంద్రు డ స్తంభితు డైనవిదప సాధారణముగ నేమి జరగునో గుణగి విజయాదిత్య మరణాంతర మదియో యాంధ్ర దేశమునను జరగెను. విజయాదిత్యుని పుష్పహమైన ప్రణాపానల

మునబడి యట్లుడికినట్లుడికి వేగివేగి వెనుకకు తగ్గిన రాష్ట్ర కూటాలు మొదలగువారికి మఱి యొకమాటు వేంగీరాజ్యమును కల్లోలపఱుప నవకాశము కలిగెను.

విజయాదిత్యుని మరణముతో నెప్పటి యట్ల మఱల వేంగీరాజ్యలక్ష్మిని వశమొనర్చు కొనుటకై చాళుక్యులలో చాళుక్యులకు తగవులు సంభవించెను. విజయాదిత్యుని కెదురు తిరిగి యాతనితో బాండ్ల పరాజితుడైన యాతని సోదరుడు యుద్ధమల్లుడును, ఆతని కుమారులు తాలపరాజు, అరికేశరులును,

6. యువరాజువిక్రమాదిత్యునికి యుద్ధమల్లుడును సోదరుడొక డుండినట్లు పాఠము కింబళి తోయును. ఆతని కుమారుడే తాలపరాజు. ఈతాలపరాజుమాత్రమేకాక యాతనికి అరికేశరి యను మఱియొక కుమారుడు కూడ నుండినట్లు హింపననకాశము కలదు. అదియట్లున: వేంగీనుండలనివాసియైన జైవబ్రాహ్మణుడగు కన్నడ కవి యొకడు కలడు. ఆదిపంపయని యతని నామము. అతడు పులిగెరిరాజును, చాళుక్యరాజులైన అరికేశరి కాశ్రయుడుగ నుండి విక్రమాద్ధవవిజయమును నామాంతరముగల భారతమును రచియించెను. అం దతడు తన పాపముని వంశవృక్షము నీక్రిందిగీతి నిచ్చియున్నాడు.

విక్రమాదిత్య భూపతి యితరకుమారులును సింహాసన మెక్కనుద్యమించు భీమభూపాలుని కడ్డుతగిలి కత్తులుదూసి రణభేరి మ్రోగించిరి. రాజ్యము వీరభోజ్యమని యార్జునులకునప్పుడు వీరకుమారులుపేక్ష వహింతురా? వారు తమశత్రువునకు శత్రువులగుటచేత దమమిత్రులైన రాష్ట్రకూటరాజుల నాశ్రయించి యీ కుటుంబకలహములలో వారి సాహాయ్యము సపేక్షించిరి. వేంగీచాళుక్య రాజులపై ప్రబలశత్రుత్వము కలిగి యీ రాజ్యవినాశమున కెదురుచూచు రాష్ట్రకూటాధిపతులు స్వరాజ్యసంపాదనాకాంక్షతో ద మూర్తయింపవచ్చు ననంతప్రతిపరులగు భీమవిష్ణువర్ధనుని దాయాదులకు దమవాకిలి నెప్పుడును తెఱచియే యుండిరి. గుణగ విజయాదిత్యుని యవసానకాలమునందుండిన రెండవ కృష్ణవల్లభాడే యప్పటి కింకను రాష్ట్రకూటుల కళహతిగ నుండెను. వీరిల్లెల్లరును తమతమ దుస్తంత్రములను విప్పి వేంగీరాజ్యముపై నెత్తివెల్లి, లోకబాంధవు డిస్తమించిన వెనుక లోకము నాక్రమించు తిమిరపటలమువలెనే దాని నాక్రమించుకొనిరి. వేంగి రాష్ట్రకూటాది సర్వరాజ

న్యులకు వశమయ్యెను. ఈవిధమున మొట్టమొదట భీమభూపాలుడు దైవోపహతుడైనను ఆశోపహతుడుకాక తనతండ్రి తాతల నాటినుండియు భక్తియుక్తులై పనిచేయు యోధవర్గమును జేరిదీసి సైనికూల్యరిస్థితుల కెదురీద జూచ్చెను. భీమభూపాలునికి ముప్పైరు కుమారులు కలరు. ఒకడు విజయాదిత్య నామానికి తుడు: మఱియొకడు ఇళమిక్తి గంటినిదాంచి తుడు: వేటొకడు విక్రమాదిత్యాభిధానుడు. వీరు ఈకష్టకాలమున భీమభూపాలునికి కుడియెడమభుజములవలె ప్రవర్తించిరి. సీరుగాక-- భీమభూపాలునికి నాగిపోతి యని పెంపుమతల్లి యొకతె కలదు. ఆమెకొక కూతురుండెను. ఆమెపేరు గామకాంబ. ఈమెకు మహాకాలుడను నొకకుమారుడు పుట్టెను. ఇతడు కుమారస్వామివలె మహాశక్తియుక్తుడైనవాడు. ఇతడు భీమభూపాలునికి విశ్వాసపాత్రుడైన నేనకుడై ఆతని మహాసైన్యాధిపతియయ్యెను. శత్రువుల అన్యోన్యాస్త్ర సమాయోగమున నగ్ని ప్రజ్వలించుచోట్ల నీత డెన్నిమూఱులో తన స్వామియైన భీమభూపాలునికంటె ముందుపోయి శత్రువులను కూపుచూసినట్లు చాళుక్యశాసనముల

దీని ననుసరించి పండితులు కొందఱు ఆదిపంపకవి తెలిపినసంగతులు నిజమగునని ఈవంశమువారు పూర్వచాళుక్యులనియే యభిప్రాయపడి యున్నారు. (See Dynasties of the Canarese Districts, Page, 39, Footnote 1.) కాని యీవంశమునందలి రాజులపేర్లెక్కడను అనగా పశ్చిమ చాళుక్యవంశమునగాని, పూర్వచాళుక్య వంశమునగాని, రాజనగరమని నుడివిన పులిగెరిశాసనములలోగాని కానరాకపోవుటచేత ఆదిపంపకవి తెలిపిన విషయములందు సత్యముకలదాయని కొందఱు శంకించుచున్నారు. ఆదిపంపకవి యసత్యవంశవృక్షము నిచ్చుటకు హేతువుకానరాదు. ఒకవేళ నీవంశమువారు పూర్వచాళుక్యశాఖకే చెందినవారైనచో నీ వంశవృక్షమున మొట్టమొదట దెలుపబడిన యుద్ధమల్లుడు తాలపరాజుతండ్రియైన యుద్ధమల్లుడై యుండవచ్చును. అట్లయినచో యుద్ధమల్లునకు తాలపరాజు, అరికేశరథులను ఇరువురు కుమారులుండినట్లుగను. తరమున కిరువదియైదేండ్ల పుష్కల రెండవ అరికేశ సరినుండి వెనుకకు లెక్కవేసికొని చెల్లినను మొదటి అరికేశరి కొంచె మించుమించుగ మొదటిచాళుక్య భీమనినాటివాడు కాగలడు.

వలన దెలియుచున్నది.⁷ గుణగవిజయాదిత్యుని ప్రధానమంత్రియు, సుప్రసిద్ధ సైన్యాధిపతియు నైన పాండవరంగవిభుని మనుమడగు కడయ రాజు భీమభూపాలునికి బాసటయై నిలిచిన మఱియొక సైన్యాధిపతి. ఈపైస పేర్కొనబడిన వారలెల్లరు భీమభూపాలుని పక్షమవలంబించి, విఠ్ఠ పక్షమును పెక్కుచోట్ల నెదుర్కొని యసమాన శౌర్య ప్రతాపములనుజూపి మహాఘోరముగ పోరాడిరి. మూడవ విజయాదిత్యానంతరము రాష్ట్ర కూటాదులకును, చాళుక్య భీమభూపాలుదులకును నిరంతరము ఘోరసంగ్రామములు జరగుచునే యుండెను. ఉభయపక్షములకు నిట్లు మూడువందల యఱువదియుద్ధములు సంభవించెననియు, ఇన్నిటిలో చాళుక్యభీమాదుల విజయలైరనియు నొకానొక శాసనము తెలుపుచున్నది.⁸ కాని పైపక్షము యుద్ధసంఖ్య వివరితముగనుండుటచే నిదియుకవేళ సతిశయోక్తియని కొట్టివేసినను మొత్తముమీద పెక్కుతడవ లుభయులకు సంగ్రామములు జరగెననిమాత్రము విశ్వసించవచ్చును; లేదా, యీ సంఖ్య నిజమగుననియే విశ్వసించుచో ప్రతిదినము నుభయబలములకు నెచ్చటనో యొకచోట యుద్ధము జరగుచునే యుండెననియు, ఇట్లు మూడువందల యఱువదియుద్ధములు మూడువందల యఱువదిదినములు జరగెననియు నూహించి తన్మూలమున రాష్ట్ర కూట చాళుక్యయుద్ధములు కొంచెమించుమించుగా సంవత్సరకాలము సాగెననియు, ఇంత కాలము వేంగిరాష్ట్ర కూటాదుల యధీనముననే యుండెననియు, చాళుక్యభీమభూపాలుడే శత్రు సైన్యముల నిర్ణించి తుదకు పితృపితామహా ద్వితమైన వేంగిరాజ్యమును స్వాధీనముచుకొనెననియు నొకవిధముగ నవన్వయించుకొనవచ్చును. ఎట్లయిననేమి తుదకు చాళుక్యభీమభూపాల విష్ణువర్ధనుడు వేంగిరాజ్యలక్ష్మీరక్తదాహమును తీర్చి యామెను కైవసముచేసికొనెను : వేంగికి కప్పదినము లంతరించి శుభదివసము లవతరించెను. రణరంగవీరుల శౌర్య ప్రతాపాలము చల్లారి దేశమునందు శాంతి శీతలచ్ఛాయలు వ్యాపించెను. దాయాదులను, రాష్ట్ర కూట కృష్ణవల్లభుని, ఆతనికి దోషుగా వచ్చిన యతని సామంతులను జయించి భీమభూపాలుడు విజయశ్రుతియును పూరించెను. వెలుతురుకు ముందు చీకటివలె భీమభూలుని ముందు కర్ణాటకాకూటాధిపతులు పలాయితులైరి. ఇట్లు ఆహవకర్కశులును, రణరంగ భీములును, సంగ్రామపాహులునైన యోధులయొక్కయు, సైన్యాధిపతులయొక్కయు తోడ్పాటుతో కడన ప్రచండమైన విష్ణువర్ధనమహారాజు తనరాజ్యమును మఱల సముపార్జించుకొని శాలివాహన శకము ౮౧౪-వ సంవత్సరమున ప్రైత్రబహుళ ౨ సోమవారము నాడు అనూరాధా నక్షత్రమున మిథునలగ్నమున అనగా క్రీ. శ. ౮౯౨-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల ౧౭-వ తేదీన వేంగిచాళుక్యరా

7. Ep. Ind. Vol. V, P. 132

8. Ep. Ind. Vol. IV, P. 226

9. C. P. No. 1 of 1913-14

జ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.¹⁰ నిజపట్ట బంధ సమయమున సంప్రార్థితుడై యీశుడు కొండిన్యగోత్రుడును, వేదవేదాంగ పారంగతు డును, క్రమవిశుషును, ఉమ్మరకంఠిజోళు¹¹ను, రేవమయ్యమనుమడును, ద్రోణభట్టు కుమారు డునైన పోతమయ్యకు ఉత్తరకండేత్వాడి విషయములలోని కూకిపట్టుగ్రామమును దానమొసంగెను¹². ఇతనికిని ఇతని దాయానులకును జరిగిన యుద్ధములలో పెక్కుదుర్బ్రహ్మణులుకూడ యోధులైనిగిచి, తమశస్త్రముల వాడిమియు, ఆస్త్రములపోడిమియు జూపి భీమభూపాలుని కృతజ్ఞులకు పాత్రులైరి. ఇట్టివారిలో కొండిన్యగోత్రుడును, వాజసనేయ బ్రహ్మచారియు, సచ్చిశర్మపాత్రుడును, విశిశర్మపుత్రుడునగు రంగాధికక్కరాభిధానుడు పేర్కొనందగినవాడు. ఈ వీరవరేఖ్యుని ఆస్థానమున దసుకుజేసిన 'ఖడ్గసహాయము'ను పాటించి యతనికి భీమభూపాలుడు పండిపాకగ్రామమును దానముచేసెను.¹³ అంతటకు దసుకును, దశవంశమునకును గ్రోహులై సవర్తింపిన దుర్బయులను తగులీరిని నెక్కుంచి భీమభూపతి ద్రోహస్థుడున్న బిరుదమును ధరించెను. ఇతనికి శౌచకందర్పుడనియు వేటొక బిరుదము కలదు.

చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుద్ధములు బహుకాలము జరిగినను భీమన్యపాలుని సమరకౌశలమున కాటకట్టులై తనర్చిన యుద్ధభూములేవియో మనకు తెలియరాదు. కాని వానిలో విరజాపుర, నిరవద్యపుర, పెరువంగూరుగ్రామములు మాత్రము శాసనములందు పేర్కొనబడినవి. నిరవద్యపుర, పెరువంగూరుయుద్ధములలో పదునాతేండ్లపాట్రాయముగల భీమరాజుసయ్యుడైన ఇతిమజ్జిగండడు అభిమన్యు కుమారునిబోలె పరాక్రమించి శత్రువులను సంహరించి సంస్తుతిగాంచెను. నిరవద్యపురరణమున అతడు కరితురగి ధనుర్ధరాదులచేత నుదగ్రిమైన వల్లభసేనను గజాయాధుడై మృగపతిహరిణములనువలెనే చెదరగొట్టి అసన్య సామన్య సమరవిద్యాప్రపీణ్యమును గనబఱచెను. పెరువంగూరు గ్రామరణమున వల్లభదాసనాయకుడైన దుడకు గుండెయ యను నాతడు విజృంభించి చాళుక్యసైన్యముల నురుమాడుచుండ ఈవీరకుమారుడు భీతార్తులై చెదరిన తన బలములను జేయూపి నిలువరించి వాటికి ధైర్యము నూలుకొల్పి, శత్రుసైన్యముపై గివిరి దానిని చించి చెండాడుటయెకాక కుంతాయుధ హస్తమై సమదపుటనుగునుండి యావల్లిభదండనాయకుని పొడిచి యాతనిని గధావ

10. భీమని అత్తిరి తామ్రశాసనము.

11. బోళు అనునది బోయఅనుదాని బహువచనము. ఏకవచనమున బోండు, బోడు, బోయడు అనురూపములు ప్రాచీనశాసనముల గానవచ్చును బోళుపదము నిచ్చట గౌరవవాచకముగ గ్రహింపదగినది. ఈ 'బోయ' యను విశేషణవాచకమునుగూర్చి శాలంకాయన నందివర్మ పెదవేగిశాసనమును చూడుడు. (భారతి సం. ౧, పరిచి ౬.)

12. Ep. Ind. Vol, V, Page 127.

13. అత్తిరితామ్రశాసనానుబంధమున పండిపాక తామ్రశాసనము.

శేషునిం గావించి, లాటాధిపతులను, దాయాదులను జీమూతపుంజమును జంఘానిలమట్లు పోద్రోలెను. విరోధిభూనాథు లీచాళుక్యుకుమారుని రణక్రీడానైపుణికి వెలుగుపడియు భీతి నొంది, తంత్రములం బన్ని యుద్ధాంతరమున నాతని నూరకపోషికచుట్టముట్టి కడతేర్చిరి.¹⁴

భీమభూపతి కీకుమారవీరునిపై వాత్సల్యము మొడు. తండ్రి వాత్సల్యమును చూరగొనిన యీ వీరకుమారుడు పిన్నవయసుననే మహాదాతయై, యర్థిజనంబులకు ధనము నొసంగి గొప్పకీర్తి సంపాదించెను. భీమరాజీబాజకుమారునికి పారలౌకిక క్రియలు నిర్వర్తించి, యానమయమున 'విద్యాస్థాన పారావారపారగు'లైన నలువది యైదుగురు బ్రాహ్మణులకు ఉత్తరకండేర్వాడి విషయము లోని పెడతలూరు గ్రామమును దాన మొసంగెను.¹⁵

భీమభూపాలుని రెండవ కుమారుడైన విజయాదిత్యునికూడ ఇతిమత్తీగండనికి పీఠి పోయిన వాడుకాడు. ఆతడును నిజముగ విజయాదిత్యుడే. ఈతని శౌర్యపటిమకు సాక్షి భూతమై నిల్చి స్థలము విరజాపురము. విరజాపురసంగ్రామమున నీతడు రాష్ట్రకూటసైన్యము నోడించి, యచ్చట తన విజయచిహ్నముగ నొక కీర్తిస్తంభమును ప్రతిష్ఠించెను.¹⁶ అప్పుడు సమరశాస్త్ర విశారదులైన యిట్టి శౌర్య

మూర్తులుండిరి గనుకనే చాళుక్య రాజ్యలక్ష్మి వేంగీసింహాపీఠినుండి కదలలేదు.

ఇతిమత్తీగండ, విజయాదిత్యులను గుఱించి చెప్పినట్లు మూడవతనయుడైన విక్రమాదిత్యునిగుఱించి, ఆత డీచాళుక్యరాష్ట్రకూట సమరముల తండ్రియైన భీమరాజున కెట్లు తోడ్పడినదియు శాసనము లేమియు జెప్పటలేదు. ఆత డప్పటి కింకను బాలుడై యుండుటయే యిందులకు కారణము కావచ్చును. ఇతిమత్తీగండడే పదనాజేండ్ల ప్రాయముగలవాడైన యప్పుడు ఆతనికింటే తరువాతివాడు కాదగు నీవిక్రమాదిత్యుడు బాలుడై యుండునని యూహించుట సమంజసము కాకపోదు.

'పెరువంగూరు విరజాపుర నిరవద్యపురము' లను నీమూడు గ్రామములును అప్పుడు యుద్ధము జరిగినచోట్లని మనకు దెలిసినను అవి యెచ్చటివో తెలిసికొనుటమాత్రము కష్టముగ నున్నది. పెరువంగూరన పెద్దవంగూరగునేమో. వంగూరను పేరుగల గ్రామమొకటి ఏలూరుతాలూకాలో కలదు. అదియే పెరువంగూరిగునేమో సంశయింప దగియున్నది. విరజాపుర మిప్పటి విజాపురమని కొండటి యభిప్రాయము. ఇది యగుననికాని, కాదనికాని చెప్పటకు తగిన యాధారములు కానరావు. నిరవద్యపురము తరువాతి చాళుక్యశాసనము లలో¹⁷ 'నిరవద్యప్రోలు' అనియు పేర్కొనం

14. C. P. No. 1 of 1913-1914.

15. Ibid.

16. Ind. Ant. Vol. XIII, P. 213.

శక్తివర్య పెన్నేలు తామ్రశాసనము.

17. S. I. I. IV. No. 1243; C. P. No. 3 of 1921-22;

బడినది. ఆశాసనములందు పేర్కొనబడిన యితర గ్రామములనంగీకరించుచుండి చూడగా ఇది యిప్పటి నిడదవోలు అయియుండవచ్చు ననుట కవకాశము కలదు.

మంగియువరాజు జ్యేష్ఠపుత్రుడైన రెండవ జయసింహవల్లభుని (క్రీ. శ. ౭౦౧-౭౧౪) పెంజుకపట్టు దానశాసనముననుసరించి యారాజునకు 'నిరవద్య' బిరుద మున్నట్లూహించుచున్నాము.¹⁸ ఇదియే నిజమైనయెడల ఆంగరము రెండవ జయసింహ వల్లభుని పేర కట్టబడి, చాళుక్యులకాలమున ప్రసిద్ధిపచ్చిన ముఖ్యదుర్గములలో నొక్కటియై, పేరును పెంపును గాంచెనని చెప్పవచ్చును.

విష్ణువధాన నామాంకితులైన చాళుక్య ప్రభువులలో నీభీమరాజు ఆరవవాడగుట ఈ తనిని ఆతవ విష్ణువర్ధనుడనియు, భీమనామాంకితులలో నీతడు ప్రథముడగుట ప్రథమచాళుక్యభీముడనియు నుండును. పరాక్రమనంతుడై యీతడు తనపెదతండ్రియైన మూడవ విజయాదిత్యుడు సంపాదించిన కళింగమును కూడ నిలబెట్టుకొని వేంగిలోగూడ దానిని పరిపాలించెను. చాళుక్యాధికారము ఈతనికాల

మునను కళింగముపై సాగుచుండెననుటకు ఎలమంచి కళింగదేశ, దేవరాష్ట్రవిషయములకు సంబంధించిన యీతని తామ్రశాసనమే తార్కాణము¹⁹.

భీమభూపాలుడు మహారాజాధిరాజులరమేశ్వరుడు: పరమబ్రహ్మణ్యుడు: సర్వలోకాశ్రయుడు. ఇతడు గాంధర్వవిద్యాభిమానియై, తద్విద్యయందు ప్రవీణులైనవారి నాదరించి, దానాదికములచేత సత్కరించి పోషించెను. ఈ భీమభూపాలుని అత్తలి తామ్రశాసనము ల్పట్టినమంత్రగాంధర్వవిద్యావేదనియైన 'చల్లవ' యను వేశ్యాంగనకీయబడిన దానమును దెలుపుచున్నది.²⁰ ఇవభక్తిపరాయణుడై భీమభూపాలుడుచాళుక్య భీమేశ్వరుడనుపేర ఈశ్వరునిప్రతిష్ఠించి ఆదేవునికి రమ్యహర్మ్యమును గట్టించి కీర్తిగాంచెను.²¹ ఈచాళుక్యభీమేశ్వరదేవహర్మ్యమున్న గ్రామమే నేడు చాళుక్యభీమవరమున పేర బరగుచున్నది. ఇది కాకినాడ తాలూకాలో చామర్లగోట గ్రామమునకు ప్రక్కగలదు. ఈ చాళుక్య భీమేశ్వరక్షేత్రమే కుమారారామమని ప్రసిద్ధికెక్కినది.²² ఈ భీమభూపతి ప్రోత్సాహమున చట్టపనామాంకితుడైన

18. భారతి సం. ౧, సంచిక ౧౦, పుట ౧౪౧, పుటనోటు ౩.

19. C. P. No. 14 of 1908-1909.

20. అత్తిలి తామ్రశాసనము.

21. Ep. Ind. Vol. IV. P. 226.

22. చాళుక్యభీమవరము శాసనములు చూడుడు; ఈక్షేత్రము శ్రీనాథుని భీమేశ్వర పురాణమునందును పేర్కొనబడినది.

“సరిసామంతుడు శ్రీకుమారవనికాచాళుక్య భీమేశ్వరేశ్వరదేవుండు పకంకబాంధవుడు శ్రీసంవేద్య రాష్ట్రరవుండితవుం బొద్దును బల్వలకుండు మృకండేశుండుగా నేరెని ధర్మమొడలి భీమనాథుడు నిరాతంక ప్రతాపాధర్మిక. — ఆ ౫. ౮౯.

యీతని సామంతుడొకడు భీమభూపాలుని పాడిసంటలకు నెలవయ్యెను. ఈతడు క్రీ. శ. ౪రిపాలనము పదునేడవ సంవత్సరమున అనగా ౮౯౨ మొదలు ౯౨౨ వఱకుముప్పదిసంవత్సర క్రీ.శ. ౯౦౯-వ యేటబెజవాడలోని ఇంద్రకీల ములు జనరంజకముగ పరిపాలించి పరలోక పర్యవ్రాజముమీద పార్థేశ్వరాలయమును గట్టించును కేగెను.

చెను. ²³

ఆతని యనంతరము అతని కుమారులలో

విక్రమాదిత్య తనూభవుడైన యీవిష్ణు నగ్రజు²⁴డైన విజయాదిత్యభూపాలుడు రాజ్య వర్ధనుని పరిపాలనమున ప్రారంభదశలో నేంగీ మునకు వచ్చెను. విజయాదిత్య నామాంకితు రాజ్యము అల్లకల్లోలముగ నుండినను కాల లైన చాళుక్యరాజులలో ఈతడు నాలవవాడు. క్రమమున నందు శాంతి సంస్థాపితమై, దేశము కొల్లభి²⁵గండ విజయాదిత్యుడనియు²⁶, కొల్ల

ఈకుమారామము ప్రసిద్ధములైన పంచారామత్రైతములలో నొకటి. చాళుక్యభీమేశ్వరాలయము నందలి ప్రాచీనశాసనములలోనిది కుమారామమనియే పేర్కొనబడినది. దీనికి భీమారామమనియు నామాంతరము న్నుట్లు భీమేశ్వరపురాణమువలన దెలియుచున్నది. ధరణాలకోట అమరారామము, గుప్తూడి (భీమవరముతాలూకాలోని యిప్పటి గుమ్రూడి) పోమరామము, పాలకోట (నరసాపురంతులూకాలోని యిప్పటి పాలకొల్లు) క్షీరారామము, 'చాళుక్యవంశరాజధాని యగు చాళుక్యభీమవర నామగ్రామంబు.....భీమారామము', దక్షారామము- ఇవి పంచారామములుగ భీమేశ్వరపురాణమున దెలుపబడినవి. క్రీ. శ. ౧౧౪౬ వ సంవత్సరమునాటి శాసనమొకటి పంచారామముల నిట్లు పేర్కొనుచున్నది:

“భీమాపురము డాకరేమి వాల్మీలను దా, చ్యారామపురి శ్రీచుదమరడాలు

అను సంప్రధరణి పంచారామముల మహా, దేవరలకు.....”

ఇందలి దాక్షారామము, అమరారామము, క్షీరారామములు మనకు దెలియుచునేయున్నవి గాన మిగిలిన భీమాపురము డాకరేమిలో ఏదియో యొకటి చాళుక్య భీమవరము, మఱియొకటి గుమ్రూడియే కావలసియుండును. దాక్షారామ శాసనములలో నాగ్రామము 'పెద్దడాకరేమి' అని పేర్కొనబడినది అచ్చటి దేవుని పేరుపూడ భీమేశ్వరుడే యగుటచేత దానికి 'పెద్దడాకరేమి' యనియు, కుమార భీమేశ్వరస్థానమగు చాళుక్య భీమవరమునకు డాకరేమి లేక చిన్న డాకరేమియనియు వ్యవహారనామముండెడి దేమో డాకరేమి ప్రాకృతరూపము. ఇదియే సంస్కృతమున దాక్షారామమైనది. ఇచ్చట భీమేశ్వర ప్రతిష్ఠయై యీత్రైతము పది పదునొకండు శతాబ్దులలో కాలముఖ్యమైన విజృంభణకాలమున ప్రధానమైనత్రైతములలో నొకటిగ ప్రసిద్ధిజెంది ప్రాముఖ్యము గల్గినప్పుడు పవిత్రత హెచ్చుటకై నామసామ్యముండుటచేత దీనికి దక్షగౌముడిపెట్టి యుండురు.

23. Ep. Coll. 833 of 1917.

24. Ep. Ind. Vol. VII, P. 177.

25. ఈపదము శాసనములందు కొల్లభిమనియేకాక కొల్ల బియనియు గలదు. కొల్లభిగండవిరుదము కమ్మనాటిని క్రీ. శ. పదిపదునొకండు శతాబ్దులలో పాలించిన తెలుగుచోళులలోను గానవచ్చుచున్నది.

“బల్లహుతో ఘనవిజ్ఞన, వ్రల్లాటనవచ్చు పాముబట్టినగని యా

బల్లహుఁ డిచ్చె నుకాంకము, కొల్ల భిఁగొని జనులుగండగోపాలుఁ డనకా.”

— ఓవిలిది చోడరాజు కొడిదెనశాసనము.

26. Ep. Ind. Vol. VII, p. 177.

భిగండ భాస్కరుడనియు²⁷, కొల్ల భిగండ డనియు²⁸, కలియర్త్యంకుడనియు²⁹, కలియర్తిగండ డనియు³⁰ నీతనికి నామాంతరములు కలవు.

ఇతడు తనతండ్రియైన భీమభూపతి జీవించియుండగనే తన యనువమాన భుజబలమున వైరివర్గమును విధ్వంసమొనరించి పరాక్రమ వంతుడని పేరొందెను. ఈతనికి 'చాళుక్యకుల కల్యాణ పరంపరానియోగాధి కృతపట్టవర్ధిని' వంశజుడను, స్వామ్యనుజ్ఞాప్రకారము దుర్ధర్ష బలుండయిన దద్దరుడనువానిని జంపిన కుబ్జ విష్ణు వర్ధనానుచరుడగు కాలకంప వంశస్రసూతుడును, సోమాదిత్య పౌత్రుడును, పృథివీరాజ పుత్రుడును, కుంతాదిత్య నామాంతరుడును అయిన భండనాదిత్యుడనువాడు విశ్వాసపాత్రుడైన భటుడును, అనుచరుడనై పెక్కుయుద్ధముల అతనికి తోడ్పడి స్వామిహితము నెఱవేర్చుచు వచ్చెను.

మూడవ విజయాదిత్యుని కాలమునుండియు చాళుక్యాధికారమునకు లోడియున్న కళింగాధిపతులు ఈ విజయాదిత్యుని కాలమున స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకై ప్రయత్నించి యుండవచ్చును. దానంజేసియే యీ తడు కళింగదేశముపై దాడివెడలి వారిని జయించినట్లు చాళుక్యశాసనములు నుడువుచున్నవి.³¹ ఈతడు తండ్రి, పెదతండ్రులవలెనే

త్రికళింగాటవీయుక్తముగ వేంగీమండలమును పరిపాలించెను.³² ఈతని దానశాసనము లేవియు నింతవఱకు దొరక లేదు.

ఇంతటి స్వల్పకాలము మాత్రమే యీ తడు పరిపాలించుటకు దాయాదుల కయ్యములో, శత్రువుల దండయాత్రలో కారణమై యుండవచ్చును. విరజాపురమున జరిగిన సంగ్రామమున నీతడు వీరస్వర్గము చూరగొనెనని యొకానొకశాసనము చెప్పుచున్నది;³³ కాని పెక్కు చాళుక్యశాసనములు విరజాపురము నందలి యీతని కీర్తిస్తంభప్రతిష్ఠనే యుగ్గడించుచున్నవి. అందువలన విరజాపుర యుద్ధమున నీతడు నిహతుడయ్యెనన్న విషయము నందలియూధార్థ్యము సంశయింపదగియున్నది. అట్లుకాక కీర్తిస్తంభప్రతిష్ఠయు, నిహతుడగుటయుగూడ సత్యములే యగునెడల, విజయాదిత్య నృపాలునికని, ఆతని శత్రువులకును విరజాపురమున రెండుమారులు యుద్ధము జరిగెననియు అందు మొదటిమాటు విజయాదిత్యుడు విజయఘనోంది, యచట దన విజయచిహ్నముగ కీర్తిస్తంభమును ప్రతిష్ఠించెననియు, రెండవమాటు జరిగిన యుద్ధమున నతడు నిహతుడయ్యెననియు సమన్వయించు కొనదగును.

27. Ind. Ant. Vol. XIII, p. 248.

28. Ep. Ind. Vol. IV, p. 226; Ep. Ind. Vol. VII. p. 177.

29. S. I. I. p. 36; Ind. Ant. Vol. XIII, p. 50.

30. Sewell's Lists of Antiquities, Vol. II, p. 13, No. 84.

31. Ind Ant. Vol. XIII, p. 213.

32. Ep. Ind. Vol. V, p. 131.

33. C. P. No. 23 of 1916-1917.

ఈ విజయాదిత్యునికి ఇరువురు భార్యలు కలరు. అందొకరిపేరు మేటాంబ³⁴. రెండవ భార్యపేరు తెలియరాదు. ఇరువురు భార్యల యందు నాతని కిరువురు కుమారులు కలిగిరి. అందొకనిపేరు రాజమహేంద్రావరనామము గల అమ్మరాజు; రెండవ వానిపేరు విష్ణువర్ధన నామాంతరముగల భీమభూపాలుడు. ఈ భీమ భూపాలుడే మేటాంబా నందనుడు. అమ్మరాజు తల్లిపేరు మనకు తెలియదుకాని యాతడు చాళుక్యశాసనములలో విజయాదిత్యుని అగ్ర సూనుడని చెప్పబడియున్నాడు;³⁵ ఇందువలన నితడు పట్టమహిషికి జన్మించినవారిలో జ్యేష్ఠుడనికాని, లేక చాళుక్యశాసనముల ననుసరించి కొందఱు చెప్పనట్లు ప్రప్రథమమున జన్మించిన వాడని కాని చెప్పవలసి యుండును. ఈ భీమ భూపాలామ్మరాజు లిరువురిలో అమ్మరాజ భూభూజుడే తండ్రియనంతరము రాజ్యమునకు వచ్చెను.

సాధారణముగ చాళుక్యులలో నితని పూర్వులకువలెనే యితనికిని వేంగీసంహాసన మంత సులభముగ స్వాధీనము కాలేదు. కొల్ల భిగండ విజయాదిత్యునికి విక్రమాదిత్యుడను పేరుగల సోదరుడుండినట్లు మనకు తెలియును. ఆతడును, అమ్మరాజ రాజమహేంద్రుని యితర

దాయాదులు మఱికొందఱును ఏకమై వేంగీ చాళుక్యులలోని ప్రధానపాలక కుటుంబము నకు సహజశత్రువులైన రాష్ట్రకూటులతో జేరి ఆతనికి చాళుక్యరాజ్యము నశముకాకుండ కుట్రలు పన్నజూచిరి.³⁶ వారు తుదకు అమ్మ రాజుయొక్క తండ్రి తాతానాటినుండియు అత్యంతము విశ్వాసపాత్రులుగ బనిచేసిన సైన్యాధిపతులను, సేనకులను, తుదకు ప్రజలనుగూడ తమహతులనుకొని త్రిప్పకొని అతనిపై విక్రమించిరి. లయిగను ఆతడు మేరు పర్వతమువలె చలియింక, ఖడ్గకసహాయుడై దాయాది విరోధివర్గముల నురుమాడి ప్రతాపము జూపియు, శక్తిత్రయసంపన్నుడై చతుర్విధోపాయములను బ్రయోగించి కొందఱిని లోపఱుచుకొనియు జనులను వశీకరణము చేసి కొని తుదకు వేంగీరాజ్యమునకు పట్టభద్రుడయ్యెను. ఈతడు ప్రథమచాళుక్య భీమసైన్యాధిపతియైన మహాకాలునికి పెన్నాతవాడి విషయములోని ద్రుజ్జారు గ్రామమును³⁷, కొల్ల భిగండ విజయాదిత్య సేవకుడైన భండనాదిత్యునికి కండేఱువాడి విషయములోని గొంటూరు గ్రామమును³⁸ దానముచేసినట్లు శాసనములు కలవు. పైనుడివిన విషయములతో వీటిని సమన్వయించి చూచినచో మహాకాల,

34. Ep. Ind. Vol. V, P. 134.

శాసనములందు ఈ ఆ (ష్ట) పొందిన మార్పులనుబట్టి చూడగా ఈ 'మేటాంబ' అనుపేరును ఇప్పుడు 'మేటాంబ' అనియు, 'మేకాంబ' అనియు, 'మేలాంబ' అనియు, తుదకు 'మేహంబ' అనియు ఉద్భవించినట్లును.

35. Ep. Ind. Vol. VII, p. 177.

36. S. I. I. Vol. I, p. 39. No 36.

37. Ep. Ind. Vol. V, p. 131.

38. S. I. I. Vol. I, p. 39.

కుంతాదిత్యు లిరువురును మొట్టమొదట శత్రు పక్షమున జేరగా, పిదప అమ్మరాజు దానో పాయమున వారిని తనపక్షమునకు త్రిప్పకొనె నని యోజింపదగియుండును; లేదా యీకష్ట కాలమున వారిలిరువురును అత్యంతము తోడ్ప డి యీతనికి వేంగీసింహాసనము నిలుచునట్లు చేయుటచేతనైనను కావచ్చును అమ్మరాజు వారిని దానాదికముల సత్కరించియుండును. కాని, తండ్రితాతలనుండి వచ్చువారు మొదట షరరాజుపక్షమున గలియగా, నీతడు వారిని దనపక్షమునకు ద్రిప్పకొనెనని శాసనములు నుడువుచుండుటచేత మొదటచేసిన సమన్వయమే సరియైనది కావచ్చును. ఎట్లయిననేమి తుదకు విజయూదిత్యాగ్రసూనుడైన అమ్మ రాజు రాజమహేంద్రుడు వేంగీమండలమునకు పట్టభద్రుడయ్యెను: శత్రువుల తంత్రములు చిర కాలము సాగలేదు.

అమ్మరాజు నామాంకితులైన చాళుక్య నృపతులలో నీతడు మొదటివాడు. ఇతనికి రాజమహేంద్రుడనియేగాక విష్ణువర్ధనుడనియు నామాంతరము కలదు. ఇతడు సర్వలోకా శ్రేయ బిరుదాంచితుడు.

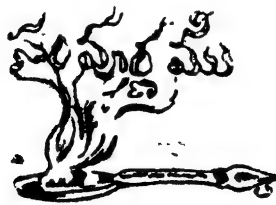
ఇతని కాలమున రాజ్యము శాంతముగ నుండెను. రాష్ట్రకూటనృపాలుర యలజడి తగ్గెను. రెండవ కృష్ణవల్లభుని యనంతరము కొంతకాలము వఱకు సమర్థులైన రాజులు సింహాసనమునకు నచ్చియుండలేదు. కృష్ణ వల్లభుని కిరువురు భార్యలు కలరు. వారిరు వురివలన నాతనికి జగత్తుంగు డనియు, బద్దిగ అమోఘవర్షుడనియు పేర్లుగల యిరు

వురు కుమారులు కలిగిరి. జగత్తుంగుడు రాజ్య మునకు రాకుండగనే కాలధర్మము నొందెను. అందువలన కృష్ణవల్లభుని యనంతరము ఆతని పౌత్రుడును, జగత్తుంగుని పుత్రుడు నగు నిత్య వర్ష బిరుదాంచితుడైన (మూడవ) ఇంద్రభూ పాలుడు రాష్ట్రకూట సింహాసనము నధిష్ఠిం చెను. ఈతడు కూడ రాష్ట్రకూటరాజ్యమును చాలకాలము పాలించి యుండలేదు. ఈతనికి అమోఘవర్షుడనియు, గోవిందభూపాలుడనియు నిరువురు కుమారులుండిరి. ఈ అమోఘవర్షు డు రాజ్యము చేయలేదనియు, నాతడు తండ్రి యైన ఇంద్రరాజు షరలోకగతుడైన యనతి కాలముననే తనువు చాలించెననియు తెలియు చున్నది. అందువలన ఇంద్రభూపతి యనంత రము ఆతని ద్వితీయపుత్రుడైన గోవిందరాజు రాష్ట్రకూటులకు రాజయ్యెను. ఈతనికి ప్రభూ తవర్ష, సువర్ణవర్ష, నృపతుంగ, వీరనారాయణ, నృపతిత్రినేత్రాది బిరుదములు కలవు. వేంగీచా లుక్య ప్రభువైన అమ్మరాజు రాజమహేంద్రుని కీతడు సమకాలికుడు. అమ్మరాజయొక్క షరి పాలనా ప్రారంభదశలో నీతడు వేంగీరాజ్య మును కల్లోలపాటుచుటలో గొంతవఱకు కృత కృత్యుడైనను తుద కితని రాజనీతివలనను, బుద్ధి కుశలతవలనను ఈ గోవిందరాజయొక్క తంత్రములు భగ్గుము లయ్యెను. అయినను ఆశాప్రపూరితములైన తృష్ణావలోకనములతో నాతడు వేంగీరాజ్య రాజకీయపరిస్థితులను గని పెట్టుచునే యుండెను. అమ్మరాజు విష్ణువర్ధను డు సమర్థుడును, రాజనీతి చతురుడును, సమర విద్యాపారంగతుడు నగు షరిపాలకు డగుటచే

గోవిందరాజయొక్క యాటలు సాగిరాలేదు. చాళుక్య-రాష్ట్రకూట సంగ్రామములు చాల కాలమునుండి జరుగుచుండుట చేత, ఇంత కాలము నుండియు రాష్ట్రకూట చాళుక్యులలో నెవరు జయించుచు వచ్చినను చాళుక్యరాజ్యమైన వేంగీదేశమున కాలక్రమమున గొన్ని రాష్ట్రకూట కుటుంబములు స్థిరనివాసముచేసికొని వర్ధిల్లజూచినవి. వేంగీదేశముమీదను, చాళుక్యధీశులవైనను భక్తిగౌరవాభిమానములుగల రాష్ట్రకూటులను చాళుక్యరాజులు ఆదరించి, సమ్మానించుచు వచ్చిరి. క్రమక్రమముగా రాష్ట్రకూటులు చాళుక్యసేనలో సైనికులుగను, రాజ్యమున సామంతులుగను, రాజ్యపరిపాలనమున సేవకులుగను జేరి ఆంధ్రదేశ నివాసులైరి. సర్వ లోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజయిన మొదటి ఉమ్మరాజు మాన్యభేట పురవరేశ్వరుడననియు, మహారట్టవంశజుడననియు జెప్పకొన్న ఇంద్రరాజుననునతనికి వెలనాడు విషయములోని పులివెట్టునొసంగి, యాతని దన సామంతుని గావించుకొని యాదరించెను.³⁹

ఈతడు ఇంద్రరాజుననునతని పౌత్రుడని తెలియుచున్నది. కాని యీతనికిని, మాన్యభేటము రాజధానిగా నప్పుడు పాలించుచుండిన రాష్ట్రకూట పాలకవంశమువారికి నేవిధమైన సంబంధము నున్నట్లీంతవఱకు దెలియరాదు. ఎట్లయిన నేమి, వేంగీదేశముపై నభిమానము గలిగి, దానిని మాతృదేశము చేసికొని, చాళుక్యధికారమునకు లోపడియుండిన విదేశీయులకును తగినగౌరవాదరణములుజరుగుచుండెనని యూహించుట కీవిషయము తార్కాణముగ నున్నది.

ఈ రాజమహేంద్రుని కాలమున ఆతని పేరనే యిప్పటి రాజమహేంద్రవరము కట్టబడినట్లును, ఆతడే చాళుక్యరాజధానిని పెదవేగినుండి రాజమహేంద్రవరమునకు మార్చినట్లును గాథకలదు. రాజమహేంద్ర బిరుదాం చితులైన చాళుక్యప్రభువులు ఇంతకు పూర్వమెవ్వరును లేకపోవుటచేత పైగాథలో కొంత సత్యము కలదనుటకు అవకాశము కలదు. ఈతడు క్రీ. శ. ౯౨౧ మొదలు ౯౩౯ వఱకు నేడేండ్లు పరిపాలించెను.

ప్రణయార్పణము - హృదయపరివర్తనము

పెమ్మరాజు లక్ష్మీవతిగారు

ధర్మాత్మన తులకావ్యవి, నిర్మాణచణున్ విశేకవినయన్ గవితా
మర్మోపదేష్ట, వేంకట, శర్మాహ్వయుఁ డాతు భక్తిసంగతమతినై.

క. బ్రాహ్మణగుణములు లేకయు, బ్రాహ్మణగృహమందు సంభవము గని యుత్తమ్
బ్రాహ్మణుడని చెప్పెడి యం, బ్రహ్మ యొకడు తిరుగు నొక్క-గ్రామమునందున్.

నీ. నేలంపుటంచు పాదాలపై నేరొడు, పట్టదోనతి గూడ కట్టు గట్టి
యొడ్డణమును బోలు నొకత్రోలుపటకాను, పొలుపారగా నడుమున బిగించి
గుండ్డిలు లేకుండు కురుచచేతులు కల్గు, జుబ్బనుబోలు కంచుకము దొడిగి
కొమరారు సరిగడుకూల మొక్కటి మడ్చి; పైటవోలెను వల్లెవాటుగూర్చి
యొక్క-ముంజేత గడియూర; మొకట రవలు, చెక్కి-యున్నట్టి మణికట్టు, శిరముపైన
క్రిక్క-పాట యును గల్గి టక్కుజూపు, పురుషవేశ్యయు నాదగి తిరుగుచుండు.

క. పొగయోడనుండి యప్పుడ, దిగివచ్చిన తెల్లదొరలతీరున సాతం
డగడదు నొక్కొకపట్టన, నగరిజుము తన్నుజూచి నల్లదొర యనన్.

క. చదివెను, చక్కనిపాడితి, యెదవెను; ప్రార్థకర్మమో ! మరియేమో !
పడుగురు తులువలగూడుచు, మదమున జరియించు నీతిమాలినపనులన్.

ఉ. ఆయతకాంతిధీధితు లజాండుముఁ గప్పెడు బ్రహ్మతేజ మే
మాయెనో మాయమై, యటు కటా వికటాకృతి వచ్చె, యశావన
ప్రాయవిలాసనవ్యరంచిరంబులు కాక కపోలవాటికా
స్నాయువు వెండి చూడ్కికి నసహ్యములై కనుపట్టు నెంతయున్.

ఉ. అయ్యయు నమ్మయున్ దగ నహర్నిశమున్ బని పూని చెప్పి యా
కొయ్యను మార్పలేక కడకున్ కొడుకున్ విడనాడి వృద్ధులై
యయ్యమరేంద్రలోకసుఖ మందిరి; యందరు నిందచేయ నీ
యయ్య చరింపజొచ్చెను నిరంకుశుడై మదమున్ వహించుచున్.

- ఉ. వారక వడ్డికిచ్చి కడు వర్ధిలజేయుచు తండ్రి నీర, మా
హారము కూడ మాని శ్రమలంది గడించినమేటివిత్తముల్
మారిచి యాస్తిసంతయు సమాప్తము చేసె నతండు యావన
స్వైరవిహారుడై నయవిచారవిహీనత నొక్కమాత్రలోన్.
- క. పలికెడి దేమింక తుదకున్, గలుద్రొవుట మాంసఖాదసంబనుషనులన్
మెలగిన కులము జనంబులు, వెలివెట్టిననైన దా వివేకరహితుడై.
- క. జూదం బాడుట త్రొగి వి, వాదము లాడుటయు వేశ్యభామాకేళి
మోదరతుండగుటయు గ్ర, వ్యాదజనముగూడి వేటకై యరుగుటయున్.
- వ. మున్నగు దుర్వ్యసనంబులం దగిలి యజస్తంబు విహరించుచుండు.
- ఉ. ఆపురిచెంగటన్ గిసలయస్రసవస్రకరస్రభాసము
ద్దీప్తితమాతభూరుహతతిన్ విలసిల్లు విహంగముల్, కలా
లాంకలాంకలాలితవిలాసము లొల్క మనోజ్ఞలాస్యకే
ళీఋశోభితస్రణయలీల దేలుచు జూడ్కి నాగుచున్.

౨

- మ. భుజము దొక్కతుపాకి దాల్చి కడు నింపుల్ నింపు తద్భూరుహ
వ్రజసంవాసితనుల్లసత్తగకుబారావంబు లాలించి వే
డ్కు జనింపన్ జనె నొక్కనా డతడు వే టాడంగ నవ్వీట న
ర్వజనంబుల్ తను నింద నేయగ సఖిర్వైర్యగర్వోద్ధతిన్.
- గీ. సతతహింసాపరత్వదోషాతిరేక, దారుణానలతాపసంతప్తు డగుచు
స్మట్ట బాలిచ్చి పెంచెడు ప్రేమరసము, హృదయకుసుమమరండమే యింకిపోయె.
- చ. లలితసభావినీలిమవిలాసరసార్ద్రములై రసాలమం
జులసుమమంజరీనిచయశోభల దేలి విహంగనిస్వనా
వళు లలరాచె గోమలశుభద్యుతు లీన వనాంతలక్ష్మీ తా
గలకలనవ్యచున్న దనగా దగు మోహనలీల దేలుచున్.
- గీ. ఆవిహంగసుమధురగానామృతమున, జేసియైన, నామూర్ఖహృత్క్షేత్ర మపుడు
ప్రేమబీజము లవి యంకురింపరాని, కటికరానేలవోలె కర్కశతదాల్చె.
- ఉ. అంచితదేహవల్లరు లొయారముగా బెనగొంచు, మించి పు
ష్పించిన యారసాలతరుబృందములన్ బెనగొన్న యానికుం

జాంచలపీఠు లారయుచు నం దొకచోట మృదూక్తులన్ గుబా
ళించెడుగువ్వజుట రవళిం జెవి జేర్చుచు బొంచి చూచుచున్.

మ. కుసుమోపేతలతావితాసముల నాకుం జొంపపుం జాయలన్
వినపుంజూపుల జొన్ని చొన్ని కలయన్ వీక్షించి వీక్షించి యుగ
దసమాస ప్రణయాతిరేక మధురవ్యాసంగలోలాంతరం
గనముద్భాసిత మైన యాపులుగు జంటం గాంచె వా డయ్యెడన్.

మ. అలసాధాంతర భర్మణోలల నసూర్యంశ్యతా పుట్టుభో
గులు లావణ్యవతీద్వితీయులగు నాక్షోణీశులం బోలె న
వ్యలతాంతైక గృహాంతరంబు సమందానందసామ్రాజ్యము
జ్వలగాంధర్వకళావికాస మొలయన్ బాలించుచున్ జొక్కుచున్.

ఉ. పూవుల బూవులట్టులు చివుళ్లజన్మన్మలబోలె నేకమై
యావిహగద్వయం బటు లతావళికిం బ్రభవించి మించు తీ
రై విలసిల్లె నేర్పరుపరాక యటున్నను వానిదృష్టి తా
బూవులగ్రుచ్చునూదివలె పోయెను లక్ష్మ్యవిశుద్ధి యేర్పడన్.

క. ఏయుట కనువుగ నుండుట, కై యల్లన మెల్లమెల్ల నడుగుల నిడి యా
చాయల నొక్కనికూజము, చాయ కరిగి పొంచి దృష్టి సాలించి వెనన్.

సీ. కుడిరొమ్మున దుపాకిమడమను హత్తించి, డాచేయి జాచి గొట్టంబు బట్టి
నడు మొకించుక వంచి యెడమకా ల్కుందిడి, దృష్టితోడ తుపాకి ద్రిష్టకొనుచు
గుడిచేతితర్జన గుట్టంబునడుగుభాగంబున జేర్చి డాకన్న మూసి
వలవలికంటితో పులుగుల గని గురి, చక్కజేయుచు మీటు నొక్కినంత
నంతలో గాలిచేత నిట్టటు గదలి, యాపులుగుజంట గాపాడ నమరినట్లు
తీవ లడ్డమైన దుపాకి దెబ్బ సరిగ, పారదయ్యె నట్లయ్యు నప్పట్టునందు.

ఉ. ధా మనుమ్రోతతోడ నకటా పడిపోయెను ప్రాణహీనమై
యామిథునంబునందు నొకయండజ మయ్యెడ బుష్పపల్లవ
స్తోమము రాలె ధూమపరిధూసరితంబయు, యాతీణంబునన్
వ్యోమతలంబుపై నెగిరిపోయెను దక్కినపక్షి గ్రక్కునన్.

చ. అటు వినువీధి కేగి వలయక్రమ మారగ రెండురెక్కలున్
దటతట గొట్టు చార్తనినదంబులు దిక్కుల నించుచుండె, తా

దటుకున భూమిభాగవతితంబగు నవ్విహంగంబు డాసి యా
కటికకసాయి యష్టలుగుకంఠము చే నిటికించె గ్రక్కునన్.

చ. కనులను దెల్లనాపారలు క్రమ్మెను, రక్తము కారుచుండె ము
క్కున, మెడ వ్రాలిపోయె; కడుగూరత సమ్మెయి నున్నదాని జే
కొని యతడేగె గొంఠొకనికుంజముపొంతకు దానిజోడు ని
గి నెగురజొచ్చె నప్పొనరుక్రేవ దురుతవిషాదవేదనన్.

సీ. తీహరుప్రేముడితీవలల్లినలీల, నల్లిబిల్లిగ తీవ లల్లుచోటు
గమనీయ ప్రేమప్రకాశవికసనమన, గుసుమగుచ్ఛంబు లింపెనగుచోటు(?)
నెయ్యంపునెత్తావి నిగిడి సుడియుచోజ, విరులతావులు వెల్లి విరియుచోటు
ప్రణయపీయూషవర్షప్రసారణమన; నలరుదేని. మనోన లొలుకుచోటు
నిశ్చలప్రేమనిష్ఠాతనశ్చరణవి, ధానహానుల కాశ్రమమైనచోటు
దుచ్చశశ్మలదుర్గంధదూషితముగ, కటకటా యొక్కమర్త్యమృగం బాన ర్చె.

చ. జగ మొకనాటకంబట రసజ్ఞుడు దానట మానవుం డిరీ!
యగణితప్రేమభావనముదంచితనాట్యకళావిలోలహా
ఖగమిథునంబు జంపితినికాని వసింపగబోలదొక్కా! యే
మిగతి రసార్ద్రహృదయమే యిటు లెంచుచు గొయ్యపారినన్!

గీ. హృదయమున బ్రేమరసమది యొదవకున్న, బ్రణయరాగరక్తిమమెయి బరగకున్న
జిత్తమించుక రసస్పృహచేయకున్న, బ్రతుకనేటికి జీవచ్ఛవంబునోలె.

3

ఉ. చెప్పగరానిబాధ తనచిత్తము నేచగ జిత్తబాధలన్
జెప్పగలేని యష్టలుగు చెప్పక చెప్పినబాధ చెప్పినన్
జెప్పినదానె మాటల నశేషవిషాదగభీరవారిధిన్
దెప్పలేలుచుండెడు హృదింద్రియమే కనుగాక యేరికిన్.

ఉ. ఆగతిప్రేమగీతము లహర్నిశమున్ రచియించు వీణపై
తీగలరెంటియం దొకటిత్రైస్సను; తక్కిన యొక్కతీగపై
మ్రోగదొడంగె నట్లశుభరోదనరావము నిర్నిమిత్త దుః
ఖాగమదోషదూషితజగంబున బ్రేమకు నిట్టివే గతుల్.

చ. మదిమదిజేర్చి బ్రేమగుణమంజుల బంధము నందుగూర్చి, ము
న్నదికినయట్టి జంటహృదయంబది చీల్చె గిరాతుడంత, నా

హృదయప్రణంబునుండి ప్రవహించెడు శోణితధారలొక్కొ నా
నుదితములయ్యె శోకవికృతోక్తి కలాపము లమ్ముఖంబునన్.

ఉత్సాహ. కీరుకీరుకీరుమని యొకేవిధాన నాతనికా
జేరియరచు నట్టునిట్టు చెట్టు బుట్ట జేరు, దు
ర్వారదుఃఖభారమున, సరణ్యరోదనం బదె
వ్వారు విందు, దిక్కులేని పక్షికాడె, యింతకన్!

శా. శోకాలాపకలాపముల్ నిగిడి యహో నెల్లెడ నెండ నీ
లోకంబంతయు నేడ్చుచున్నదనున ట్లుండె సమీపస్థుడై
యాకర్ణించియు జాలినొంద డతడావంతైన దత్కార్యలీ
లాకాశిన్యపటిష్ఠమైన హృదయోల్లాసంబు దీపింపగన్.

మ. పలలం బబ్బెనటంచు నాతడలరుక; బ్రాణంబు భేదించు న
గ్గలపుకా శోకముజెందె నప్పలుగుసౌఖ్యంబిట్లు దుఃఖాంకపం
కిలమైపోయెడు; నిట్టి ద్వంద్వముల లంకెల్ గాక యోజించినకా
గలదే యొక్కయఖండ భావ మది లోకంబందు నెందేనియున్.

ఉ. పోయినపక్షితో నెగిరిపోయెను చాయయువోలె మాయమై
యామెడన్వీయమైన హృదయద్విజరాజము, శూన్యగర్భమై
హేయమునైన కాయమొకయింపు ఘటింపమి మోయనొల్లకే
మోయకయుండరామి బెనుమ్రోత లసంగగ మ్రోయు చున్నెడన్.

క. కువకువవాపోవుచు దన, కవడాయంగోరు, క్రూరకర్మనిగని, చే
రవెరచియరచును డెందం, బవియించెడు రోదనమున నలమటచెందున్.

మ. అపు డాపక్షిని గాంచి యాత డిది యత్యాశ్చర్య మీవిత ము
న్నెపుడుకా జూడ దుపాకిమ్రోత విని దా మేమూలకోపోవుగా
క పులుంగుల్ దరిజేరి యిట్లరచునే కానిమ్మటం చాత్మకా
ర్యపరత్వంబున భావనల్ విడచి క్రౌర్యప్రక్రియాధుర్యుడై.

చ. చెలువు దొరంగి యయ్యెడమచేతను వ్రేలుచునున్నయట్టి య
ప్పలుగును రెండుచేతులను బూనుచు దారుణలీల దాని యీ
కల బెకలింప జొచ్చె నదిగాంచి యసహ్యమహావిషాద వి
హ్వలయయి దానిజోడు విపులా ర్తరవంబుల నిగి నింపుచున్.

ఉ. ఎప్పటికన్న నెక్కుడుగ నేడ్పుచు నత్తటి రెండుకన్నులన్-
నిప్పులు పోయుచున్న సతనిం గనలేక తదంతికంబునం
దుప్పరవీధి గొట్టకొనుచుండె, నతం డదిచూచి వేడ్కమై
నప్పుడు దానిగూడ వెరవారగ బట్టుకొనంగ నెంచువోన్.

క. తగులబడుచుండె నెల్లెడ, జగమంతయు బక్షి కపు డనహ్యంబగు నె
వ్వగపెల్లన తనడెందము, వగులుటయు దనంత భూమిపై బడిపోయెన్.

క. పడిపోయి యాకురంగట, బడియుండిన నల్ల రాతిపై గడువడిమై
మెడద్రిప్పచు దనతల బాడి, పొడియానటు కొట్టుకొనుచు బాడవడగుటయున్.

శా. దానిం బట్టుకొనంగ నెంచి కడునుత్సాహంబుమై నేగి య
ట్లే నిల్వంబడె నిల్వనిరగుచు జాలింజెంది చిత్రంబు చం
దానం జేట్టలుదక్కి యప్పులుగుచెంత లోన దన్నిశ్చల
ధ్యానంబందు దనుంగొనె బ్రణయతత్వార్థ స్రభావుంజముల్.

ఉ. గుండెలులేనిమొండి కలగుండువడన్ దొడగెన్ మహార్తి న
య్యండజరాజమట్లు ప్రణయార్పణబుద్ధి నొసంగినట్టి యు
ద్దండబలిప్రకారము నెదం దలపోసి విమాదతాప త
ప్పుండయి యేమిచేయుటకు దోచనిమాంద్యము తన్ను గ్రమ్మినన్.

ఉ. చెప్పిరి బండుగుల్, హితులు చెప్పిరి, చెప్పిరి తల్లిదండ్రు లా
చెప్పిన వాక్యముల్ చెపులజేరవ వానికి నాడు, మాటలన్
జెప్పక త్యాగరూఢమునజేసె పులుం గుపదేశ మట్టి మా
ర్పప్పుడు కల్గె ఘోరబధిరాంధతవాసె హృదంతరంబునన్.

గీ. కలుషహరిణి దివిజగంగాభవాని, చల్లనగు తల్లి కరుణారసంపువెల్లి
పూజ్యమైనట్టి దేవతా భూమినుండి, యవతరించె నాతని హృదయావనిపయి.

గీ. రసములను బీల్చి క్రౌర్యము రగులజేయు, గ్రీష్మ మది యంతరించిన మృగశిరాస్త్ర
నేత్రమైయొప్పె హృదయపృథ్వీతలమున, బ్రేమచైతన్య మది యంకురింపదొడగె.

గీ. నల్ల రాయియు దా నరుణార్ద్రమయ్యె, కారిపేరెడు పక్షిర క్తంబుకతన
నల్ల రాతినిబోలు డెందంబుకూడ, నొప్పె కరుణారుణార్ద్ర రసోదయమున.

చ. అపు డెదనెంచె నిట్టు లకటా కడుగ్రూరుడ నెన్నరాని పా
పపుబను లాచరించి తటు బంధులుమిత్రులు తల్లితండ్రి చె
ప్పుపలుకు లూదనైతి కులముంజెడె నాస్తియు నాస్తియయ్యె నే
వపుబ్రతుకయ్యె బ్రష్టుడ నపాత్రుడ బాపపురాసి నిస్సరో!

చ. “జగముల నెల్లెడన్ దురితసంతమసంబు జయింపగోరి పొల్పుగ పరమేష్ఠి నిల్విన వెలుంగ”ట భూసురులట్టి జన్మమందగలిగి యిట్టి ఘోరదురితంబు లొనర్చితి; లాభమున్నయే వగచిన? నోరులేని యెకపక్షియే నాకిటు బుద్ధిచెప్పనే!

ఉ. ప్రాణము దీసినాడ నిమిషార్థములోపల రామ! రామ! యీ ప్రాణము లీయజాలక మహాపరితాపము నందుచుంటి నా ప్రాణములైన నిచ్చెద పరాత్పర! ప్రాణమునిమ్ము వీని కీ ప్రాణుల జంపుబుద్ధి యిటు ప్రాణుల కేటికి గల్గజేసెదో!

ఉ. కాలినపొట్టకై ఖచరకాంతలువోని విహంగమంబులఁ గూలించినాడనేల గడుగూరత రాక్షసునట్ల పాపి జండాలుడనైతి పాపపుటెడంద గ్రహించునె? నిత్యనవ్యశో భాలయమంజుల ప్రణయభావ రహస్యము లీజగంబునన్.

ఉ. జీవులబట్టి జీవులు భుజింపగజేయుచు నిట్టివాని గట్ట! విధి చంపునన్నను, నెవరియె మర్త్యహృదంతరం బినీ! జీవము పల్లవింప రసస్పృష్టియొనర్చినగాడె! యింతకుఁ బూవులపైన నిష్ఫలను బోసితి నాకిక నేటిప్రేముడుల్.

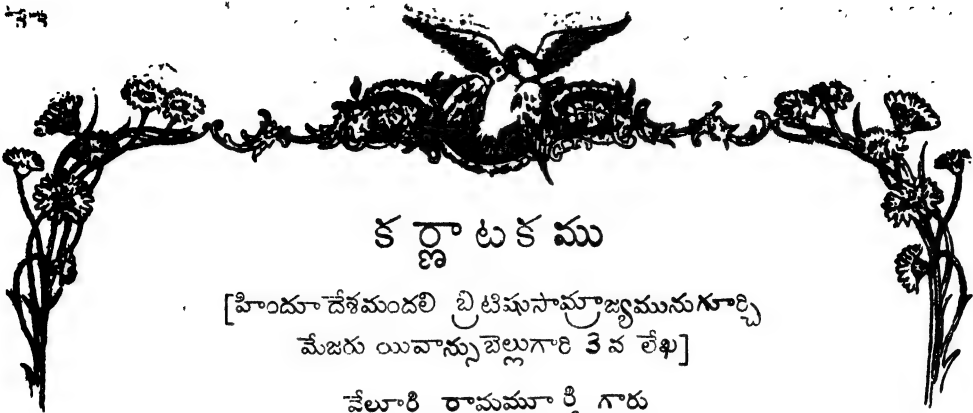
గీ. అవని స్వర్గీయచైతన్య మంకురింప, జేయమ్రాగుచు రసస్పృష్టిచేయజాలు
పరమపావనహృదయ విపంచియందు, ప్రేమతంత్రులు పూర్తిగా త్రొస్సెనకట!

ఉ. కర్మమొకండె కారణముగాని నరుండొక కర్తకాడు, తత్కర్మము ధర్మమే పలకఱాదికి సృష్టిని గాంచు డంచు, నీ కర్మవిదుల్ వచించెదరుగాక యొకింత తలంచుమాడగా నర్థిలిలేని మర్త్యహృదయంబున కేగతులొక్కొ యింతకున్.

శా. సౌందర్యార్చకు డంట మర్త్యుడు బుభుక్షుపీడకై ప్రేమకుఁ
సౌందర్యంబున కాటవట్టగు శకుంతద్వంద్వముఁ జంపు టే చందంబోకద దివ్యసుందరకళా సామ్రాజ్యపారత్వ మిం పొందంబొందని జన్మమేటి కది చీ! పో! పోచకా, భూమిపై?

గీ. ప్రేమమయుడైన తండ్రీవి! సృష్టియం ది, టేల నెత్తురుకూడు పెట్టితివి మాకు?
పెట్టితివిపో యిదేటికి వెండి ప్రేమ, మధువుఁబోసితి హృదయపద్మంబునందు!

గీ. ప్రేమశృంగార రససుచిత్రితముజేసి, మెరయజేసిన యాద్విజనిగున జీవి
తంపు నాటకమది విషాదాంతముగ నొనర్చెనేలొకొ! ఆ జగన్నాటకుండు!

కర్ణాటకము

[హిందూదేశమందలి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునుగూర్చి
మేజరు యివాన్సుబెల్లుగారి 3వ లేఖ]

జేటూరి రామమూర్తి గారు

(సంపుటము 3, సంచిక ౪ తరువాయి)

ద్రీనినిబట్టి రెండువిషయములు స్పష్టమగుచున్నవి. మొదటిది నబాబుగారి పరిపాలనము తనకును, తనప్రజలకును బాధాకరమగుటయేకాక తునకైనను కర్ణాటకములో బ్రిటిషువారి శ్రేయోభివృద్ధికి భంగకరమగు నని కంపెనీవారికి దృఢముగా తోచెను. ఇట్లు ఆభిప్రాయము గల్గుట న్యాయముగనా, అన్యాయముగనాయను విషయ మానవసరము. రెండవది పటాలముల నుపయోగింపక, యిరువురుచేసికొనినసంధిని బహిరంగముగ భగ్నముచేయక, గల్లంతుకాకుండ నబాబునుండి రాజ్యపాలనము తనచూస్తగవు కావించుకొనుటకు ఏముపాయములను ఊహింపలేక కంపెనీవారు కలవరము నొందిరి. ఇట్టి తొట్రుపాటు అత్యధికమైయుండగా కొంతమంది సలహాదారులు కేవలము మైత్రులన నట్టి యేర్పాటు

కాజాలనని నిరాశజెంది, ఉన్నసంధి ననుసరించియే యెక్కువ అధికారమును బలవంతముమీదనైనను పొందవలెనని తలపసాగిరి. ఈస్థితిలో ఊస్టుతోడూఁడూఁడూ గారు త్వరలోమరణింతురని గురించి గవర్నర్ జనరల్ చతుత్కారమైన ప్రాచ్యపద్ధతిని, సింహాసనమునకై పోరాడు పాక్కుదారులు పలువురుండవచ్చు నని నూచించుచు, రాజ్యమున కర్హుడగువాడెవడని నబాబు వారి రాజకుటుంబమువారు సంబోధించియేరుగని యొకసందేహమును కల్పించి వివాదబీజములను నాటుచుండెను. అట్టిసమయములో నొకపరిస్థితి ఏర్పడెను. అది కాంచి కలవరము తొలగి బ్రిటిషువారు సహింసలేనంతి యాతురతతో ఆపరిస్థితియొక్క సాకు మామకొని బెదరింపువైఖరిని దాల్చి మాగుమాటాడకయే తమచరతులను అంగీకరింపవలెనని త్వరపెట్టిరి.¹

1. గవర్నరుజనరలున్ను, అతనిపై యధికారులు మొదలుకొని ఇండియాగవర్నరుమెంటునందలి ఉద్యోగులందరును కర్ణాటకరాజ్య స్వాధీనమునకై అత్యుత్సాహముచేయుటకు తగిన కారణము చూపలేమిదే వెరగొందియుండగా ఒకచక్కని పరిస్థితి యేర్పడెను. ఏపరిస్థితివలన ఈస్టుఇండియాకంపెనీ ఉద్యోగులు ఆతురతతో లాభముండ అవకాశముగల్గెనో, ఆపరిస్థితియే న్యాయదృష్టిగలవారు నిష్పక్షపాతముద్ధితో పరిశోధనచేయుటకును కారణమయ్యెను. అనిమితగారి హిందూదేశచరిత్ర (గౌరవ సం. లోని ౬-వ సంపుటమునందు 3౧౧-వపుట యందున్నది.) వెలస్లీగారు స్వయంబుగా విజయలబ్ధసంభ్రమమున ౧౮౦౧లో కోర్టుఆఫ్ డైరెక్టర్లకు యిటులు వ్రాసెను: "కంపెనీవారికి చిరాభివృద్ధిమైన ఈప్రభుత్వాధికారమును నేను చేకొనుసందర్భమున ప్రత్యేకముగ నెరవేర్చవలయునని కోర్టుఆఫ్ డైరెక్టర్లు చెప్పినట్టి యీషనిని తుదన నెరవేర్చగల్గినందుల కంతయు ఆనందమైనది, యిట్టి శ్రేయస్కరముగు ఏర్పాటును గావించుటనుగూర్చి ౧౭౮౭ మార్చిలో మదరాసుకు నేమొదట వచ్చినప్పుడు నేను అత్యుత్సాహముచెందిని. ౧౭౯౮-౯౯సం.లలో అనేకసందర్భములయందు నేను పునఃప్రయత్నముల కావించితిని. వాటినిగూర్చి తమకు యిదివరకే విదితమైయున్నది. ఈ నాప్రయత్నములను, అంతకుపూర్వము అనేకపర్యాయములు కావించినందులకు ముందు నిష్పత్తియై నందుకు నేనుసాందిన వికారమునుబట్టి నేటికైన యీసంధిని సమ హర్షగల్గింపడుట నాసంతోషము యినుముదించినది."—Carnatic Papers, 1802, P. 86.

శ్రీరంగపట్టణమును స్వాధీనము చేసికొనిన తరువాత రాజధానిపురి తీర్థార్థలయందు కొన్ని లేఖలు దొరికెను. అవి టిప్పుసుల్తానునకు గులాము అలీఖాను, అలీ రజాగార్లు వ్రాసినవి. వీరు యిద్దరును, ౧౭౯౩ లో గుల్తాను, సంధికి హామీగాపంపిన అతని యిద్దరు పుత్రుల తోడను మదగాసునకు వచ్చినవశిష్ట. ఆనశిష్టతమ యజమానియైన టిప్పుసుల్తానునకు వ్రాసిన యీ లేఖలు, వాలాజా నబాబుగారున్నా, ఆతనిపుత్రుడగు డొంగోరీ డొంగోరీమాయున్నా టిప్పుసుల్తానునకు స్వయముగా వ్రాసినవని నిశ్చయించిరి. ఎట్లు ఆవిధముగ నిశ్చయించిరో బోధపడదు. ఆనశిష్ట తాము కర్ణాటక నబాబులతో ప్రసంగింపనుండర్హమున ఆనబాబులు టిప్పుసుల్తానునుగూర్చి సగౌరవముగి పక్షిసమాటలను అందు వ్రాయుచుండిరి. ఈ ప్రశంసావాక్యములే క్రైస్తవులందఱిమీదను మతయుద్ధముచేయుటకై సమాధానము కుదుర్చునున్నట్టి వాక్యములని విపరీతార్థమున కల్పించిరి. తునకు ఆయుధ త్రైములనుబట్టి, నబాబులు కంపెనీ యెడల మాపుసాహర్దత్వ కేవలము నటనయని నిశ్చయించుటయేకాక ఏమాత్రమును అనుగ్రహింపవలగని “పత్రిక విరోధులని”గూడ వెల్లడియయ్యెనని చెప్పిరి.

రాబోవు జాబునందు ద్రోహపుటుత్రము లని ఆరోపింపబడిన జాబులనుగూర్చియు, నబాబులకు వృత్తి లేక వైనట్టి యితరులను ఋజువులనుగూర్చియు చర్చించెను. కాని వారు ద్రోహమైనట్టియు, విరోధమయినట్టియు పన్నుగడలను పన్నినది యధార్థమా యనుప్రశ్న రెండుకారణములచే అనావశ్యకము. ఒకటి—యది ౧౮౦౧ లోనే సేనుమాపినట్లు లార్డు వెల్లెస్లీగారు ౧౮౦౦ మార్చి ౩ లేదని వ్రాసిన జాబునుబట్టి గవర్నరు మెంటువారు, ఈ నబాబులపైన ద్రోహపురేరము ఏదోవిధముగ ఆరోపింపకముందే డొంగోరీ డొంగోరీమాయగారి మరణానంతరమే కర్ణాటకప్రభుత్వస్వాధీనము చేసికొని నిశ్చయించిరి. రెండ—పోనీ యీ ద్రోహపురేరము నిరూపణయైనదన్నను ప్రభుత్వస్వాధీనము చేసికొనుటవలన అశీమద్దౌలా రాజధానిమనునతప్ప అతని రాజ్యాధికారిత్వమునంతయును వదలుకొనునట్లును, తన రాజ్యాధాయమునుండి కట్టెట్టె కొంతనియమిత మగు మొత్తమును తీసికొని యాగక్ష్మీనుముల సేకరణచేసి, స్వీయమును పోతుకొని

నట్లున్న బలవంతముగ వాతనిపై సంధిని విధించుటచే తగిన శిక్ష యిదివరకే అయినది.

డాక్టానీ, హరీసుగార్లు కర్ణాటకరాజ్యవిషయమై వ్రాయుచు మినిట్లలో అట్టి అసంబద్ధముగు ప్రశ్నముల (ఉత్తరముల)నుండిగాని, అతరకంపెను అసంబద్ధముగు వాగ్రూపసాక్ష్యమునుండిగాని తాము ఉదాహరింపకుండ జాగ్రత్తగా తప్పించుకొనియు ఈ అసంగతాపవాదములను పునరుద్ధరించిరి. లార్డు వెల్లెస్లీగారు తన అధిప్రాయప్రకారము వాలాజావంశశత్రులయెడ ప్రభుత్వము వారు “జోదార్థమును, కరుణను” చూపనెంచకపోయినయెడల వారికి ఎట్టిశిక్షలు విధింపబడియోడివో వాటిని గూర్చి అతిశయోక్తితో వ్రాసెను. ఆ అతిశయోక్తులను డాక్టానీ, హరీసుగార్లు ఆధారముగా తీసికొని ఈనబాబు నిద్దరు కావించినద్రోహమును బట్టి “ప్రజాద్రోహులు”గా పరిగణింపబడిరని సాధించి మరియు అందువలన ప్రాతసంధులన్నియు రద్దుఅయినవనియు, ౧౮౦౧ వ సంవత్సరపు సంధివలన అశీమద్దౌలా యెడల ప్రభుత్వము వారు “దయ, దాక్షిణ్యము”నుచూపి సింహాసనమున నుండి రనియు తెల్పిరి. ఆసంధి కేవలము అశీమద్దౌలాతోటి స్వశీయపు సంధియనియు, అందువారసులనికాని ఉత్తరాధికారు లనికాని ఉదాహరింపబడినను లేదనియు, వంశహింసర్యపునాకు—యిచ్చబడలేదనియుమాడ వాదించిరి. ౧౮౦౧వ సం. సంధిలో క్రొత్తహక్క్-మియును ఈయబడలేదని అంగీకరింతుమకాని వంశపారంపర్యపునాకు—తీసివేయబడియెనని ఆసంధియందెడల గలదు? ఈ క్రొత్తసంధి వాలాజావంశపవిత్రతకు ఎట్లు భంగము కల్గించెను? నిజముగా ఒక అగోచరముగు నూచనవలనగాని, సంధియందు ఉదాహరింపబడక పోవుటవలనగాని అందు మఱియు ఆసంధి యిరవత్తుముల వారి సంబంధమును శాశ్వతక్షేమ మగు పద్ధతిపై ఏర్పర్చు నుద్దేశముతో, కావించబడినప్పుడు వంశపారంపర్యపునాకు—ఎట్లు రద్దుఅగును? యధార్థమునకు సంధి యీదియమై మాత్రావము వహింపలేదు. ౧౮౦౧ వ సం. సంధియొక్క రెండవమరతునందెట్లున్నది: “పూర్వపు కర్ణాటకనబాబులకున్న, ఈస్టుఇండియా కంపెనీకి కిన్ని మధ్య జరిగినట్టియు, యిరువత్తుములయొక్క యాగక్ష్మీనుముల సేకరణచేసి, స్వీయమును పోతుకొని

మైత్రిని పెంపొందించునట్టి సంధివరతులను స్పష్టముగా కాయముచేసి పునశ్చక్షి నిచ్చినట్టి విషయమునుబట్టి, వంశపారంపర్యపు హక్కులేదని అర్థముచెప్పుట వట్టి విరుద్ధమని తెలియును. మఱియు 3-వ వరకు “పూర్వపు నబాలులకున్న, అంగ్లజాతికిన్ని పరస్పరమైత్రికి ఆధార భూతమైనట్టివిషయములనుబలపరచుచున్నది.” ౧౮౦౧వ సం. సంధివలన స్థిరపరుపబడెడు ఆపూర్వపు సంధు లన్నియు, నబాలులకు హితములై, అనుహలములై వారి వారసులకుకూడ హక్కుచెందుటకు విస్పష్టముగ పూచీ నిచ్చినట్లుండగా యీ ౧౮౦౧-వ సం. సంధియందు ప్రత్యేకించి వివరముగా ఆపూచీని మరల వివరించవలసిన అవసర మేమియును లేదు. ఈసంధియందు “దయాదాక్షిణ్యము”నుగూర్చి తెలుపు ఒకమాటయైనను లేదు.

ఇప్పుడు హక్కుదారుడనని వాదించుచున్న ఆశీ మాజాయొక్క తండ్రియగు అశీముద్దోలాకును, ఆతని దాయాదియు, ఊన్దుత్ ఊత్ ఊన్ద్రాయొక్క కొమ రుడును అయి, తనరాజ్యపుహక్కులున్న, తండ్రితాతల గౌరవములను వెంటనే త్యజింపకొరబడినప్పుడు దృఢ నిశ్చయముతో నిరాకరించినట్టి అభిమాన్వీనునకును, యీసంధికి రాయబారులును, లార్డు క్లైవును*, యీ క్రొత్తపర్మాటువలన అధికారాడంబరము మాత్రము తగ్గ ననియు, తన గౌరవాధికారములున్న, తనవంశముచే అనుభవంపబడుచున్న లాభములున్న ఏమాత్రముతగ్గక మామూలుపద్ధతిలోట లేకుండసంరక్షింపబడుననియుపలుసార్లు నమ్మజెప్పిరి. గి.సంధియొక్క మొదటివరతునుబట్టి అశీము

ద్దోలా యంతవరకున్న కర్ణాటకనబాలులైన ఆతని పూ ర్వులరాజ్యము హోదాయందును, అందువల్లగలిగిడి గౌర వములందును ప్రతిష్ఠాపింపబడియెను. వారుతమహోదా లనుబట్టి వంశపారంపర్యపు స్వతంత్రప్రభువులు. కావున అట్టి హోదాయందే అశీముద్దోలా ప్రతిష్ఠాపింపబడి యెను. అప్పటికున్న పత్రముల నిదర్శనములుబట్టి ఆతని యొక్క స్వతంత్ర ప్రభుత్వమును గూర్చిగాని, ఆతని యొక్క వారసత్వపుహక్కునుగూర్చిగాని ఎట్టి సందేహ మున్ను లేదని తెలియును. అంతేకాకుండా ఆతని వంశీ యులిద్దరు ఆతనితరువాత రాజ్యమునకు వచ్చిరి. ఇట్లు న్నను ఆతనికుమారుడు, ఆతని మనుమడున్న సామంత రాజులనియు వారి “హక్కులు”, “అధికారములు”, “పింఛ నున్ను” యివ్వమువచ్చినప్పుడు సంధిలోని రెండవ కక్ష వారు “తిరిగిలాగుకొనుటకు” అధికారమున్నదని యిప్ప టికిని లార్డుహారిసుగారు వాదించు చున్నారు. “రాజ కీయము”, “స్వకీయము” అగు రెండురకముల సంధులను గూర్చి వక్షేత్ గారు విశదీకరించినటు లాయనగారిపుస్త కమునుండి కొన్ని ఉదాహరణలు చూపించుచు, అసంద ర్భముగా వ్రాసివ్రాసి తుదకట్టి సారాంశము తీసినారు. కాని అయ్యదహరింపబడిన వాక్యములయొక్క సారాం శముల నతడు అపార్థముచేసినట్లున్న రాజకీయపు సంధి కిన్నీ, స్వకీయపుసంధికిన్నీ ఉన్నట్టిసరియగు భేదమును గ్రహింపనియట్లున్న స్పష్టము. వక్షేలుగారి పుస్తకము యొక్క 12 వ అధ్యాయంలో 8 ii సం దున్నట్టి మాత్రములు వాటియొక్క ఉదాహరణలను బట్టి స్వకీ యపుసంధి యనిన “ఇద్దరురాజులకు లేక వారివంశముల

* యీ క్లైవుగారు సుప్రసిద్ధులగు లార్డు క్లైవుగారివంశీయుడు.

గి. ౧౮౦౧-వ సం. సంధికై నియమింపబడినరాయబారులు వ్రాసిన నీవేదికయం దొకచో నిలులున్నది: “భానులకు మేమిటులు చెప్పితిమి. ఇప్పుడు ఉపపాదించిన యీవరకు ౧౮౦౨, ౧౮౦౩ సంవత్సరముల సంధుల యందు యిదివరకే ఉన్నది. యీ వరతునుబట్టి కర్ణాటకరాజ్యముయొక్క ద్రవ్యసంబంధమైనట్టియు, సైన్యసంబంధమైనట్టియు, పాలనమంతయు, కంపెనీయొక్క ప్రత్యేకపరిపాలనకు మార్చబడినను, మహమ్మదాల్ ఊన్దుత్ ఊత్ ఊన్ద్రాయొక్క కర్ణాటక నబాలులహోదాకు లోటువచ్చినట్లు ఏమియును సందేహము లేకుండెను. అందుచే కర్ణాటకనబాలుయొక్క హోదాగౌరవములు యీవత్తుయొక్క అమలువలన హానినొందవని నిశ్చయించినాము. మఱియు, కర్ణాటకనబాలులవంశమునకు వారి హోదాగౌరవము, వైభవములను అక్షీణమైయుండు నుద్దేశముతోడనే, బ్రిటిషుగవర్నమెంటు తానుసాందినహక్కులను అమలుచేసి కార్యస్థానన చేసియుండెనుటకుమారుగా ఇట్టి నేపా పూర్వకసమాధానమును కావించెనెంచిరి.”

వరకే సంబంధించిన ఒక కార్యమును గూర్చి మాత్రమే చేయబడి, ప్రజలకుగాని, ప్రజాక్షేమమునకుగాని ప్రత్యక్ష సంబంధములేని ఒక ఏర్పాటు" మఱియు "పరస్పర మైత్రిమీదగాని లేక పరస్పరవంశసంబంధముమీద గాని ఆధారపడి ఆయావంశపుసభ్యులకై ఏర్పడినట్టిది" స్వకీయ పుసంధి. రాజ్యములోని తిరుగుబాటు, పరాజయము, రాజమరణమువీనివలన అట్టి యేర్పాట్లు రద్దుకావచ్చును. కాని రెండవకక్షవారితో శాంతివిధనముగ ప్రవర్తించి సంతకాలము ఆ మాతిరుగుబాటు మొదలగునవి ఆరాజకీయ పుసంధిని రద్దుపరుపజాలవు. "శాశ్వతముగనైనను కొంత నియమితకాలమునకైనను, కావించబడినసంధులు రాజకీయములు. ఏలనన వాటి చెల్లుబడికాలము సంధిలోని యిరుకక్షలయొక్క జీవితములపై ఆధారపడియుండదు." "ఇదివరలో కావించబడిన ఏర్పాట్ల యందలి లోట్లను సవరించుటకున్నా శాశ్వత క్షేమము నొందగల మంచి పద్ధతిమీద యిరుకక్షలయొక్క సంబంధమున్న ఏర్పరుచుటకై యే" ౧౮౦౧సం. లోనిసంధికావించబడినది. సంధియొక్క అవతారికలోని యీ మాటలనుబట్టి ఆసంధియొక్క శాశ్వతత్వము తెలియుచున్నది. అందువలన యీసంధి రాజకీయముగాని స్వకీయము కాదు.

ఒకవేళ స్వకీయపు సంధియనుకొనినను వాలాజా వంశ మున్నంతకాలమును అయ్యది చెల్లును. "సంధులు రెండువిధములు: స్వకీయము, రాజకీయము అని. సంధికి ఒడంబడిన ప్రభువుపైగాని లేక అతని వంశముమీద గాని ఆధారపడియున్నప్పుడు స్వకీయపుసంధియగును. సంధిలో ఒకపక్షమునకు చెందునట్టి వ్యక్తిపైకాక రాజ్యముపై ఆధారపడినట్టిది రాజకీయపు సంధియగును. కొంత నిర్దితకాలమునకుగాని శాశ్వతముగగాని చేయబడినవన్నియుగూడ రాజకీయపు సంధులే." (Law of Nations, Translated G. F. Von mortens, London, 1803, Page 54.) అవిషయమును గూర్చి యేష్యాటను యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు. "సంధులు రెండుతెరగులు: వంశపారంపర్యపు సభ్యులకై ఏర్పడినట్టియు, ఒకరాజునకుగాని, లేక అతని వంశమునకుగాని సింహాసనమును స్థిరపరచెడు సంధులున్న, సంధిలో యిరుకక్షలయందలి వ్యక్తులకై ప్రత్యేకముగా చెందు

నవియు స్వకీయములు. అవి రాజమరణమువలనగాని, తివాజవంశనాశనమువలనగాని అంతరించును. (Elements of Inter-national law, Borton, 1855, Page 39) ౧౮౦౧-౧౨ సం. సంధి "ఆయాకక్షలయందలి వ్యక్తులకై ప్రత్యేకముగా చెందదు." అందుచే అది స్వకీయపుసంధికాదు. గొప్ప రాజకీయప్రయోజనముల నుద్దేశించి ఎల్లప్పటికిని కావించబడినట్లు లేలుచున్నది. అందుచే అది రాజకీయపుసంధి. అదియుకాక ఆసంధి స్వకీయమనినను ఒకకక్షకు చెందు ప్రభువుయొక్క వంశము అంతమొందకపోవుటచే ఆసంధి అంతరించి యుండజాలదు.

అయితే ౧౮౦౧-౧౨ సం. సంధియొక్క అవతారిక యందున్న, ౨-న మరతునందున్న అన్నిపర్యాయము లుదహరింపబడిన "యిరుకక్షలెవరు?" వెనుకటి సంధుల గూర్చి అందులో ముఖ్యముగా ౧౭౮౭, ౧౭౯౨ సం.ల లోని సంధులనుగూర్చి "అవి యిరుకక్షలయొక్కయొగ క్షేమములను ఏకముచేయుటకై ఊహింపబడి"నట్లుగా చేసినవర్ణనయు, "యిరుకక్షలయొక్క ఉద్దేశము యంత ఎరకు కావించిన సంధుల నెరవేరలే"దనుమాటలును, యీ క్రొత్తసంధియు, అందలి అధికములగు మరతులున్న "పూర్వపు సంధులలోని లోటుబాటనుతీర్చి యిరుకక్షలయొక్క సంబంధమును శాశ్వతక్షేమమున పద్ధతిపై ఏర్పాటుచేయు" ననియెడు ప్రకటనయున్న, వాలాజా వంశీయులు, ఈస్తుతిండిమా కంపనీవారలే, భూత భవిష్యద్వర్తమానములయం దెప్పటికిని "ఆ యిరుకక్షలని" చాటి చెప్పుచున్నవి; మఱియు, శాశ్వతపు మైత్రినిగూర్చియు, శాశ్వతపు వారసత్వపు హక్కును గూర్చియు తెల్పుచున్నవి. ఇంకొకవిధముగా దీనికి అర్థము చెప్పుట యుక్తియుక్తము గాదు. అందుచే ఆసంధి రాజకీయముగాని, స్వకీయము గాదు.

వట్టేలుగారి గ్రంథమున నిట్లులున్నది: 'ఒక సంధి రాజ్యక్షేమమునకై కావించబడినట్లు స్పష్టముగా తెల్పునప్పుడు ఆ యిరుకక్షలవారను అద్దానిని తమ జీవితముల అంతములవరకుమాత్రమే చెల్లనట్లొందియుం డలేదని విశేషము. ౧౮౦౧-౧౨ సం. సంధి, "కర్ణాట

రాజ్యముయొక్క ప్రభుత్వమైనది సంబంధ పాలనమంతయు" ఈప్రభుత్వముకంటెపెన్నెననునవి నని స్పష్టముగా తెలుపుచున్నది. అంతటి రోజు వరకు, ఆంధ్రపాలనానికి నాగునూత్రము జోక్యముగలగజేసి కొనకుండా, పన్ను సమాలిఖనము ఉద్వేగములను నియమించి నిలిపి, క్రిమినలు వ్యాయస్థానములను ప్రతిష్ఠాపించుట కధికార మిచ్చుచున్నది.

ఇట్టి యుద్ధశక్తులు స్వల్పసంఖ్యమైనవికావు. రాజ్యమునకు గురైనవరిపాలనమునకై, ప్రజాశ్రేయమునకై ప్రభుత్వము అనకాశముకల్పించును కాబట్టి యీ సంధి రాజకీయముగాని, స్వకీయము గాదు.1

ఈసంధి స్వకీయమైనదేమిట ౧౮౪౬ డిశంబరు ౭ వ తేదీన హోవార్డుజోలెజ్ హౌసింగ్, హోవార్డుజోలెజ్ సిగ్నరింగ్ అను యిద్దరు రాజులు ప్రస్విగూరాలో కావించుకొనిన సంధిపాఠ స్వకీయమేకానెను. ఏలన ఆసంధి ననుసరించి కొన్ని గొప్ప తలనుండి బలమును హోవార్డులు కాపాడుకొని కొంత వార్షికమును పొందువరకుమీద వారలు తమరాజ్యములను ప్రస్విగూరాజునకు వదిలియుండిరి. హరిసుగారి వాదనయే నిజమయినదేమిట ప్రస్విగూరాజు ఆరాజులయొక్క ఉత్తరాధికారుల "అధికారములను ఇష్టము వచ్చినప్పుడు తిరిగిలాగుకొని" సంధుల ప్రకారము వారికి రావలసిన ఆదాయమును యివ్వ నిరాకరించి రాకొవరులగునందుగౌరవమునుతీసివేయవచ్చును. ఏలన ౧౮౮౧సం.

సంధి కొంత వార్షికగనమును హోదాను నబాబుకు ఏర్పరుచునంతమాత్రమున స్వకీయమయినట్లులే అటువలెనే హోవార్డు, జోలెజ్ రాజులు తమరాజ్యములనుత్యజించి అందుకు ప్రతిఫలముగా కొంత ఆదాయమును పొందునట్లు చేసిన ౧౮౫౬ సం. నందలి సంధిపాఠ స్వకీయము కావలెను. ప్రతిభిషిక్తులనును ఈ రెండు సంధులకును పోలికయున్నది. కాని భేదముమాత్ర మొక్కటియే. హోవార్డు, జోలెజ్ రాజులు తమ రాజ్యములను స్పష్టముగా విడిచివేసి తమ స్వాతంత్ర్యప్రభుత్వములను గూడ వదులుకొనిరి కాని అశీమశైలా నబాబు అట్లు చేయుట కొప్పుకొననులేను; అంతేకాక, అతని నెవరును అట్లు చేయువనికొరనులేను.

లార్డు హరిసుగారి వాదనలోని యీభాగమునందు అర్థమయినంతవరకు అసమర్థనీయమైయున్నది ఒక్కొక్క లేక తద్వ్యక్తియొక్క వంశముయొక్క స్వప్రయోగనమునకై కొన్నియేర్పాట్లు కావించినంతమాత్రమేనే ఒకసంధి స్వకీయపుసంధి కానేరదు. కాని రాజ్యమునకు సంబంధించిన ఏర్పాట్లు ఏమిన్న లేనప్పుడుమాత్రమే ఒకసంధి స్వకీయముగను. ౧౮౮౧, ౧౮౪౬ సం. నందలి సంధులు రాజకీయప్రయోజనములకును, రాజ్యసాతము కొరకును కావించబడటచేత రాజకీయపుసంధులే యగును.

అశీమశైలా రాజ్యాధిస్థితుడయినంతనే అంగ ప్రకటనకి యువరాజునకు, డిల్లీరాజునకు నై జామునకు

1. ౧౮౮౧ వ సం. ౧౦ జూలై ౩౧ వ తేదీన ప్రభుత్వమువారు రివిన్యూడిపార్టుమెంటు వారిద్వారా ఫోర్టు సెంటుజార్జి సెటిల్మెంటు, కర్ణాటకరాజ్యములయందలి ప్రజలకు ప్రకటించినట్టి బహిరంగ ప్రకటన యీవిషయమై యింకను విశదీకరించుచున్నది: నబాబు అశీమశైలా బహదూరుగారున్నా, కంపెనీవారున్నా కర్ణాటక రాజ్యప్రభుత్వమునందు ఇంతవరకునుగోరిన కొన్ని పొరబాట్లను సరించుకొనటకున్నా ఇప్పటివరకు ఆపైయిద్దరు కున్న జరిగిన సంధులలోకొంత లోటుబాట్లను పూరించుటకున్నా లేలది, ప్రజలహక్కులను రాజ్యముయొక్క లాభములను విశాలమయినట్టియు, స్థిరమయినట్టియు పద్ధతిపై నుండునట్లు నిశ్చయించునట్లేముతో కర్ణాటక ప్రభుత్వము నకు శక్తిసామర్థ్యములను కలుగజేయగోరి ఒండొరులును సమ్మతించి బుద్ధిపూర్వకముగ ౧౮౮౧ జూలై ౩౧ వ తేదీన సంధిచేసుకొనిరి. కర్ణాటకరాజ్యముయొక్క సామాన్యప్రభుత్వమునందును, రివిన్యూపాలనమందును, బ్రిటిషుగవర్నమెంటుకు అప్పలుప్పటికి కొంత జోక్యముకలిగించుకొను నధికారము నిచ్చియున్న యితఃపూర్వపు ఏర్పాట్లన్నియు యందులో రద్దఅయి, అందుకుబదులుగా పన్నుల వసూలుకున్నా, సివిలు, క్రిమినలు, వ్యాయస్థానములకొరకున్న ఒక శాశ్వతపుపద్ధతిని కంపెనీవారి సంపూర్ణావిచ్ఛిన్నాధికారముక్రింద కర్ణాటకరాజ్యమంతటను ఏర్పరుపవలెనని ఆ సంధి వరకులయం దున్నది.—Carnatic Papers, 1861, P. 105.

పీష్వాకు లేఖలను వ్రాసెను. సంగతులకు ముందుగానే లాక్ష్యకయివుగారు వాటినిచూచి అంగీరించెను. అందు తాను వారసత్వపుహక్కుచేత ర జ్యమును విచ్చితినిని వ్రాసెను. ౧౮౦౧ డిశంబరు ౧౩ న తేదీని వలనముం యులంబరికి లాక్ష్యకయివుగా రొక ప్రకటన పత్రికను పంపిరి. అందు యీగౌరవనీయమగు చరితమునకు భార తీయప్రభువులలో వారికిగల గౌరవసాసనును విలుపు నుద్దేశముతో యీశ్రాత్తవర్షము తేదీనియే అశీ మద్దొలనబాబు కర్ణాటకంబాబుగా, యితలవర్షము నబాబుడైన అలలి లాక్ష్యకలచేత నియమింప బడెనని యుడుండును అందే హతయొక భాగమున అశీముద్దొల కర్ణాటకం బృథ్వలగులకు తైరవనియయ్యెననియు యింకొక చోట వారిరువురియొక్క (నబాబులు) పేసీ నారి) వైత్రియు యాగౌతీకి తేబెననియు పప్పుమా కీర్తివంతుల ఆనబాబులంతయుయొక్క హోదా గౌరవ ములనుచూర్చివ్రాసెను.

అశీముద్దొలం బృథ్వలకు వచ్చినపుడు అంబా యి, నింజాశముల గవర్నరులను పూనా హైదరాబాదుల యందలి రెసిడెంట్లకున్న ఒక ప్రకటనను పంపిరి. అందు ఒక రో నిటు లున్నది. అశీ ముద్దొలం నబాబుగాడు, ప్రజలనువారి లాక్ష్యకలకు కంపెనీ వారికిని ఉన్నవైత్రికి నాతనికోభవిచ్చుటకున్న, కర్ణాటకంబు బ్రిటిషువారిను హక్కులకు తెగన వ్రాచినేర్పరుదుటకున్న ప్రశ్నేకముగా త్రొత్తినీర్వ కావించుకొనవలె, దైరహమయములను బ్రిటిషు గవర్నరు మెంటువారు, అశీముద్దొలకున్న వారసత్వపు హక్కులను ప్రతిపాదించి బలపరచుచు నుమిన్న హక్కులను అధికారములను గూర్చినిశ్చయించిరి.” 1 ౧౮౦౧ వ సం.సంధికి సంకతముచేయున వుడే మదరాసు ప్రభుత్వము వారు ఒక ప్రకటనను ప్రచురించి అందు “అశీముద్దొల తనసంత్రయొక్క వంశపారంపర్యపు హక్కులను కం

పెనీవారి సమ్మతితోడను ఆ కర్ణాటక నింహాసమునకు ఈ ప్రరాధికారియయ్యె”న) యుప్పుకొనిరి. 2

౧౮౦౧ ఆగష్టు ౧ తేదీని ప్రభుత్వమువారు కోర్టు ఆఫ్ డెక్లరేషన్ వ్రాసినబాబునం దిట్లుండెను. “౧౭౯౨ వ సం.సంధిలో గల్గిన ఉద్దొలకొల ఉద్రామొక్క అహక్కులు ఆతడు ఆసంధియందు మదరాసు ప్రభుత్వకు గుగా ప్రవర్తించుటచే నశించెను. అందుచే మామొక్క రాగిగారి వంశముయొక్క వారసత్వపుహక్కులు ఆసం శముయొక్క ఉండరాబును ప్రతినిధియైన మహమ్మదాల్ గారి పంపించుటకు అవారు డి. ల. ఉద్రా మొక్క కుమారుడైన అశీముద్దొలాకు సంక్రమించెను.” 3 అందుకు ముందు వారసత్వపు హక్కుగాని, యి ముందు రాబోవు వారసులయొక్క హక్కుగాని నశించి నట్లు లేక కీర్తిమనము సూచించునట్టి మెకమాటయైన లేదు.

లాక్ష్యహరిసు పన మిటునగు “అశీముద్దొలాకు హక్కులచేత నిష్క్రమముగా స్వప్రముగా తెలుపబడి యె” 4 నీ 5 చెప్ప సాహసించుచున్నాడు. అందుకు వ్యతి రేకమైన స్థితియే సత్యమని నిరూపింపగల్గెను అనేకము లు బహిరంగప్రకటనలను తేను మాపియున్నాను. తను ఏప్రకటనలను చూపి తెనవాదియును నిలునట్లు కొనగలవో తెలుపుచుని హరిసు గారిని ఇక మనము నిర్భయముగా అడుగవచ్చును.

యద్దామేమన, లాక్ష్యహరిసు గారు, ౧౮౦౧-వ సం.సంధిలో అశీముద్దొలామొక్క వారసులకు హక్కులు గలగుగలేచి పప్పు అభిప్రాయపడి యందు నేర్వేరువిష యములగు విచారించుటలో వాటిని రెండినికొక కలవర పరచినాడు. మొదటిది, అశీముద్దొలా తాను రాజ్యము నను వచ్చినది తెన వారసత్వపు హక్కులననా లేక బ్రిటిషుగవర్నరు మెంటుయొక్క అనుగ్రహమువలననా?

1. Marquis Wellesly's Despatches, Vol. ii, P. 560.
2. Carnatic papers, 1861, P. 105.
3. Carnatic papers, 361, P. 108.
4. Carnatic papers, 1860, P. 12.

వంతు, ఆతడు రాజ్యమునకు వచ్చినతరువాత ఆరేని యొక్క కట్టలు నబాబునాదా వంశపారంపర్యమైనది కాకపోయెనా? 1

మొదటి విషయమును తేల్చుటలో లార్డు వెల్లెస్లీ ప్రశ్నేశించి శ్రవణికినియెను. అశీమద్వైలార జ్యమునకు, రెన వారసత్వపు హక్కులనకాక, “బ్రిటిషుగవర్న మెంటువారు “ఉదారవంతులై సామ్యులను” అగ్రహము చూపుటచే, రగల్లెనని వ్రాసిన ప్రమరింపవలెనని ఆయన ముగ్యముగా నుద్దేశించెను 2

ఇక రెండవవిషయములో ౧౮౧౧ క సంధికి సంబంధించిన అన్నిపత్రములకు పరీక్షించుచో అశీమద్వైలా యొక్క స్వాతంత్ర్యప్రభుత్వమును గాని వాలా జావంతుయొక్క భవిష్యత్ స్థితి విశ్వరూపును గాని తగ్గింపగలదేదయును కార్పింపను రాజకీయాధికారము తిప్ప మరేదియును తగ్గింపబడినటులు తెలుగు నబాబులచోదా సహజముగా వంశపారంపర్యమయినచోదా యయిన విషయమునుగూర్చి ఎట్లనందోహముగా అనుమానముగాని వెల్లెస్లీగారికి కలిగినట్లుతోచదు

మద్రాసు గవర్నరుగారు సంధియొక్క అపతౌరికను వ్రాయుటలో ఉపయోగించిన కొన్ని మాటలను వెల్లెస్లీ మార్చెను. ఆమొదటివ్రాతయం దిట్లుండెను: అశీమద్వైలాతండ్రియైన అమీరూద్ సామ్రా యొక్క వారసత్వపుహక్కులన అశీమద్వైలాకుగల్గిన తహక్కుయింగీషు ఈష్టయిండిగా కంపెనీవారిచే అంగీకరింపబడెను. ఈభాగమునకు బహులు ఒకక్రిత్తి అనతారిను ఈంచి అంగుననబాబు యింతవరము కట్టటా నబాబులైన అతనివ్రాత్యుచోదా”అస్తిరాజ్యములందు ఈష్ట ఇండిగా కంపెనీవారిచే ప్రతిష్ఠాపింపబడియెను. అని తెలియచేసెను ఇంగువల్ల అశీమద్వైలా తనకు గవర్న మెంటువారు కావించిన ఉపకారసహాయములను తాను మాపనలసిన కృతజ్ఞతనుచూపుచు ఆ సహాయమునకు

ప్రతిఫలముగా వాగు తననుండి క్రొత్త సొంతర్పములను పొందగోరుపంపిగ్గమున “ప్రాప్తపుసంధులలోని లోపములను పూరించుటకు” వారికి అధికారమును ఒప్పుకొనుట తప్ప యామార్గులన యింకేమియు లభించినట్లు నాకు తోచు అయ్యది అంగీరించుటక, ప్రతిష్ఠాపించుటకు గల వ్యత్యాసము మార్చి మే.

ఈమార్పునుగూర్చి లార్డు వెల్లెస్లీగారు లార్డు యివు గారికి వ్రాయుచు యిది మీ ప్రమేదము అశీమద్వైలా మనస్సునందు కెదుగుగాని, యార్జ్యముగాని పుట్టించి అనంగీకారమును, విముఖిని కల్గించునని తోచినచో ఈసవరము ఆనికి తెలుపనే వలెనని చెప్పెను. దీనిని బట్టి ఆమార్పు ఎంత అప్రధానమని ఆడెంచెనో తెలియును. కాని యింతలో అశీమద్వైలా అభ్యంతరము పెట్టినని అనుమానించి మొదటిసంధియైనను స్థిరపరుప నంగీకరించెను. కాని వెల్లెస్లీసంధినిన అనతారికి కేవల సర్పయను లేక నబాబు ఒప్పుకొను

లార్డు వెల్లెస్లీగారు అశీమద్వైలా యొక్క వాక్కును పైకి నిరాకరింపవలె సాగ్యమైనంతవరకు కప్పిపుచ్చుచూచినను అట్లు కేయలాల పోయెను ఇయ్యది లార్డు హారిసు గారి నిరాధారనిరూపమును ప్రబలమిగుల నిర్భరము అసలుసంధిపత్రమునుండి క్రొత్తయొక్క వారసత్వపుహక్కు అనుమాట తీసివేసి “అంగీరించు” అను మాటకు బదులు “ప్రతిష్ఠాపించు” అనుమాట నుంచుటకు ఆతడు అశీమద్వైలాను అంగీరింప జేసినది వాస్తవము కాని లార్డు వెల్లెస్లీ మొదటి వ్రాతను అంగీకరింప నిచ్చ గిందుట (అంగులన అంగీకరమునకు సమ్మతించుచు) మార్పుకేయుటకై అశీమద్వైలారాకరింపజేసి అయ్యది (అమొదటివ్రాత)అమలులోనుండుట కర్తామని సమ్యగిం చునప్పుడు, అందులన గవర్నరు జనరల్ గారు పొందిన లాభము అదిగా భవనతనుకేరి —వట్టి నామమాత్రమే. కాని ౧౮౧౧ సంవత్సరములో బ్రిటిషుగవర్న మెంటు

1. Carnatic papers, 1860,(minute paras 10 to 24), P. 11—10 and P. 45, letter from Court of directors, who fall into the same error.
2. Lord wellesley's Despatch to Lord Clive, 18th August, 1801, para 12; Carnatic papers, 1861, P. 109.
3. Carnatic papers, 1861, P. 109. 110.

వారు కర్ణాటక రాజ్యమును సంబంధించి వ్రాసిన పత్రములలోనేమి, ప్రకటనలలోనేమి, రాజకీయ చాతుర్యపు వ్రాతలలోనేమి, సమ్యగించి ప్రకటించిన ఆ వారసత్వపు హక్కులగూర్చి అనేకపు ఒప్పందాలను బట్టి, అతని వాక్కులగూర్చి యీసంధి యెంత మాత్రీ భావముగ నున్నను తుదకు యింత చాఽచక్రముతో సమకూర్చిన యీ నామవ్రతపుపని నిష్ప్రయోజనమై పోయినది.

౧౮౦౧ సం. సంధి అయినదిచాతె అంటే ౧౭౯౯ మరతుప్రకారము నబాబుగారు "తన నిలుమిమీటర్లీ ఉద్యోగలకు" ఒక ప్రకటనమూలముగా, అన్ని జిల్లాలను, కోటలను, బొక్కనమును, నాటిని పరిపాలించుటకంపెనీవారు "నియమించిన" యుద్యోగలకు స్వాధీన కరువులసినదిగా ఆజ్ఞాపించిన ఆ ఉత్తరువును, గవర్నరువ్రాసి పరిషియన్ భాషలోకి తర్జుమాచేయించి అశీమద్ద లాగారికి సంతకముచేయుటకై పంపెను. అం దిట్లున్నది. "కర్ణాటకముబేదార్లీ సంహాసనము ఖాళీగా ఉండుటచే నాగున్న పంశేపారంపగ్యపు ఖరీదమల ననుసరించియు, బ్రిటిషుకంపెనీవారి ఒప్పువలకొందియు నబాబ్, వాలాజా, ఆమీర్ ఖాన్, అమ్రా మాచర్, ఖాన్ యూల్, ఆమీర్, అశీమద్ద లా అన్వరు ద్వీసుఖాను బాబులురు అనే నేను, డిప్యూటీ సర్దు సంహాసనము న్నగించితిని. కావున యీ ఆజ్ఞా మీకు అందినంతనే వీమాంరమున అమ్మగాని, సాకుగాని చెప్పకయే మీ అగవమరన్న తాలూకా మెంటలరువాటిని, నాసమ్యతిలో నియమింపబడిన కంపెనీ యుగ్గోలలను వలలలయును "

డిప్యూటీ రాజ్యము స్వాధీనముచేసికొని బ్రిటిషు ఉద్యోగల నిరూపణమును అంగీరింపగల్గి, సంధి యందలి ప్రశ్నేకమరతులన పన్ను వసూలునంటగా, న్యాయస్థానస్థాపనమునగాని తోక్రము కలుగజేసుకొన

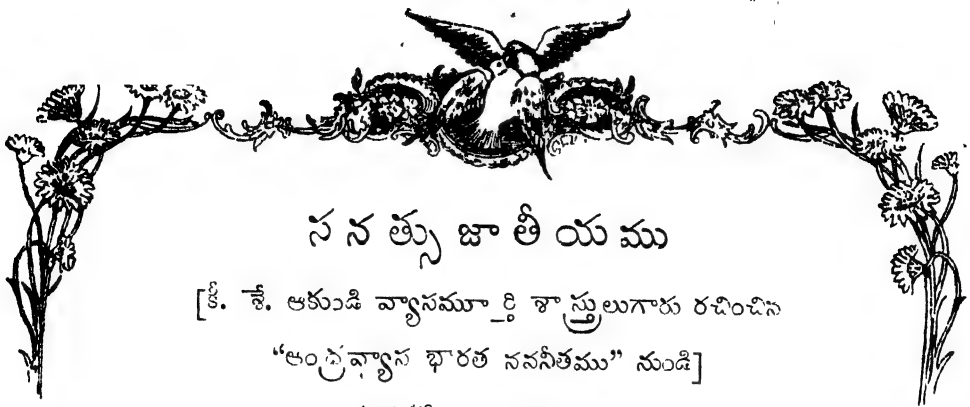
రాని యారాజు రెండవకువారగు శాస్త్రుయిండియా కంపెనీవారి "సానుండు డి" లార్డు హారిసుగారు చెప్పుచున్నారు. (35 శీర్షిక. వినిటు) నబాబును వారి పిటుంబమును ప్రధానన్యాయస్థానముయొక్క అధికార మునుండి తప్పించుటకై నుసరాసు గవర్న మెంటువారు ౧౮౦౩ ఫిబ్రవరి ౧వ తేదీని కావించిన ప్రకటనయే బహుశః యీవిషయముగూర్చి ఆధారముగా చూప దగిన ప్రధాన పత్రము. ఆపత్ర మీ దిగువది.

"కర్ణాటకనగరాబ్దన నబాబు వాలాజా ఆమీర్ ఖాన్ ఖాన్, మాచర్ ఖాన్, అశీమద్ద లా అన్వరుద్దీన్ ఖాన్ బాబులురు పాకల్ జంగ్ సిపాసలార్ గారిని పోర్టునెంటుబాద్టి యందలి కార్య నిర్వాహక పథ్యలను గవర్నరును అయిన పేము స్వతంత్ర ప్రభువు అయియు, కర్ణాటకము యొక్క సుబేదార నియం, ముక్త్యులను మిత్రులయు రూఢిగా యిం దుమూలముగా తెల్పుచున్నాము మరియు ౧౭౬౮ చిం ది యింతియకును వాలాజా నబాబుగారు, ఖాన్ ఖాన్ ఖాన్, అమీర్, లాగారున్న ఒకరి వెనుక నొకరు కర్ణాటకను వారులై పోర్టునెంటుబాద్టి ప్రభుత్వము వారి చేదోడులై యుండుమో, వారికాపురముతో ప్రభుత్వమువారి అమోహమును, మచిరాసు సమీపమున ప్రభుత్వము వారికి లోబడియున్న రాజ్యమునందు ప్రభుత్వమువారితో కలసి ప్రభుత్వము వారియొక్కయు, అక్లికేదోడులై రాజ్యమునకు రానున్న సుబేదారుల యొ క్కయు, పరస్పరప్రయోజనమల కరవేర్చుటకై నివహించుమండిరి.

"[సం] క్లెపు
" వినియం ప్రిటై
" యంగ.డిక్."

[సశేషము]

[కీ. శే. ఆకుండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రులుగారు రచించిన

“అంద్రవ్యాస భారత నవనీతము” నుండి]

(చతుకటి సంచిక తరువాయి)

అభుము లొసరించునరుడు ఋగాదీవేద, ఐతనమునఁ బూతుడవు నొకొ వ్యక్తముపు;
పాపు రక్షింపఁజాలవు ఐత్యమాన,ములు ఋగాదులు నాఁబల్కుచు గాడు.

గీ. కపటవర్తను వేదముల్లాసపు; విష్ణుసంతకాలమునందు శకుంత లుదట
పక్షిములుగుండుపూడ్కిఁ; శ్రోవనివెమైన, నగ్రిజన్మలకేల వేద వ్యయము.

గీ. ఆగమస్మృతి తెల్పు నాఁరమాత్మమాయ, నామరూపాత్మకము భువనమపు; నంద
రాది తజ్జన్య; మన్నమయూచి నృతము, చిత్సదానంద మమనోవిచిత్ర్యదము.

స. అదియెఱుంగఁ శ్రుతితము అధ్వరము; దహ మిశ్వరాగ్ని
మృదనఁగఁజేయు పున్నె మఱుయోగము; బాపవిసృద్ధ చిత్తుఁ
స్వదమపు బ్రహ్మవిత్తిక ననఁచు; కలఁచున వాఁఁడఁ జెందఁ
ద్రుదవమున న్భుక్తుచి శృతదేహుఁడగు స్మరి శేషసత్త్వియఁ.

గీ. అభులకు సభ్యరాదక మమరలోక, సుఖముఖమొసంగు; బాధుల కచ్చున్దీక్ష
లొలు ఘోరప్రాప్తుడనె సమృద్ధిని స్వల్పము సెప్ప నెట్లు లొకఁడేకంబు; నొలుపు.

గీ. తనము నిష్కర్మము జగత్కారణంబ, యది నిగమహూర్తిగాని యమృతమున;
నవనిఁటియనె విటి ననఁగు, నొంబు, నారహస్యముఁగొందు; దబోధుము తెవి?

ఆ. పాపముఁ గామభూతమునఁ దాడనాక్రోశ,నాదిహేతు వంతరంగ వికృతి
కోఁ; మంగనాదికుతుకము కామము, పరధనేచ్చ; తగినవాని కొనఁగ.

సీ. న్యాయార్జితద్రవ్య మక్షమత్వము లోభ, మెఱుంగమి కృత్య మకృత్య మిదని
మోహము; మధురాదిభోగేచ్చ; దయలేమి; వెలువరించుట గుణములను దోస
ములుగ నసూయ; దకో దలఁచుట యధికుని, మాన మిట్టవియుక్తి మదికి వికృతి
యస్మితీకారము నప్పుడస్మవిమోక్ష, హేతువు శోకాఖ్య మేవ యాన

యోర్వలేమి యి వీరాఱునుండఁ దగవు, తపము నఘములు బ్రహ్మత్యతాసముచితు నకు నొకొక్కఁడు వీవిలో నరుచిజేరి, యడఁచు నడవిని బధికు వ్యాఘ్రాదులువలె.

ఆ. పొగడికొంట మాస పొంగు రోసము చాఁ, లము నరక్షణమును గుమతిగుణము; లిచ్చియుచు దపించు నితేధనము నాన, నెన్నినిందలే నహించు; సుగమ

ఆ. ఎపుడు గోటునరుల కెగ్గిలొనర్చుట, వృద్ధినిందు బోధ దృఢతఁ గనఁడు క్షుద్రయస్రశంపి నోదక్కుగానని, చూలి కరిన్యశంసు లార్వ రొకఁడు.

సీ. తత్త్వోగ్ధంభా భూహితసంభాషణ, ముతాకరణచిగ్రహము శ్రీవణము నర్వభూతాధిక్య హస మకృత్యముల్నేయ సుకోచము శీతముష్ణ మును సుఖమును కుఱుమును నీదృశద్వంద్వము సహించుట యితిరులగోసము సంగతి నానచు ద్దపము క్షితి చియ, మమ్ము పిల్ల ముమాన సయ మును ప్రతిమ్ములు వ్య కతు; గిలిగి నీట, యన్ని యా బహుగిర నాస్మిన్ద్యో తేయ; మూఁడేని రెండేని చివర కొక్కఁడేని గలవాఁడు జ్ఞానిసంమానితము.

సీ. ఈదుననిమిది యెఱుఁగును దమమున, కరులన్యతము కొండ మాస యెల్ల రకుఁ బ్రతికూలత ప్రకృందన ప్రాప్తిదోగాభిరితి బద్ధమున కతుప్పి నర్వలోకాస్త్రితి సర్వాధిక మన్యత కలహమునరపూర్తి కనుహరిణ మెనట నొటలఁ బట్ట నెచ్చరిక నిరర్థకము బుల్కుట యహేతుకమ్ము నిలుగు తొలపు న్నవన్వోహసము చింతి యధల, తసుకృతజ్ఞాన సరాగిరలకుఁ బాఁ మాచరింతుట యవిహిత ప్రాప్తిహిస, నోత దస్పృష్టఁడే దాతుఁ పెఱుఁగు మిట్లు.

క. దమదోషములకు వివేచితులు బుతాదులు మదంబు ధ్వస్త మొనర్చుక. గొమరులు, ధనమా, సమగుప్తాశ్రమునకు నొనఁగుటయె యపు మొదటి త్యాగ మినా.

క. చూగివివాహగుల సి, రాగిత సుఖాశిరమతి ద్రవ్య మిడుటయకాఁ ద్యాగము ద్వితీయ మధిలా, రాగమున వ్యయంబు నలుకరా దఫలముగాక.

ఆ. ప్రియము లంశవలయు విశరణసమయము, సం; దనిష్టజన్మమైన వైరి నడఁడఁగోరఁగూడ దవనీశ! కామము, విడుట మూడవది యి దడఁచు నేగి.

ఆ. త్యాగభోగములకు నర్థాలత్వమునకు నలంకరుము మనంబు; గుణన ధనుఁ డనిష్టమొదవినను నెన్నఁడును వెతఁగనఁడు; ప్రియులసుతులఁ గాంతి నెపుడు

ఆ. అడుగరాదు; పాశ్రుఁ డడిగిన నిశమేలు, అష్టగుణము త్యాగి కప్రమాద; మృతము బ్రహ్మచిత్తవృత్తి సమాధాన, మెవడ నెచటివాడ నిట్లరయుట.

- గీ. ఐహికస్వర్గభోగ వైరాళ్య మన్యభావ మంగేంద్రియాదుల బ్రహ్మచర్య
మింతి బిడ్డల నిలుసంగ్రహింపకునికి, యస్తమాదాష్టగుణముల సరసికావు.
- ఆ. వర్తమాన భూతభావిగోచరయుతేంద్రియమనోవిమర్శుడయిన సుగము
అఖలలోకజని లయాధార మగునత్యమందు బుద్ధి నిలిపి యమృతమందు.
- క. అపగతదోషము సగుణము, తపము సమృద్ధము ఋతప్రతం బిది; జనిమృ
త్యహ మఘశూన్యదానము, సృష్టి! గోత్రశత్రుత్వనిష్ఠ నిర్జింపు మృతికా.
- సీ. సర్వాధికుడ నను జదివి నాలుగువేదములు పురాణములొక భూదివిబాద
కడ చతుర్వేది యొకడ ప్రవేది ద్వివేది, యొక షేకవేది నేరొక షవేద
డవడధికుండవు నెవనినే బ్రహ్మణు, నెంతు వైభావ్యం డిట్లనియ నొక్క
వేద్యమెఱుంగున వేదము లైక్కయ్యె, నాసత్యమెఱుంగు మహాత్ముడ వేదవేద!
అది యెఱుంగిక నే బ్రహ్మణుని తలంచు, నమతి సత్సాధనమేనని పలుకు
కింద్రియమందులె నుత్తమగా నెన్నబుట్టు, నమరలోకాదిలోభ; మధ్వరిము సాగు.
- క. దాసము నభ్యయనము నిర్మల్ల; సరుడం బహుశ్రుతుడు నేకాత్మరీ
క్షాస విహింతుడైన, నుబ్బయి బ్రహ్మణుడందలె ఎంద నుచేతకా.
- ఆ. మోక్షదాయు శుద్ధబుద్ధిరబ్రహ్మ, బోధసాధనానుభోధమున
నిగమహాశులగును సుగతి సంవిన్నాత్ర, బోధనమున వేద్యము లెఱుంగు.
- ఆ. వేదవేదివా గవిషయ సత్తామాత్రు, తెలుగుబాలు వేద్య భీ నొనంగు
జంద్రకళను వృక్షశాఖచే బలె శ్రుతి, బ్రహ్మమెఱుంగువాఁడు బ్రహ్మఁబుడు.
- గీ. మఱచి దేహేంద్రియబుద్ధిభర్మముల సాక్షి, నాత్మక గనుకమాని; తలఁపకన్యంబు; వసని
వాసమునఁగొంటు ముని; నేనె బ్రహ్మమనెడు, శిశ్పయమృగలొంట మోనియమధనుడు.
- గీ. బ్రహ్మమెఱుంగుట సర్వవిచ్ఛిత్తికర్త, మాతృవేదిక తగునె వై మాకరణత
సర్వవేదిత సర్వబీజులు గనుట, శ్రేవణవిష మెఱిగింతు విశారద! విను.
- గీ. యమపురుషార్థసాధన బ్రహ్మవిద్య, శ్రేణదుర్లభ తెలుపు రాజు! త్వరఁడు
వాడు గనఁడిది నిశ్చలస్వాతుఁ డగునా, బ్రహ్మచర్యమున; న్నుత్త్యపాయ మదెటు.
- గీ. చేరి యుచార్య శుక్రప్రసంజేసి శాస్త్రు, కారులై యింద; తయమందఁ గాయభోగ్య
మతనులై నచ్చిదాసగకూడు; రంపి, బ్రహ్మనిష్ఠుడం నిష్కామభక్తిసిద్ధి.
- గీ. ముంజనత్రవివేచనమున నిష్కం, బోలె నన్నమయూచికమును ద్యజించి
యంతరాత్మనుగాంచు; గాఢాత్మపుట్టు తల్లిదండ్రులచే; సన్నిత్యమదిగురువు.

గీ. సత్యమవినాశమును బ్రహ్మజన్మ మొనఁగి, విద్యచే నద్వితీయాత్మవితరణమున
గర్భజన్మజరాంతశోకమ్ముఁబాపు, తల్లిదండ్రీయుఁ; దదఃకృతంబు దగదు.

గీ. ఎపుడు గురుదేవువలె భజియింపవలయు, సంతత మొనర్పవలయు వేదాంతచింత
హంకృతిగల్గఁ జేయరా దాగ్రహంబు, ప్రథమపాదంబు బ్రహ్మచర్యమ్మున కిది.

౨. గీ. ఆర్చితమొనర్చి యర్థముఁ బ్రాణంబు, నేంద్రికరణశుద్ధి నింపు గురున
కట్లె గురుని పత్ని కాత్మజున కొనర్చు, టవు ద్వితీయపాద మవనినాథ.

మ. నను వేదాంత రహస్యబోధనమున గ్రామింప సచ్చిత్సుగూ
త్ముని నోహణో గురువెంతో మే లొనరిచెం; దుష్టుఁ డిటు ల్భిన్నుఁడే
సనుకొందెను ద్వితీయపాదము గురు స్వార్థంబు నొందింప కే
గనుదేశాంతరమకాలం పవచన ప్రకృంతి దుశ్శాంతశమా.

క. ఫలదము గురు సంనిధి, వేల్పులు మునులు స్త్రీన ఘనతఁ బొందిరి లోక
మ్ముం వెలయఁజేయు వెన్నుని, వలక న్నేతద్వితీయభావమున నృపా.

ఆ. ఒక్క బ్రహ్మచర్య మొనఁగుఁ జింతామణి, కరణి నెవరి కేది కాంక్షితంబొ
వారికది; యనఘ సవప్రాప్యమమరప,దంబు సొంత మీవ్రతమున నంద.

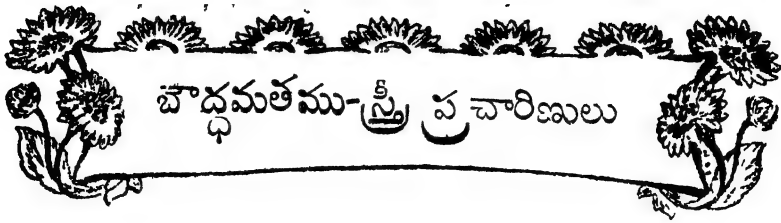
ఆ. జ్ఞానమున నసంతసంసిద్ధి దీనికి, వేఱుదారిలేదు; భార్యణీశుఁ
డనిమొఁ డెలుపొ నెలుపొ యదియొలుపొ యెందో, మాద్యశింబొ నెలుపుమనిన హాస!

ఆ. పలికె; రూపరహిత మీల డివిసొంట లే, నెద మహావ్రతుఁ డిదియొలుగఁ దగును
గాడుగోచరము గృహదూరపాలిక, నాశ్మయణుతరము మహాత్మరంబు.

న. సరముతమంబుకంటె; సువిభాతమహస్సన్మశాశ్మదీప్తి భా
స్మరసహితంబు సర్వమును జ్ఞానమునంగను యోగితత్త్వ [మ
ధ్వరములఁ బ్రతీతి] నిహితంబట సర్వజగమ్ము ముక్తుతా
దు రిటులొలుగునారు కనుద, ద్దును లీనిఖిలప్రకాశముక.

చ. విమలము హెచ్చుతేజు ఘనవిస్రలిహేతువు నిర్జరప్రశ
స్యము రవిసకమ్ము భువనాభ్యుదయస్థితి సాధక మృభా
స్యము నిఖిలావభాసక మసంతము తల్లియుఁ దండ్రీ నేనదే
కొమరుఁడు మీరు మామకులె ఊణి! యూరసి మోదమందుమా.

క. శ్రీమంతుఁడైన విదురునితో హాని సనత్సుజాతుతో ధృతరాష్ట్రం
డీమాదిరి సంలాసము, నామోదము నొందుచుండ నారేయిననెన్.

శరణు రామస్వామి చౌదరి గారు

భారతీయులు మతప్రచారము జేయుట కైర్లస్తవ

మతప్రచారకుల జాచి జేర్చుకొని రని కొందఱు పాశ్చాత్యపండితోత్తములు, నాంగభాషాపరిచయముగల భారతీయులు, తలమటచే వారీయం దితి హాసపరిచయము కొరవడి యున్నదిని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది. హిందూమతము ప్రపంచమునం దుద్భవించిన మతములలో మొదటి దని యన్ని దేశములవారంగీకరించిరి. అట్టిమహోన్నతమతప్రచారముజేసినది వాయుభక్తులు, పర్ణభక్తులు, కందమూలభక్తులు, తపోనిస్సగరి ఘోలు నగు మునిసత్తములు. వీరార్యాచర్యముననే కాక తమ ధర్మములను ప్రపంచమునంతటను నెదచ్చి ధన్యులైరి. బౌద్ధమతము హిందూమతమున నొకశాఖగా నంగీకరించి యుండిరి. మహమ్మదీయ మతప్రచారకులు, క్రైస్తవమతప్రచారకులు తమ మతముల వ్యాపింప జేయుట కేదేశమునకేగిన నచ్చట బౌద్ధమత మదివరకే వ్యాపించియుండెడిది. బౌద్ధమతధర్మముల నెఱిగిన పండితులు మహమ్మదీయమతము, క్రైస్తవమతము నామూలాగ్రముగ పరిశీలించిన నామతములు బౌద్ధధర్మపరివర్తన స్వరూపమాత్రములని యంగీకరింపక మానరు. కాని, యీమతములవారు బౌద్ధమతమునకు ముఖ్యమగు నహింసయందు కొంతవరకు కొరవడియున్నారు. బౌద్ధమతము ప్రతిప్రాణి యందును, క్రైస్తవమతము ప్రతి మానవునియందును, మహమ్మదీయమతము ప్రతిమహమ్మదీయనియందుమాత్రము క్రేమించుటను జేర్చుచున్నది. ఈవిషయమున హిందూమతము బౌద్ధమతమును గూడ మించుచున్నది. హిందూమతము వృక్షములకుఁ గూడ ప్రాణముగలదని యంగీకరించి వానినిగూడ చయతో జూచుటను బోధించెను.

హిందూమత మితర దేశములలో నేవిధమున వ్యాపింపజేయబడినదో విపులముగ దెలియుటకు సాధ

నములు పెక్కు కానరావు. కాని, హిందూధర్మములు, నాగరికత, యితరదేశములందువ్యాపించియున్నవిని చెప్పగలము. జావా, సింహళదీప్రములలో కేటికిని పెక్కు అత్యంతప్రాచీన దేవాలయములు గానవగను. అమెరికాయం దాదిమనివాసు లచ్చటచ్చట కేటికిని సీతారాముల యుత్సవములు సల్పుచుండిరి. ఇట్టి నిర్దగ్ధములు పెక్కు లభించుటచే కొన్నివేల సంవత్సరముల క్రిందటనే మన మతము విదేశములలో వ్యాపించి తరగర్మము లచ్చట శిరముగ నుండునటులఁ జేసెనని ధ్రువమునచున్నది. విదేశీయులు పెక్కురు పవిత్రమగు మనభారతదేశమున కగు దెంచి భారతధర్మముల నభ్యసించిరి. గీని కు కాహారము పనుస్మృతియం దిట్లు వ్రాయబడి యున్నది.

“ఏతద్దేశ ప్రసూతస్య సకాశా దగ్రజన్మకః
స్వంస్వం చరిత్రం శిశేగ్ణా, పృథ్విన్యాం సర్వ
మానవాః.”

భానము— ఈ దేశపు బ్రాహ్మ్య విద్వాంసుల సత్సంగముచే పృథివియందలి సమస్తమానవులు తమతమ గరిత్రముల నభ్యసించిరి.

మహమ్మదీయ, క్రైస్తవ ధర్మప్రచారకుల కంటె ముందు బౌద్ధమతప్రచారకులు విదేశములకేగి తమ ధర్మముల వ్యాపింపజేసి యితర వృత్తిగల దమ మతముల జేర్చుకొనిరి. వైదికమతశాఖయగు బౌద్ధమతప్రచారకుల జాచియే క్రైస్తవ, మహమ్మదీయమతములవారు ప్రచారముజేయుట జేర్చుకొనిరని సరిత్రపరిశోధనలన తెలియు చున్నది.

బౌద్ధమత ప్రచారమున కేవలము పురుషులుగాక స్త్రీలుగూడ నుండుటసంతసప్రదము. నేడు ధర్మప్రచారము జేయుటకు స్త్రీలు ముందునకువచ్చిన నాశ్చర్య మానసులమగు మానకు నిది వింతగ దోచవచ్చును. ఈ

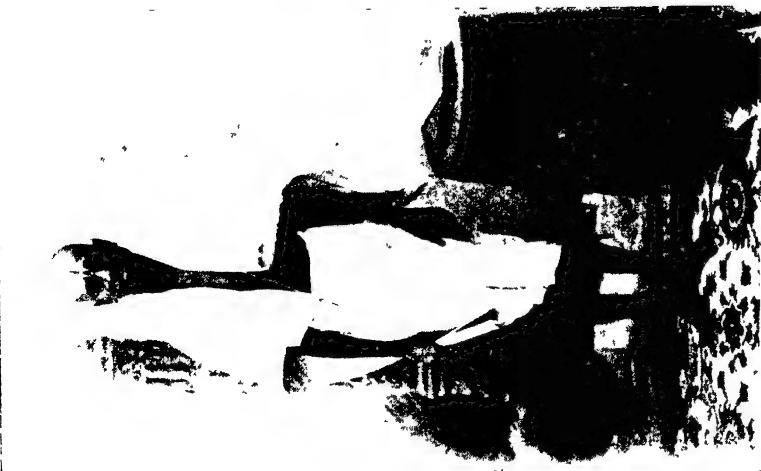
భూమిని పరిరక్షించుటకు వచ్చిన వారు (జూలై ౧౯౩౫)
 వచ్చిన వారు, వచ్చిన వారు

భూమిని పరిరక్షించుటకు వచ్చిన వారు (జూలై ౧౯౩౫)
 వచ్చిన వారు, వచ్చిన వారు

భూమిని పరిరక్షించుటకు వచ్చిన వారు (జూలై ౧౯౩౫)
 వచ్చిన వారు, వచ్చిన వారు

చెన్నపురిరాజధాని నూతన మంత్రివర్గము

ప్రధానమంత్రి

జాన్ డెవీస్

కేంద్రమంత్రి

సి. వి. రాజు

మండలమంత్రి

గవర్నర్ జనరల్ ఆర్. యన్.

ఆర్. వి. స్వామి

వారీరత్నములు మాతృభూమి యగు భరతవర్షముననే కాక విదేశములకు గూడ చని దృఢదిత్తములతో ధర్మ ప్రచారము గావించి ధన్యురాలై నేటి విదూషితులు లకు మాగ్ధర్మినులైరి. వీరు ప్రచారము గావించినట్లు ఇతిహాసమున నిదిర్పనములుగూడ లభించుట మన భాగ్యము శ్రీలు బౌద్ధధర్మముల నేవిధమున స్వీకరించి నదియు, వారికొఱకు బుద్ధభగవాను డెట్టి నియమముల నిర్ణయించినదియు తెలిసికొనుట కుత్సహించునీవా రెవరటి

బుద్ధదేవుని జనకు డగు శుద్ధోదనుడు స్వర్గసు డైనపిమ్మట గుర్తొ సంతతియగు, గౌతమీదేవి బౌ మతదీక్షనియ కుమారుని ప్రార్థించెను ఇంతవఱకును శ్రీ లేరును బౌద్ధమతదీక్షను స్వీకరింపరామి నీవిషయమును బుద్ధుడెన్నడు నాలోచింపలేరు. ఇప్పు డాలోచింపక రిప్పనిసరియయ్యెను ఈవిషయము బౌద్ధగ్రంథములలో నిక్రిందివిధమున గలదు.

బుద్ధభగవానుడు బుద్ధియమును పొందినతరువాత నాలుగుసంవత్సరములకు జనకుడగు శుద్ధోదనుడు వృద్ధా

వ్యయచేత తన పొంబదినాలవఱకు మన పరలోకమున కేగెను. ఆ విపత్సమయమున బుద్ధుడు తనగృహమునకు జని తనబంధుగల కోకము కాంతింపజేసెను. ఇచ్చట కొన్నిదినములుండి మిద్ధభగవానుడు తన కార్యక్షేత్ర మగు విశాలనగరమున కరుదెంచునపుడు వానితో తల్లి యగు గౌతమీదేవి, ధర్మవర్మి యగు యశోధరయు, మఱికొందఱు రాజపుత్రులను వెంట వచ్చిరి. మరల గౌతమీదేవి దీక్షను స్వీకరింప తనమనోనిశ్చయమును వెల్లడించెను. కాని, భగవానుడు నేడీమొక దీక్షనిచ్చిన పెక్కుదశశ్రీలు దీక్షాస్వీకరణ మొనరించి సన్నాహిసను లగురనియు నందువలన బౌద్ధసంఘములలో పెక్కు దురాచారములు ప్రబలుననియు సంకయించి దీక్షనియ నిరాకరించెను. కాని దృఢదిత్తయగు గౌతమీదేవి తానే కేకేళుండునమును గావించుకొనికామయవస్త్రములు ధరించెను. ఈవిషయమును శిష్యులనందమగ బుద్ధున కెరి గించిరి. బుద్ధు డామె దృఢదిత్తమునకు సంకసించి దీక్ష నిచ్చి బౌద్ధసంఘమున జేర్చుకొనెను. అపకాశమునకు వేచియున్న యశోధర, యామెతో నరుదెంచిన శ్రీలు

మాయాదేవి, యశోధర మొదలగువారు బుద్ధదేవుని దీక్షానిష్ఠగ్రాహియమవ్వారు.

వంటనే బాధసంఘమున జేరిరి. దీనితో బాధమతమున నూతనశక మేర్పడెను. బాధమతమున జేరిన స్త్రీలీక్రింది యొనివిది నిబంధనలను కఠినముగ నాచరించుటకు బుద్ధు డాజ్ఞాపించెను.

౧. భిక్షుణులు భిక్షువులకు సమస్కరింప వలయును.

౨. వర్షర్తువునందు భిక్షువు లేనిచోట భిక్షుణి నివసించరాదు.

౩. భిక్షుణులు లుపదేశ సమయములందుతప్ప భిక్షువులతో మాట్లాడరాదు.

౪. భిక్షుణులు వర్షర్తు పూర్తియగుట తోడనే ప్రవారణవ్రతము ననుష్ఠింపవలయును.

౫. ఏదియైన తప్పనిసరించిన సంఘసమక్షమున భిక్షుణి శిక్షింపబడును.

౬. దీక్షుక్తకొనినపిదప రెండు ఐత్సరములు ధర్మములు పూర్తిగ నెరవేర్చినగాని భిక్షుణిదీక్ష నిచ్చి సంఘమున స్త్రీత్వా చేర్చుకొనబడరు.

౭. భిక్షుణి యేభిక్షువునైన నెవ్వడు నిందింపరాదు, అవమాన పరుపరాదు.

౮. భిక్షుకులసంఘము, భిక్షుణుల జాగ్రత్తగ చూచుచుండవలయును.

ఈనియమముల ప్రకారము స్త్రీలు బాధసంఘముల జేర్చుకొనబడిరి.

రాజగృహనగరము ముఖ్యపత్తనముగజేసి మగధ దేశమున బిందెసారుడు రాజ్యము చేయుచుండెను. బుద్ధ భగవానుడు మతప్రచారమునకై రాజగృహమున కరుదెంచెను. బాధధర్మములు విని సంతసించి బిందెసారుడు బుద్ధుని శిష్యు డాయెను. తన పట్టపుడేవి యగు భేమాదేవిని బుద్ధభగవానుని దర్శనమున కరుగుమని చెప్పెను. కాని యామె వినలేదు. బిందెసారుడు బుద్ధదేవునికి తన భార్యస్వీయసౌందర్యాతిశయమును, వైభవగరిమను జూచి గర్వించి తమదర్శనమునకు రానిరాకరించుచున్నదని విన్నవించెను. బుద్ధు డామెగర్వ మడచుట

కొకయుపాయమును బన్నెను. ఒకచిత్రమున నొకసుందరవనితయొక్క యువావస్థ, రుగ్ధావస్థ, వృద్ధావస్థలను జూపెను ఆమాడవస్థలను జూచి భేమాదేవి విరాగిణియై భిక్షుణి యాయెను.

భేమాదేవి పండితోత్తమురాలు. ఈమె రాజప్రసాదాది విద్యద్యతంసములతో జన్మోత్తరావస్థనుగూర్చి కాస్త్రాగ్రమును గావించెను. ఈకాస్త్రాగ్రము “సంయుత్తనికాయ” మనుగ్రంథమునందు గలను.

బుద్ధదేవునియందు గల ద్వేషముచే నాకాలమున గొందఱు బ్రాహ్మణులు చించాయను నొక దుష్టగర్భిణి వనితను బుద్ధునిచెంతకు తీసికొనివెల్లి నీవలననే గర్భము గలిగినదని చెప్పించిరి. అవతారమూర్తి యగు బుద్ధభగవాను డాసమయమున నీశ్లోకమును పఠియించెను.

“ఏకం ధమ్మమ్ ప్రతీతస్స మసావాదిస్స జంతు నో;
విలింఢ పరలోకస్స నథి పాపం ఆకారియమ్.”

భావము: ఏమానవుడు సత్యోల్లంఘనము చేయునో, పరలోకమున లెక్కజేయఁజో వాడు పాపియును. ఇట్టిమానవుడు సర్వపాపకార్యములు చేయఁటకు సుద్యుక్తు డగును.

బుద్ధదేవుని యమూల్యమగు నీ యుపదేశమువలన దుర్మార్గురాలగు “చించా” యణుమాత్రమైనను లాభము సొందలేకపోయెను.

బుద్ధునికి గౌరవి యను నామె శిష్యురాలుగా నుండెను. ఈమె శరీరము కృశించి యుండెను. ఈమె శ్రావస్తీనగరమున నొక పేదయింటి బాలిక. కాని యామె యదృష్టమువలన సంపన్న యౌవనుడు భర్తగా లభించెను. దంపతు లిరువురు సమస్తసౌఖ్యముల ననుభవించుచు నానందమున నోలలాడుచుండిరి. కలిపయదినములకు బాలచంద్రునివంటి పుత్రుడు వీరి కుడయించెను. పుత్రుని నతిగారాబమున బెంచుచు సంతసమున గాలము గడుపుచుండిరి. ఇట్టిభోగములకు జిక్కుకొనిన యామె యేవిధమున బాధసన్నాహిని యాయెనో యనుటకు చిత్రముగ నుండకమానదు. ఈమె యత్యంతప్రేమతో బెంచు పుత్రు డొకనాడు విషసర్పముచే కరువబడి మృత్యువుపాలయెను. జననిశోకసాగరమున మునిగి

పలువిధముల విలపించెను. బాలుని శవమును తీసికొని యింటింటికి నావధనేవకై తిరిగెను. కాని ఘోరము లేక విసివి వేసారి మరంత విలపించుచుండెను. ఇంత లో గొందఁ జరుడెంచి యామె దుర్భరస్థితి నారసి బుద్ధజేవునిచెంత కరిగిన లాభ ముండునని చెప్పిరి. వెంటనే యామె బాలుని దీసికొని బుద్ధుని యంతిక మునకు బోయి నమస్కరించి 'నామద్దులపట్టిని బ్రతికించు'డని, ప్రార్థయింపడెను. బుద్ధభగవాను డామెను శాంతపరిచి "నీవు పోయి యెన్నడును యెవరును మృత్యువువారబడని గృహమునుండి పిడికెడు ధాన్యమును దీసికొని వచ్చిన నీ బిడ్డను బ్రతికించెదన"ని చెప్పెను. గౌతమి సత్యరమున గడపగడపకు చిచ్చముకొఱకు దిరుగవారంభించెను. కాని యెన్ని వీధులు తిరిగినను, మరణము జరుగని గృహము గానవి విచారసంక్రమన మునిగెను. ఏగృహమునకు వెళ్లినను నామెను, "నీవు వట్టి యమాయకురాలవు గానన్నావు.

గౌతమి బుద్ధదేవు నుపదేశముపడయుచున్నది."

ఈ లోకము దుఃఖమయము, మరణమయము నని యెరుగవా? ఈలోకమున సత్కర్మ గలిగినంత వరకేజీయెరుగు గదా!" అని పలువురు పలుభంగుల పలుక దొడగిరి. ఈమాటలు విని గౌతమి హతాశయై బుద్ధునికడ కరుడెంచి జరిగినదంతయు విన్నవించుకొనెను. అప్పుడు భగవానుడు 'మనుష్యజీవనము తుల్యభంగురము, దుఃఖమయము. మనుష్యులందఱును కష్టముల ననుభవించవలసినవారే.' అని యు మఱికొన్ని ధర్మముల నుపదేశించెను. ఆయుపదేశముల శ్రద్ధమెయి నాలకించి బౌద్ధమతము నంతేరి బుద్ధుని ప్రయోగింపఁబారెను.

గౌతమి ప్రఖ్యాతబౌద్ధభిక్షుణి యాయెను. భిక్షుణీవ్రతము పదిసంవత్సరములు శ్రద్ధతో నాచరించి "ఘోరి" పదవిని బొందెను. ఈమెచే 'ఘోరి'గాధయందీక్రిందిశ్లోకము వ్రాయబడెను.

"నగామధుమ్యా నో నిగమస్స ధమ్యా
న చాపి యం ఏకమలస్సధమ్యా;
సవ్వలోకస్స సదేవకస్స
ఏనేవ ధమ్యా యదిదం అనిత్యతాతి."

భావము—ఒక గ్రామమునకు నగరమునకు మల

గౌతమి పుత్రుని బ్రదికించుడని బుద్ధజేవుని ప్రార్థించుచున్నది. మనకుమాత్రము ధర్మ మనిత్యముగాదు. సర్వలోక

ములకు దేవతలకుగూడ నొకధర్మముగలదు. ఆధర్మము నుండి యెవరను తప్పించుకొనజాలరు.

బుద్ధభగవానునకు పెక్కురు శిష్యురాలింద్రుగలరు. ఉత్పలవల్లభయనామే ప్రసిద్ధురాలిడలొ నొకతె. ఈమె యు శ్రావస్తీనగరవాసిని. ధనవంతులబిడ్డ. ఈమె సొంద ర్యమును సుగుణపుంజమును జూచి పెక్కురు ధనికులు,

రొక్కరే యేలప్రయత్నించెదరు. మిఠో చేయుచుండి కుసుమబాణులను పైతము కూర్చుకొని ప్రయత్నించినను విగరందలు వ్యర్థమగుదురు. సంసారముఖములు తుచ్చము లని నేను నృళముగ నిశ్చయించుకొనియే వచ్చితి"నని గంభీరముగ బల్కెను. ఈమె మనోనిశ్చయమునకు భగ వానుడు సంతసింది ధర్మోపదేశము గావించెను.

బుద్ధుడు ఉత్పలవల్లభులగు శిష్యురాలిడను ధర్మోపదేశము చేయుచున్నాడు.

రాజపుత్రులు వివాహమాడప్రయత్నించిరి. ఈమెజనకు డేవరికి నీమె సీచ్చిన మిగిలినవారు క్రుద్ధులై కయ్యమునకు కాలు దువ్వదురో యని భయపడి పరిాయము జరుప డయ్యె. యావన ముట్టినడునుత్పలవల్లభేయునని లేక కుసుమబాణుని తాపమునకు గురియై పెక్కువర్షములు వేదనతోగడపెను. తుదకు విసివి విరాగినియై బాహుసం ఘమున జేసెను. భిక్షుణీధర్మము నత్యంతనివ్రతో నను పరించి తదుపరి వెంటనే "అర్హత" పదవిని బొందెను. మన్మథుడు బుద్ధభగవానుని, ధర్మాచరణమునుండి మర ల్చుట కెట్టిప్రయత్నములను జేసెనో యావిధముననే బుద్ధుడు ఉత్పలవల్లభు పరిక్షించెనని ధర్మిగాభయందు గాననగు. కాని దృఢది త్రియగు నుత్పలవల్లభాంపక "మి

బుద్ధధర్మప్రచారమునకు విశ్రాంతి యను గృహస్థు రాలు పలుతెలుగుల సాయమునర్పించు ప్రసిద్ధిపడసెను. ఈమె యంగర బ్యమున భద్ధిపనగరభాగ్యనంతుని బిడ్డ. ఈమె యేమవత్సరములబాలికయై యున్నపుడు బుద్ధ భగవానుకు భద్ధిపనగరమున ధర్మప్రచారము గావించు చుండెను. ఈమహనీయుడు శాంతముగ, గంభీరముగ నిర్మలముగజేయు ధర్మోపదేశములు మనబాలిక నాక ర్షించెను సహర్షముగ భగవానుని దెంపకరిగి యుపదేశము చేయుడని ప్రార్థింప నకిత్తుడై యానందముగ ధర్మోప దేశము గావించెను. విశ్రాంతి యానందమునతియైన తదుపరి యామె ఒనకుడు శ్రావస్తీనగర గుళిల ధనిక యావిను నకిచ్చి వైభవముతో బరిణయము గావించెను. తోకైక

నాగుని కృపవలన నామె పతిశ్రేయ, సంతతిసంపత్తులతో దులదూగుచు నానందాద్ధిని నోలూడుచుండెను. విశాఖ స కలసంపత్తులతో దులదూగుచున్నను శార్దూభగ్గుమలయం దధికశ్రద్ధతో మెలంగుచుండెడిది. ఈమె బౌద్ధభిక్షుకుల కతిభక్తితో భోజనము, వస్త్రములు, ఓషధులు నొసంగు చుండెడిది. శ్రావస్తీరగరమున వారికి గల సుందరో ద్యావనవనమును బౌద్ధసంఘమున కొసంగెను. శక్తికొలది నేపచేయుచు బౌద్ధమతవ్యాపకమునకు దోడ్పడెను.

“భోరీగా” అనుబౌద్ధ గ్రంథమువలన పలువురు నారీరత్నములు బౌద్ధసంఘమున జేరి మతవ్యాపనకై తోడ్పడినట్లులు తెలియుచున్నది. అం దీ క్రిందివారు సుప్రసిద్ధులు. ౧. పూర్ణ, ౨. తిష్య, ౩. ధీర, ౪. మిత్ర, ౫. భద్ర, ౬. సిల, ౭. సుమేధ, ౮. సుజాత, ౯. అభయ, ౧౦. సుమన, ౧౧. సుమంగలమత, ౧౨. నంద, ౧౩. మిత్రకాశీ, ౧౪. సంఘాదేవి, ౧౫. బాల, ౧౬. ఉపబాల, ౧౭. అంబమాలి, మున్నగువారు.

ఈవిరుషీ, మణులలో పలువురు గృహస్థాశ్రమము ననుండియే శార్దూభగ్గుమల నాచరించుచు మతవ్యాపనము నకై సాయముచేయుచుండిరి. పెక్కురు సన్న్యాసినులై భారతవృక్షమునను, విదేశములలోను సంచరించుచు ధర్మప్రచారమును స్త్రీలలో జేయుచుండిరి. బుద్ధభగవానుని ప్రియసతి యగు యశోధరాదేవియు, ప్రియజననియును గౌతమీదేవియు ధర్మప్రచారము సుత్రిప్రథతో జేసి క్రింది యిది. యశోధరాదేవి బుద్ధదేవునికంటె రెండువత్సరములు ముందే స్వర్గవాసిని జూచెను.

బుద్ధభగవానుని కాలమునంగల పెక్కురు నారీ రత్నముల ధర్మప్రచారసరిత్రిములు సుత్రము మనకింత వరకు తెలిసినవి. ఆమహనీయుని నిర్యాణానంతరమున గూడ పెక్కురువత్సరములు స్త్రీలు బౌద్ధమతప్రచారము చేసినట్లుల దెలియుచున్నది.

అశోకచక్రవర్తి చారుమతి, సంఘామిత్ర య నంబరగు తనకుమారీరత్నములకు బౌద్ధభిక్షుణీపీఠ నిష్ఠించి వారలచే ధర్మప్రచారము చేయించెను. చారుమతి ధర్మప్రచారమునకై శేపాలమున కరిగెను. అచ్చట యిరి విగా ప్రచారముగావించి ప్రజల మన్ననల వడసి యొక గొప్పబౌద్ధమతమును స్థాపింపగల్గెను.

భారతవృక్షమున అశోకచక్రవర్తి రాజ్యముజేయు చున్నపుడు సింహళదీప్వమును తిష్యరాజు పాలించు చుండెనని ప్రాచీన బౌద్ధగ్రంథమువలన దెలియుచున్నది. తిష్యచక్రవర్తి స్నేహము నిమిత్తమై యశోక చక్రవర్తి కడకు రాయబారిని పంపెను. దానికి సంతసించి యశో కుడు తనపుత్రుడగు మహేంద్రుని లంకాధిపతియొద్ద కు బంపి యభినందించెను. మహేంద్రునివలన బౌద్ధుల ధర్మములను విని, తిష్యమహారాజు సంతసమున బౌద్ధ మతిమును స్వీకరించెను. తదుపరి కొలదిదినములకు సంఘా మిత్రహృది సింహళమునకు మతప్రచారార్థము వెడలెను. ఆమె వెళ్లునపుడు భారతవృక్షమునుండి బోధివృక్షశాఖ నొకదానిని తీసికొనిపోయి రాజున కొసంగెను. తిష్య రాజు దాని నతిభక్తితో స్వీకరించి “అనరుద్రపుర” సమీ పమున నాటించెను. కొన్నివర్షములలో విస్తార ప్రదేశము నాక్రమించి యది పెరిగెను. ఆ మహావృక్షరాజ మిప్పటికిని గలదని ప్రతీతి. మహేంద్రుడు తిష్యమహారాజునకు రదితరపురుషులకు శేషమున ధర్మోపదేశము గావించి కేరువడపెనో, యాతీతినే సంఘామిత్ర రాజ విరుష, మణులందును, తదితరస్త్రీలయందును ధర్మప్రచారమునుజేసి ప్రఖ్యాతి పొందెను.

నారీమణులను సంఘసంఘమున జేర్చుకొనుటకు వైశేష్యున యొకమిదినిబంధనల నేర్పరచినను, నీవిష యమై బుద్ధభగవానుని మనమున నిరంతర మాందోళన గల్గుచునే యుండెను. ఒకమారు తన ప్రియశిష్యుడగు నానందునితో మాటలాడుచు నీవిధముగ బల్కెను.

“అనందా! నేను స్త్రీలను బౌద్ధసంఘముల జేర్చు నియం జాల బాగుండెడిది. వీరిని చేర్చునిచో నా ధర్మములు, మతిము చిరస్థాయిగ నుండెడిది. ఇప్పుడెన్నో ౫౦౦ సంవత్సరములకంటె నాధర్మములు పవిత్రములుగ నుండజాలవు.” బుద్ధభగవానుడు స్త్రీల విషయమున జాల బాగ్రత్నగమెలగనలయునని నింతర ముపదేశించు చుండెడివాడు.

ఒకనాడు కొందఱు శిష్యు లరుదించి స్త్రీలతో “మేమెల్లు మెలగవలయునని ప్రశ్నించిరి.

బుద్ధుడు—స్త్రీలను కన్నె తియ్యెన జూడరాదు.

శిష్యుడు—స్త్రీలే స్వయముగ వరుడింది మాకెదురుగ
నున్న మేమేమి చేయనాయును?
బుద్ధుడు—వారివంక జూడరాదు. వారితో మాట్లా
డ గూడదు.

ములనుండి పాట్రద్రోలి వృథాచిత్తులు గండు. స్త్రీ
లున్నచోటికి పోజవదు. ఈవ్రతమును తడేక, దీక్ష
తో నెరవేర్చుడు.

బుద్ధభగవాను డవకాశము లభించినపు డెల్ల శిష్యు

అరిరుపురమున బోధింపునము.

శిష్యుడు—వారే మాతో సంభాషింప మునుదేసిన!
బుద్ధుడు—వారు మాట్లాడుచున్నను మీమనఃకమలములు
తామరపత్రములమీది నీటినిండువుల వోలె స్వచ్ఛ
ముగ నుండుకొనవలయును. స్త్రీలు మూఁకలై వృద్ధ
వారైన చల్లలవలెను, సమానులైన సోదరీణుల
వలెను, చిన్నవారైన పుత్రులవలెను జూడవలయును.
పరభామలను కామదృష్టితో జూచిన హాని నేర
ములయందు లోహము కరగిపోవినను లెప్పుగాదు.
స్త్రీల హాసవిలాసములు, నెత్తుబిందువులు, పురుషు
లకు పరమశత్రువులు. స్త్రీల బాహులతాశబ్దముల
నుండి తప్పించుకొనుట పురుషుల కసంభవము. వారి
విలాసములు మనులను సైతము మోహింపజేసినవి.
కావున మీరు సావధానులై కామదేవుని మీ హన

బ్రుంచునకు నిర్యోధకములు చేయుమనెను. భి ౧
బులకు నేవిధమున నియమాముల విధియించెనో చూరీతి
నే భిక్షులకురూప కొన్ని నిబంధనల నేర్పరించెను.
బాధభీత. నేస్త్రీతో నేవిధమున నుంకిన నెట్టి శిక్షకు
పాత్రుడనో భిక్షుల ప్రాయశ్చిత్తాగ్రంథమున గల
యీక్రిందిశ్లోకములనిల దెలియనను.

“యోపన్ భిక్షురూపమహమేన
సూరీయ్యం కష్టీయ్య పావిత్రయమ్. ౧
యోపన్ భిక్షుమాతృ గామస్య ఉత్తరిం
ధపం చావాచాహిం ధమ్యం దేవేయ్య అజ్జత్ర
విజ్ఞానా పురిసవిగ్గాహేన పావిత్రయమ్. ౨
భావము—భిక్షువైన నేస్త్రీతో వైర నొక
చోట కూర్చుండినను, పరుండినను, నేకాంతముగ నొక

గదియందు నివసించినను, ఒకజ్ఞాని సాక్షి లేక యేస్త్రీ
కైన నై దారువాక్యములకన్న మిన్నగ ధన్యోపదేశము
జేసినను శిక్షార్హుడగును.

ఇందువలన పాపములు, శాస్త్రభిక్షువులు స్త్రీలతో
నేకాంతమున భాషించిననుగూడ నెట్టిశిక్షల పాలగుదు
రో తెలిసికొనగలరు. ఇంతకన్నను కఠినము లగు నియ
మముల నేర్పరచినటుల నీక్రిందిశ్లోకములవలన దోయ
నగు.

“యోషన్ భిక్షుః ఆసమ్మతా భిక్షునియో
ఓషదేయ్యః పాచిత్తియమ్.

౨౧

“సమ్మ తోషిన్ భిక్షుః అశ్శంగతే సురియో
భిక్షునియో ఓషదేయ్యః పాచిత్తియమ్.

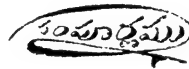
౨౨

యోషన్ భిక్షుః భిక్షుః సూపస్సయం ఉపసక్కు
మిత్యా భిక్షునియో ఓషదేయ్యః అంచత్ర
సమయా పాచిత్తియమ్.

౨౩

భావము—ఏభిక్షుకుడైనను సంఘముయొక్కసమ్మతి
లేక భిక్షునికి ధన్యోపదేశము జేసినను, సంఘ సమ్మతి
యున్నను సూర్యాస్తమయమైన తరుపరి బోధించినను
భిక్షుణీ గృహములగు, అవసరముగా వెడలినను శిక్షా
ర్హుడగును.

బుద్ధగనాను హిసన్యసిందు స్త్రీపురుషులు
సంవరిందు కిట్టి కఠిననియమముల నిర్ణయించక పో
యిన శాస్త్రసంఘములు దురాచారముల పాలయి, శాస్త్ర
ధర్మప్రచార మింత విస్తరించక పోయెడిదే. ఆధునిక
సంఘస్థాపకులు ఈనియమముల పాటించి సంఘముల
యోగ్యత్వమునకు గడంగెదరా ?

చిలుకా!

శ్రీమతి పి. రుక్మిణీబాయిమ్మ

(2 వ సంపుటము 12 వ సంచిక తరువాయి)

నెలపు ఏడును చిలుకచూచుచు
నేటి కట్టము క్రింద గిన్నెను
జూడలే! దిక జీవనాశా
శాంతిలే దొక్కో!

శాంతి నేగతి గల్గు? ఓరిమి
సంఘటిలు శీలాగో? యెల్లెడ
నరసి వచ్చితి నంటినన్నా
ఆళ లేదొక్కో?

ఏరి నెడుగుడు? ఒక్కటా, యింక
నెదుబోవునా? నేమి నేయుడు?
కన్నులారగి ముద్దు చిల్కాను
గాంచు భాగ్యముకై!

చివుసలా దని నీవు గానము
చేయువేళను కోకిలంబా,
నీదుఃఖము చిల్కారాయదు
నిల్చి యున్నంతనో.

శోభ కలును సకు జనములు
చూతు రొకము నేష్ట్యోనను
శంభుతో గాచిల్కెయచి
దాచుకొంటి చోకో!

గొట్టి గరిగను మో గ్రేమి
వీడి బక! రసచూ చిలికెం
గోళ కన్నులు(!!) నీచి చిలుకా!
నానోంపై!

కోకిల హాసి మోగి
కోమలి స్వర్ణమెల్ల పావ
ఆ మనోహరి ముగ సోమ
లంకాకింతుని నేచిత్ర

చిత్ర కథను నీవు చెప్పగ
చెల్లియును నే నానింతుము
చెప్పవా! నాముద్దు చిలు
క లేదా యన్నా.

ప్రేమధారిలు గురియునా చిలు
కెలుపుకన్నుల నుండి నావై
వాసుకాపు బహు నే
పరనశక గాంతు.

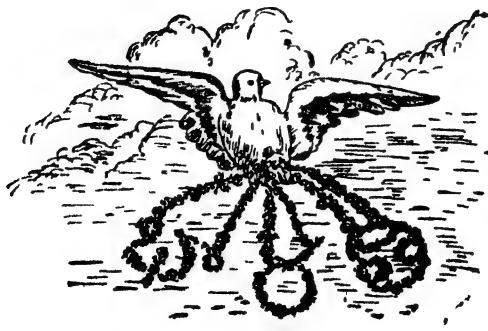
నీనుమ్మదువోకంఠముఖమును
ఆమధురిమ కథల వినుచు
స్మిత కంఠము ప్రేమాశ్రువులు
కను లెప్పదను.

నీవు మన పాము నుడియు
ప్రేమనీచుచూ కగలిపిపుచు
ప్రేమనీచుచూ కాకడగ నామ
గు నాతెల్ల నామ.

నీవు నీ పామున నీవు
పాముల నానా హాసము
నీవు నానింతుని నీవు
నీవు నీవు నీవు.

ఇంతివానిని కంట ముహు
బావంతుకు చెవిబెట్టు
అక్కమాటకు మాగుచ్చెపు
పక్కనే నేకున్నా.

పేరి నీవు కా గాని నీవు
నుచు నీవు దుచి నీవు
నీవు నీవు నీవు
నుచు నీవు నీవు.

మంచినీటియందు దీనిని 100 గ్రాములు కరగించినచో నిల్వయుండునట్టి ద్రావకము తయారుకాగలదు.

టోనింగ్ చేయుట. (Toning)

పై రెండు ద్రావకములను తయారుచేసి యుందు కొనిన పిమ్మట, టోనింగ్ చేయుటకు మొదటిద వచ్చును. ఈ ద్రావకములు రెండును ఎంతకాలమైనను చెడి పోకుండ నుండగలవు.

మొదటిసారి కడుగుట—10 అం. X 8 అం. కంటే చిన్నదికానట్టి తొట్టెయందు పరిశుభ్రమున మంచినీరు పోసి, అందు వరుసగా అచ్చువేసి యుండుకొని నట్టి చిత్రపు నకలు కాగితములనన్నిటిని వేయుదు రావలయును. కాగితము లన్నియు పూర్తిగా మునుగునంత నీరు తొట్టెయందుండవలయును. కాగితముల నొకదాని కొకటి అంటుకొనకుండులాగున మెల్లగా విడిచి, పైవి క్రిందికిని, క్రిందిపైకినివచ్చునట్లుకగుచు, తొట్టెలోని నీరు పాలవలె తెల్లగా మారుటతోడనే, పారబోసి, తిరిగి మంచినీరు పోయుదు రావలెను. ఈవిధముగా నీటికి తెలుపురంగు పచ్చుట మానునరకు, 3,4 పర్యాయముల కడుగుదు రావలెను. నీటియందుగాని ద్రావకములందుగాని, యుండినంత కాలము, చిత్రపు కాగితము లొకదాని కొకటి యంటుకొనకుండులాగున మాడవలయును. పిమ్మట, వేరొక తొట్టెయందు క్రిందిఉప్పుద్రావకముపోసి, మొదటి తొట్టెయందలి చిత్రపు కాగితముల నన్నిటిని, అందు వరుసగా పడవైచి, గుమారు 10 నిమిషముల నరకు ఉంచి, పైవిధముగానే 4,5 పర్యాయములు మంచినీటితో కడుగవలయును. పిమ్మట వాటిని బంగారుద్రావకమునందు టోన్ చేయవలయును.

ఉప్పుద్రావకము

ఉప్పు	1 అవున్సు
పటిక పొడి	1½ అవున్సులు
మంచినీరు	20 అవున్సులు

ఈ ఉప్పుద్రావకమునందు చిత్రపుకాగితములను నానబెట్టి కడుగుటవలన, పాటిపై బుండుపూత గట్టి పడి, టోన్ చేయునపుడు కరగిపోకుండ నుండగలదు.

వేసవికాలమునందు వైద్రావకములో మామూలు పటిక పొడి 1½ అవున్సులకు మారుగా, 20 గ్రాముల క్రోమ్ పటికపొడి (Chrome alum) ను పయోగించుట మంచిది.

టోనింగ్ చేయుటకు అరగంట ముందుగా నొక గ్లాసునందు 8 అవున్సులు మంచినీరుపోసి, అందు లోగడచేసి నిల్వయుండుకొనినట్టి బంగారు ద్రావకము 2 అవున్సులు పోయవలయును. వేరొక గ్లాసునందు, తిరిగి 8 అవున్సుల మంచినీరు పోసి, అందు 2 అవున్సులు అమ్మోనియమ్ సల్ఫేట్ పైపెర్లెడ్ నిలవ ద్రావకము జేర్చి, మొదటి గ్లాసునందలి బంగారు ద్రావకము కలిపిన నీటి నిందు పోయవలయును. ఈ రెండవ గ్లాసు గుమారు 20 అవున్సులు పట్టగోగినదై యుండవలయును. పిమ్మట యీ గ్లాసులోని ద్రావకము నంతను పరిశుభ్రముగా కడిగినట్టి తొట్టెయందు పోసి, అందు ఉప్పుద్రావకములో నానబెట్టి కడిగిన చిత్రపు కాగితములను వరుసగా పడవైచి వాటికిగల మునుగు ఎరుపు రంగు మాదుట కింపను ఉదారంగుగా మారునరకు 10 నిమిషము లుంచి, తొట్టెలోని టోనింగ్ ద్రావకమును పారబోసి, 10,12 నిమిషములనరకు 4,5 పర్యాయములు మంచినీటితో బాగుగా కడిగి యీక్రింది పైపాపాద్రావకమునందు 10 నిమిషము లుంచి ఫిక్స్ చేయవలయును. టోనింగ్ ద్రావకమునందుండునంతకాలము చిత్రపు కాగితము, లొకదాని కొకటి టంటుకొనకుండ విడచియుదు కదుపుచుండవలెను లేనిచో, చిత్రపు ప్రతులన్నియు నొకే గంగుగా నుండిక మచ్చలు పడగలవు. 20 అవున్సుల టోనింగ్ ద్రావకమునందు గుమారు 10,12 క్యూబిక్, లేక 5½ అం. X 6½ అం. కొలత గల చిత్రపు కాగితములను టోన్ చేయవచ్చును.

ఫిక్సింగ్ ద్రావకము

పైపా	8 అవున్సులు
మంచినీరు	20 అవున్సులు

ఫిక్సింగ్ పూర్తియైన పిమ్మట, చిత్రపు కాగితముల నన్నిటిని, ధారకాపడు నీటియందు అరగంటకు తక్కువకాకుండ బాగుగా కడిగి, తెల్లనిబట్ట వడగలపై

గాని, అద్దుడుకాగితములపైగాని వేసి, గాలిలో ఆరబెట్టవలయును. దండెమువలె కట్టిన పన్నునిత్రాటిపై మాడ ప్రేరణగట్టి ఆరబెట్టవచ్చును. తడిలేకుండ పూర్తిగా ఆరినపిమ్మట, వీటి నాలుగువైపులను రసమాత్రముగా పదునగు పేనాకత్తితో వంగరలేకుండ కోసి, ఫోటో అట్టలపై నతికించవలెను. లేక, ఫోటో చిత్రముల నుంచుటకై ప్రత్యేకముగా తయారుచేయబడు పుస్తకము (Albums) లందని అట్టలలో గోపవచ్చును. నునుపు వందు పూతగల గ్లాస్ పి ఓ. పి. కాగితములపై నచ్చు వేయబడినట్టి చిత్రములకు, తగ్గతగ్గ లాడునట్లు పెరుగిడవచ్చును. లేక వాటికిగల సహజమును నునుపుతో తృప్తిచేందవచ్చును.

పెరుగుపెట్టవలెనన్నచో, ఆరబెట్టిన చిత్రపుకాగితములను తిరిగి, ౭. కి నిమిషములు నీటిలో నానబెట్టి నీరునున్నపు యిదితో పరిశుభ్రముగా తోమి దాగులులేకుండ పెరుగుపెట్టినట్టి అద్దుడులపై వాటినుంచి, గాలి బుడగ బుడగ పూర్తిగా అద్దుడున కంటుకొనునట్లు, రబ్బరు గోలరుతో దుద్ది పిమ్మట వాటిని నీడలో ఆరబెట్టవలయును, కాగితములయందలి తడి పూర్తిగా ఆరిపోయినపిమ్మట, గోరుతో ఆకాగితపు కొనలను సమ్మనిగా పైకెత్తి, (నేత్రతో) పట్టుకొని లాగివేయవలయును. అద్దుడులను పరిశుభ్రముగా కడిగి నీరునున్నముతో బాగుగా పెరుగుపెట్టినచో, చిత్రపుకాగితములు వాటికి గట్టిగా అంటుకొని ఊడి రానేరవు.

సెల్ఫ్ టోనింగ్ కాగితములు

(Self Toning Papers)

ఇవిమాడ పగటివెలుతురునం దచ్చువేయుటకు వీలగునట్టి తరగతికి జెందినవే. వీటికి, పి. ఓ. పి. వలె టోనింగ్ చేయ నవసరములేదు. పి. ఓ. పి. కంటే కొంచెము హెచ్చుముదురుగా ప్రకాశమానమున వెలుతురునందు చిత్రపునకలల నచ్చువేసి, 20 అవున్సులనీటియందు 6 అవున్సులు హైపోకరించిన ద్రావకము పండు సరాసరి, (ప్రభుమున నీటితో కడగకుండ) 10 నిమిషములకాలము ఫిక్సుచేసి, పిమ్మట పి. ఓ. పి. వలెనే, అరగంటకు తక్కువకాకుండ, ధారవలెపడు

మందినీటితో బాగుగా ప్రతికాగితమును కడిగి ఆరబెట్టిన చాలును. ఈ సెల్ఫ్ టోనింగ్ కాగితములందును, నునుపువందు పూతవియు, నునుపులేనట్టి మందుపూత విరుగులవు. నునుపువాటికి, పి. ఓ. పి. వలెనే పెరుగిడవచ్చును. ఇతోఫర్డు కంపెనీవారిచే తయారు చేయబడినట్టి “ఇన్ టోనా” “Intona” కాగితములు మనదేశమునందు మిగల తృప్తికరముగా పనిచేయును. వీటిపై చిత్రపునకలల నచ్చువేయుట మిక్కిలి తేగోయగుటచే, సూతముగా తేజోలేఖనము నభ్యసించువారి కివి మిగుల ననుకూలముగా నుండగలవు.

నీలపు వెలుతురునం దచ్చువేయబడు

కాగితములు

(Artificial light printing papers)

వీటిలో, బ్రొమైడ్, గ్లాస్ లైట్, కార్బన్ మొదలగు పెక్కురకములు గలవు. కాని, మనదేశమునందు వెదటి రెండురకములు మాత్రమే హెచ్చుగా నుపయోగింపబడుచున్నవి. ఈ కాగితములపై నుండు మందు పూతకు వెలుతురు తగినచో, సెగటివులనుండి చిత్రపునకముల నార్జించుకొనక నశించును. గనుక వీటిని ఆర్గ్లెస్ అద్దుడులవలె వెలుతురు తగలకుండ కాపాడవలయును. వీటికి గదియందు ఎగ్లెస్ పవు వెలుతురులో తప్ప, యీరకపు కాగితములను వాటిసంచల నుండి బైటికి తీయరాదు.

బ్రొమైడ్ కాగితములు

(Bromide papers)

బ్రొమైడ్ కాగితములందు తిరిగి పెక్కురకములు గలవు. వాటిలో, పెరుగుపెట్టుబడిన మందు పూతగల రకములు (Glossy surface papers) దృశ్యములు మొదలగు వాటికి జెందిన సెగటివులనుండియు; సామాన్యపు నునుపుమందుపూతగల రకములు (Smooth surface papers) నునుపురూపములకు జెందిన సెగటివులనుండియు, చిత్రపునకలల నచ్చువేయుటకు పనికి వచ్చును. నునుపులేనట్టి ముతకరకములు చిన్న సెగటివుల నుండి పెద్దవియగు చిత్రములను (Enlargements)

దీయుటకుమాత్ర ముపయోగింపబడును. అన్నిరకముల బ్రొమైడ్ కాగితములకును, అచ్చవేయుట, డెవలప్ మెంటుచేయుట, మొదలగు పనులన్నియు సమానమే. పీటిపై చిత్రపునకలుల నచ్చవేయదలచుకొనువారు యీ క్రిందివిషయములను ముఖ్యముగా గ్రహింపకలసి యుండును.

చీకటి గది

అచ్చవేయుటకై వాటి సమలనుండి కాగితములను బైటికి దీయుట, ప్రింటింగ్ డ్రేములలోని నెగెటివులపై నుంచుట, డెవలప్ మెంటుచేయుట మొదలగు పనులన్నియు చీకటిగదియందు నగుచు లేక పడుచు రంగు దీపపు వెలుతురులో చేయవలసి యుండును. ప్రాప్తద్రావకమునందు స్పష్టమగుపబడిన పిచ్చుటగాని తెల్లని వెలుతురులోనికి తేరారు.

సంచులనుండి కాగితములను బైటికిగీయుట

కాగితములయొక్క మందుపూత గల వైపున, మురికిగా నున్నట్టిగాని, తడిగా నున్నట్టిగాని (వేళ్లు తగులరాగు. వేళ్లతో కొనలనుమాత్రము పట్టుకొని బైటికిగీసి, మందుపూతగలవైపు క్రిందికుండులాగున ప్రింటింగ్ డ్రేములోని నెగెటివుపైనుంచవలెను.

అనుకూలమగు నెగెటివులు

పి. ఓ. పి. కాగితములపై తృప్తికరమగు చిత్రముల నిచ్చునట్టి నెగెటివులే బ్రొమైడ్ కాగితములపై నచ్చవేయుటకు పనికివచ్చును. వెలుతురు నీడలయొక్క తేడాలు హెచ్చుగా నున్నట్టియు, వెలుతురు వంత దట్టముగా నున్నట్టియు (Contrast & dense negatives) నెగెటివు లంతగా నుపయోగపడనేరవు.

దీపపు వెలుతురునందచ్చవేయుట

విద్యుత్ దీపమైనచో నీపనికి మిక్కిలి అనుకూలముగా నుండును. పొగగారట్టి కిలోసిసాయిలు దీపములపూడ పనికివచ్చును. కాని, ఎన్ని చిత్రపునకల నచ్చవేయవలయునో అన్ని పర్యాయములును, దీపమును వెలిగించి అర్థవేయమండవలసివచ్చుచుండును. చిత్రపునకలు లన్నియు నొకేవిధముగా తేడాలు లేకుండ తృప్తి

కరముగా నచ్చపడవలె నన్నచో, దీపముయొక్కవత్తిని పొగరాకుండునంతవరకు హెచ్చుచేసి, ఆసానము నుండి దానిని కడవకుండ నుంచవలెను. మఱియు, దీపమునుండి ప్రింటింగ్ డ్రేమునకు గల దూరముపూడ ఎల్లప్పుడు సమానముగా నుండవలెను. దీపపునుండుయొక్క ఎత్తు, ప్రింటింగ్ డ్రేముయొక్క మయమునకు సరిపోవునట్లుగా మామకొనవలయును.

నెగెటివునుండైనను చిత్రపునకలుల నచ్చవేయుట మొనగడుటకు ముందు, దానికి సరియగు కాల పరిమితిని (Correct exposure) కనుగొనవలయును. అంగులపై యొకాగితమును చిన్న చిన్న ముక్కలుగా కత్తిరించి యుంచుకొని, ప్రింటింగ్ డ్రేములో నెగెటివు నుంచి (చుండుపూతగలవైపు వైపునందునటులు) దానిపై నొకముక్కను ముంగులూర క్రింగిపండునటు లుంచి, డ్రేముయొక్క తలుపును చూసివేయవలయును.

పిచ్చుట దీపమును వెలిగించి, దాని కెదురుగా ప్రింటింగ్ డ్రేమును కొన్ని సెకండ్ల కాలముండి, పిదప దీపము వార్చివేయవలయును. (నిగ్రహమునాక్రమములగుచుండవచ్చును.) ఇదేవిధముగా మరీ 2, 3 ముక్కలను మొదటిదానివలెగా హెచ్చుస్థలముగా దీపపువెలుతురు ననుచగచి, ఆ ముక్కలన్నిటిని డెవలప్ చేసి, వాటిలో సరిగా నచ్చపడినట్టి ముక్కలన్ని సెకండ్లకాలము దీపపువెలుతురు రసపగ్గుబడినచో, అన్ని సెకండ్ల చొప్పున నిండుకాగితములపై వెలుయునన్ని చిత్రపునకలుల నచ్చవేసుకొనవలయును. దీపపువెలుతురునెదురుగా అచ్చవేయుటకు కొన్ని సెకండ్లకాలము పెట్టుట తప్ప, బ్రొమైడ్ కాగితములగుల ప్రింటింగ్ డ్రేములకు తెల్లదీపపు వెలుతురు తగులనియరాదు.

సామాన్యముగా నుంచి నెగెటివునుండి ఇల్కోవర్డు బ్రొమైడ్ కాగితములపై 16 క్రొవ్వువత్తుల కాంతిగల విద్యుత్ దీపమునకు 48 అంగులముల దూరములో ప్రింటింగ్ డ్రేమునుంచి అచ్చవేయుటకు 8 మొదలు 10 సెకండ్లవరకు పట్టును. రెండువత్తుల చతురు దీపమున (Duplex Lamp) కిదేదూరములో 30 సెకండ్లవరకు పట్టును. ఈకాలపరిమితి దీపమునకును ప్రింటింగ్ డ్రేమునకునుగల దూరమునుబట్టి మారుచుండును. కాని

చాలమందిచే 48 అంగుళములే సరియగు దూరముగా నెంచబడుచున్నది. కొంచె మించుమించుగా సరిపడునట్టి యీకాలపరిమితి నాధారముగా నైకొని, పైనఁజూపిన టులు చిన్నముక్కలతో సరియగుకాలమును నక్షానికొన వచ్చును.

డెవలప్ మెంటు చేయుట

అచ్చువేయబడినట్టి బ్రొమైడ్ కాగితములను డెవలప్ మెంటు చేసిననేతప్పు. పి. ఓ. సీ వలె వాటిపై చిత్రపు రూపముగ పడదు. ఆకర్షణ అర్థములను డెవలప్ మెంటుచేయుటకు వాడుకచేయబడు ఎజాల్, రోడినల్ మొదలగు పేసెంటు డెవలప్ డ్రావకములు వీటికి కూడ పనికివచ్చును. 1 అవున్సు నీటికి 15 ముక్కలు వంతున కలిపినట్టి ఎజాల్ డ్రావకముతో బ్రొమైడ్ కాగితములను డెవలప్ చేయవచ్చును.

ఈ క్రిందివిధముగా తయారుచేసుకొనినట్టి డెవల పర్ డ్రావకములుకూడ చక్కగా పనిచేయును.

1. ఎమిడాల్ డెవలపర్

ఎమిడాల్ (Amidal)	25 గ్రెయినులు.
సోడియం సల్ఫైట్ పౌడరు.	
(Sodium Sulphite Powder)	120 ,,
పొటాసియం బ్రొమైడ్	
(Potassium Bromide)	,,
మంచినీరు	10 అవున్సులు.

నీటియందు ప్రథమమున సోడియం సల్ఫైట్ కరగించి పిమ్మట, ఎమిడాల్ చేర్చవలెను. ఈ డ్రావకము నెప్పటికప్పుడు చేసికొనట మంచిది. 2,3 రోజులకంటె హెచ్చుకాలము నిలవయుండదు.

2. మెటోల్ డెవలపర్

మెటోల్ (Metol)	7 గ్రెయినులు.
హైడ్రోక్విన్ (Hydroquinone)	35 ,,
సోడియం సల్ఫైట్ (పలుకులు)	1/2 అవున్సు.
సోడియం కార్బోనేట్ (Sodium Carbonate)	
(పలుకులు) (Crystals)	1/4 అవున్సు.

3. 12- 17

పొటాసియం బ్రొమైడ్ 10 గ్రెయినులు.
మంచినీరు 20 అవున్సులు.

నీటిని కొంచెము గోరువెచ్చగా నుండునటుల కాచి, అంగు వరుసవెంబడి వైపదార్థములను కలిపి, బుడ్డియందుపోసి కార్బు బిగించియుంచినచో 4, 5 వారములవరకు నిలవయుండును.

చీకటిగదియందు ఎర్రదీపమునకు సమీపముగా మూడు తొట్టెలనుంచి, వాటిలో మొదటి దానియందు పొంచినీరు, రెండవ దానియందు సరిపడునంత వైవాటి లో నేదేని డెవలపర్ డ్రావకము; మూడవ దానియందు 10 అవున్సుల నీటిలో 1 1/2 అవున్సులు హైపోకరగించిన ఫిక్సింగ్ డ్రావకము పోసి పిమ్మట, అచ్చువేసి యుండు కొనినట్టి బ్రొమైడ్ కాగితములలో నొకదానిని, మొదటి తొట్టెలో బాగుగా తడియునటులు మంచి, రెండవ తొట్టెలోని డెవలపర్ డ్రావకములో పడ నేయవలయును. అంత, అరనిమిషములో ఆకాగిత ముపై, చిత్రరూప మగు పడుటకు ప్రారంభించి క్రిమముగా రెండునిమిషములలో చిత్రమంతయు స్పష్ట ముగా తెలియగలను. ఆవెంటనే కాగితమును పైకిదీసి, మొదటి తొట్టెలోని నీటియందు త్వరితముగా రెండు మాడుసార్లు ముంచివేసెనైతే, మూడవ తొట్టెయందలి హైపోడ్రావకములో పడవేయవలయును. ఇదేవిధము గా, మిగిలియున్నట్టి అచ్చువేయబడిన కాగితము లన్ని టిని, వరుసగా డెవలప్ చేసి, హైపోడ్రావకములో పడ వేయుచురావలెను. 5, 6 కాగితములు డెవలప్ చేయబడిన పిమ్మట పాత డెవలపర్ డ్రావకమును పారబోసి కొత్తది వాడుచుండవలయును. అన్ని కాగితములను మూడవ తొట్టెలోని హైపోడ్రావకమునందు ఫిక్సుచేయబడిన పిమ్మట, వాటిని సుమారు 1/2 గంట కాలమ్యలుం పడు నీటియందు బాగుగా కడిగి, పిండివయూచె ములవలెనే ఆరబెట్టి, పిమ్మట ఆక్సిజన్ విచ్చించిన యాత నలయును.

వేసవికాల. లే. మంగళేశ్వరుని తలదండ్రుల చేయుటకు లుత శ్యావలమ్ము చయనులుగారు; కాని యంగారు యంగముచేసిన కారణమున చేరుచయ నుగా రైరి. ఆయనభార్య శ్యావలసోదమ్మఅయెను.

౧౩౦

భా ర తి

[అక్షయ సం॥

మంచిది. దీనిలో ఫిక్సు చేయుటవలన కాగితములయొక్క
మందు పూత గట్టిపడి వేడికి కరగిపోనేరదు.

హైపో
మంచిదీరు

8 అవున్సులు
20 "

పోటాసియంమెటాబైసల్ఫైట్

(Potassium Metabisulphite) 1 అవున్సు

క్రోమియం (Chrome Alum) 20 గ్రాములు

ఈ ఫిక్సింగ్ ద్రావక మెంతకాలమైనను చెడిపో

కుండ నిల్వయుండును.

[సశేషము]

చింతిలకు

పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మ గారు

[సాహితీ సమితి]

నకల ధాన్యంబుల నొసంగుచు

సౌఖ్య మొనగెడి భూము లన్నియు

అప్పు క్రిందను బోయెనే యని

యూక్య చింతిలకు.

మేరవును నిర్మింపఁ దలఁచితి

యు. మేరలేని సుఖింబుఁ జెందతి

ఆశ లడుగఁటెనే యంచును

నాత్మఁ గుండకుము.

వీడ్డవలె నీతోడ నెప్పుడుఁ

కాలముఁ బుచ్చుచుండెడి
విద్యుత్ దీప్త

లముగా నుండును. సాగి

ములుహూడ పనికివచ్చును. కాని,

నవ్వువేయవలయునో అన్ని పర్యాయము.

జాగ్రంది అర్చివేయచుండవలసివచ్చుచుండును.

నకలు లన్నియు నొకేవిధముగా లేదాలు లేకుండ త్ప

న్నేహితులు విడనాడి రంచును

చింత నొందకుము.

శీతకరములఁ జూచి యెప్పుడో

చేరి మృత్యువు నీకు నీయను

రాగవతికిని బాపు బంధము

వగవకుము మదిని.

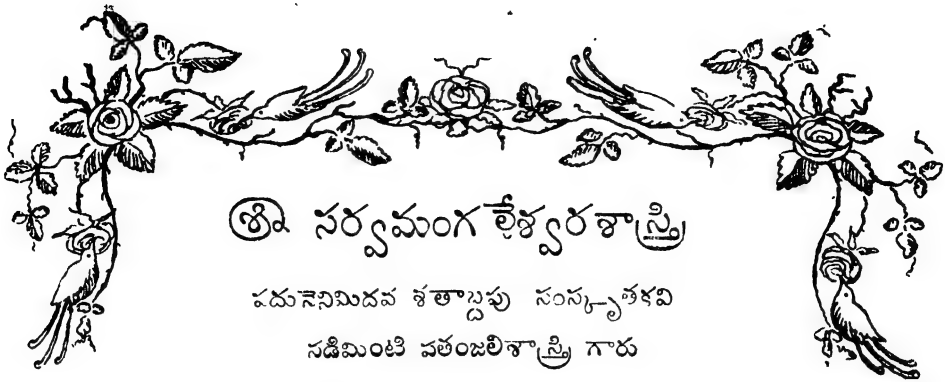
చింత నేయుము చింత నొందుము

చింతిలుము చేతనగు నంతకు

పాపకర్మండ పాపచిత్తుండ

పాప నే ననుచు.

శ్రీ సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి

పదునెనిమిదవ శతాబ్దపు సంస్కృతకవి
నడిమింటి వరంజలిశాస్త్రి గారు

శ్రీ సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రిగారి నామము పండితుల కెల్ల విశేషమే. ఈయన పదునెనిమిదవ శతాబ్దపు సుప్రసిద్ధాంధుడు; సంస్కృతమున మహాకవి; అభినవకాళిదాస ఓరుదాంకితుడు. పండితవర్గమున కీయన యెవ్వరో చెప్పబోవుట కేనల మనవసరము. తదితరులెవ్వరైన ఆయనను తెలియనివా రుండినయెడల, మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు రచించిన 'సమాసకుసుమావళి' యను చిన్నవ్యాకరణగ్రంథమంటే యాక్రిందిస్లోకముచే తెలియ గలరు.

“శ్రీమధ్యమందిరకులాంబుధి పూర్వనంద్ర
శ్రీసర్వమంగళ మనీషి కృతః సలీలమ్;
ఏషా సమాసకుసుమావళి రాజ్ఞతారం
జీయాత్మప్రానిధి సదాశివ సప్రసాదాత్.”

ఇందుచెప్పబడినటుల ఈయన నామము సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి. ఇంటిపేరు నడిమింటివారు ఈ 'నడిమింటి' అన్నశబ్దము తెల్లశబ్దము గనుక 'సంస్కృతమున వ్రాయునపు డాతడు 'మధ్యమందిర'మని వ్రాసెడివాడు.

ఈమహాపురుషుని పాండితీమహిమ లోకవిఖ్యాతము; ఈయన ఉపాసనక క్తి పరమాద్భుతము; ఈతని హాస్యరసమును, ఛలోక్తియును సంప్రసనీయములు.

సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు, 1759 వ సంవత్సరమున జన్మించిరి. ఈయన మీదనుడివినటులునడిమింటి వంశస్థుడు. ఈనడిమింటివారి వంశమునకు మూలస్థానము గోదావరిజిల్లాలోని 'మంగంపల్లిగ్రామము'. గోదావరి జిల్లానుండి సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రిగారి తండ్రిగారు విశాఖపట్టణంజిల్లాలోనికి వలసపోయి చివరకు పార్వతీ

పురం, తాలూకాలో నాగావళి నదీతీరమునందున్న నాగూర్గ్రహారమున విడిసిరి. నాగూర్గ్రహారమునీయన తండ్రి తన పాండితీమహిమవలన సంపాదించుకొనెను. మంగళేశ్వరుడు చాలవరకు తనజీవితమంతయు నాగూర్ గ్రహారమందే గడపెను. ఇప్పటికిని, ఈ యగ్రహార మంగు, మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారి వసుమలును మునిమనుషులును, ఆయనసంపాదించిన భూవసతుల ననుభవించుచు జీవించియున్నారు.

ఇట్టి మహానుభావుని తీర్చండ్రులగురించి తొలుత కొంత చెప్పవలసియున్నది. ఈయన తండ్రి 'శేరు చయ నులు' గారు. 'శేరుచయనులు'గారు హావ మహావిద్వాంసులు. ఆయననుగురించి సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు చెప్పిన దీక్రిందిస్లోకము.

స్లో. 'విదితసకలవేదస్తర్కవాగతుషాదః,
సకలకవినితానః శేరుచయబ్యాపిథానః.

.....
(తక్కిన స్లోక భాగము తెలియేరాలేదు.)

మంగళేశ్వరుని తండ్రి వేదపండితుడు, తిర్క్కాశాస్త్రమం దారి శేరినవాడు; అధిక నిష్ఠాపరుడు. వరియు నీతడియజ్ఞ ముమాడచేసెను. ఈశేరుచయనులుగారి కిద్దరుభార్యలుండిరి. అందున మొదటిభార్యశేరు రుక్మిణి; రెండవయ్యాపె శ్యామలసోదమ్మ. ఈరెండవభార్యకు జన్మించిన యాత డే సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి. శ్యామల సోదమ్మకూడ కొద్దిగ విద్యావంతురాలే. మంగళేశ్వరుని తీర్చండ్రుల నామములు తొలుత శ్యామలమ్మ చయనులుగారు; కాని చయనులుగారు యాగముచేసిన కారణమున 'శేరుచయ నులు'గా రైరి. ఆయనభార్య శ్యామలసోదమ్మఅయిన.

ఇట్టి తలిదండ్రులకు సర్వమంగళేశ్వర శాస్త్రీ గారు, 1759 వ సం.మున గోదావరిజిల్లాలో గన్నవర మందు జన్మించిరి. తండ్రిగా రీయనకు వాలన వత్సరము నుండియు సంస్కృతబోధ చేయుచుండెడివాడు. మంగళేశ్వరునకు చిన్ననాటినుండియు కవితాభావ మున్నట్లు చెప్పుదురు. అతడు తన అయిదవవత్సరమున ఒకనాడు పయమున నల్పాచమనముకై పోయి కందిరిగ పొడచినందున యేడ్చుచుండ తండ్రి లోననుండిచ్చికారణమడుగ నీక్రిందివిధమున జబాబిచ్చెనట.

“ఉచ్చకని నేను పోగా

చెప్పెరమని కందిరిగ చెంపను పోడిచె.”

ఇది యెల్లరును కందపాదమని యెఱుంగకపోరు. కుమారుడిచ్చిన జవాబుని తండ్రి బుర్ర తలాయించుకొని, ఆ నాటినుండియు వానికి పెక్కుడు శ్రద్ధతో విద్యాబోధ చేయుచుండెడివాడు.

తండ్రి నేర్పవలసినవిద్య ముగిసినతరువాత మంగళేశ్వరుడు గన్నవరమున కారుమైళ్ళవూరమందున్న ‘రాగి’ యనుగ్రామమున తన యిరువదియైదవ వత్సరము వరకు వేదవిద్యయు, సంస్కృత విద్యయు నభ్యసించెను.

మంగళేశ్వరశాస్త్రీ తన యిరువది నూరవ యేట ముఖ్యముగ వ్యాకరణ విద్యాభ్యాసార్థమై కాశీవాసుడాయెను. కాశీయం దీయన శ్రీమంత్ భట్టాచార్య దీక్షితవారియొద్ద పదువుకొన్నట్లు చాలమంది చెప్పుదురు. మొత్తముపై కాశీలో నీత డున్న దారేండ్లు. అచ్చట నీతడు స్వల్పకాలముదిగ్రంథము, ద్వాదశ సహస్రశ్లోకములు దినత్రయమున కంధ్యముచేసి, విశ్వేశ్వరుని గుడికి పోయి అందున నంగీకృతుని పెట్టిపై నాగ్రంథ ముంచి తాను ముకుళితకేత్రుడై పండ్లదండవేలశ్లోకములను అప్పజెప్పెనట. ఈ మహాపురుషుం డేకసంధాగ్రాహి. ఈతడు పతంజలిభాష్యసహాయమున పాణిని సూత్రముల నభ్యసించెను. మరియు తనకు పరింబరీయందుండు భక్తిచేతను, ప్రేమచేతను, ఈయన తనపదమారునకు పతింజలి యని నామమిడెను. పాణినియొక్క సూత్రార్థముల గ్రహించుటకు తాను చాల చిక్కులు పడెనుగనుక ఈతనికి వ్యాకరణము నేర్చుకొన నిష్ఠపడువారి కష్టములు,

బాగుగ తెలిసియుండెను. అందువలన నీతడు విద్యార్థుల ఉపయోగార్థమై ‘సమాసకుసుమావళి’ యను చిన్న వ్యాకరణపుస్తకమును రచించెను. ఇది వ్రాయుటయందు తనయుద్దేశము నీతడు సమాసకుసుమావళియం దీక్రింది శ్లోకమున దెల్పియున్నాడు.

“శ్రీమత్పాణిని సూత్రాణి సమాలోచ్య యథామతి;
బాలవృత్తతయే కుర్వ సమాసకుసుమావళిమ్.”

ఇక్కాలమున సంస్కృతమధ్యసింధుప్రతివారలు, సమాసకుసుమావళి చదివితీరవరు. మరియు నన్ని సంస్కృత పాఠశాలలయందును, కుర్రవాండ్రకు తొలుదొల్ల శబ్దములతోపా టిదియే బోధించుచున్నారు.

మరియు కాశీలోనున్నప్పుడే ఈ మహాపురుషుడు ‘సర్వమంగళీయము’ అను వ్యాకరణ సంబంధమయిన పూర్వపక్షసిద్ధాంతమును వాద గ్రంథమును చెప్పెను. ఆగ్రంథ మిప్పు డెచ్చటను కానరాలేదు; ఎనిదివద్ద నున్నదో తెలియదు.

కాశీయం దారేండ్లున్న తర్వాత మంగళేశ్వరశాస్త్రీగారు మరల స్వదేశమునకు వెల్లిపోవచ్చిరి. ఈయన, ఇంతవరకు నేర్చినవిద్య కావ్యనాటకాలంకారములు, మహాభాష్యము, తర్కశాస్త్రము, వ్యాకరణశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము, ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము.

ఇప్పటి కీయనకు ముప్పది వత్సరములు పైగా వయస్సు. ఇంతటితో నీతడు సర్వహిందూదేశ సంచారము మొదలిడెను. దేశసంచారమం దీతని కృత్యములు రెండురకములు. తొలుతది, పవిత్రస్థలములను త్రేత్రస్థలములను దర్శించుట; రెండవది పండితులనెదుర్కొని వారలతోడివి జయమందుట. ఈయనకు మతపవిత్రతయు, పాండిత్యమును రెండును మిక్కిలములు. ఇప్పటికే ఈయనాద్ద కొందరుభిక్షువులు ప్రోవైరి. అందున చాల మందిభిక్షువులు పొంగళేశ్వరునివెంట దేశమంతయు తిరిగిరి. ఈతడు విద్యాసానములను, త్రేత్రస్థలములను సందర్శించుచు ఆసేతుహిమచలము హిందూదేశ వంతయు సంగ్రహించెను. ఈయన సందర్శించిన స్థలములన్నియు నిచ్చట, పేర్కొనుట కష్టము. ముఖ్యస్థలములేనూచిరవనగును,

ఈతడు కాశ్మీరదేశ మొకప్పుడు సందర్శించెను. అచ్చట హిందూపండితులు జైనపండితులు కూడ ఇతనిని చాల గౌరవించిరి. అచ్చటనుండి యీతడు మిక్కిలి పురాతనమునుండియు విద్యాస్థానమై వన్నె కెక్కిన తత్వశిలానగరమును దర్శించెను. అచ్చట కూడ పండితులు మంగళేశ్వరుని చాలగ మెచ్చుకొనిరి. క్రమముగా నాతడు దివ్యత్రైలోకసందర్శన మాచరించుచు కాశికాపురి చేరెను. కాశీ పురాణకాలమునుండియు వన్నె కెక్కిన విద్యాపీఠమని యెల్లరకును తెలియును.

అచ్చటి పండితులకును మంగళేశ్వరునకును పాండిత్య వివాదము చాలవరకుజరిగెను. చివర కచ్చటివిద్వాంసులంద రీతని కడుంగడు స్తుతించిరి. ముఖ్యముగ ఈయనయొక్క వేదవిద్యకును, వ్యాకరణవిద్యకు వార లాశ్చర్యమందిరి.

ఈయన పాండితీమహిమ మెచ్చుకొని, కాశీ విద్యాపీఠస్థు లీయన 'కభినవకాళిదాసు'వరుడ మిచ్చిరి.

ఉత్తరదేశ సంచారమయినతర్వాత, మంగళేశ్వరుడు క్రమముగ, నైదరాబాదురాజ్యమున శివ్యబృంహముతోకూడ ప్రవేశించెను. ఆకాలమున నిజాంగారి యాస్థానముం దనేకులు సంస్కృతపండితు లుండిరి. నిజాముగారు తనపండితులకును, మంగళేశ్వరునకు జరిగిన వినోదవతిజాగరూకతతో నాలకించిరి అంతమును తనపండితులొడుబజూచి, వారిచేతనుకూడ మంగళేశ్వరుడు గొప్ప విద్వాంసుడని తెలిసికొని నైజాముగారు మంగళేశ్వరునకు కనకాభిషేకము గావించెను. అభిషేకానంతరము నేలపడిన సువర్ణ మొహర్ల మంగళేశ్వరుని తీసికొనుమని రట. కాని యాతం డవి నిరాకరించి ధర్మకార్యములయందు వినియోగించమని చెప్పి వెల్లిపోవచ్చెనట.

నైదరాబాదు సామ్రాజ్యమువదలి కొన్ని దినములు ప్రయాణముజేసి, చివరకు పవిత్రత్రేత్రమైన శ్రీ జగన్నాథము శివ్యబృంహముతో గూడ చేరెను. జగన్నాథపర్యటనముతోడనే ఈయనద్రీ స్థిరతనొంది విస్తరించెను.

జగన్నాథమున జరిగిన సర్వ విచించుటకు ముందు, మంగళేశ్వరునియొక్క ఉపాసనశక్తి గురించి కొంత వ్రాయవలయున్నది.

ఈయనకు బాల్యమందు స్వప్నమున, తనతండ్రి గూపమున దక్షిణామూర్తి కన్పడి, దక్షిణామూర్తి మంత్రముపదేశమైనట్లు చెప్పుదురు. ఎట్లయినను, ఈయన మాత్రము, ఖ్యాతినొందిన దక్షిణామూర్తి మంత్రోపాసకుడు. మరియు నీతడు స్త్రీవిద్యోపాసకుడు కూడను. ఇతడు ప్రత్యేకముగ, కలకత్రా యందుండు కాళికాదేవిని, బెజవాడ కనకదుర్గను దర్శించుటకై యనేకసార్లు పోయినట్లులు చెప్పుదురు. ఈయన కాపత్యాలమం దుపాసనాశక్తియే సంతక్షణము; దేవియే తోడునీడ.

ఇట్టి సంతక్షణీయస్థితి, ఈయనకు శ్రీ జగన్నాథమందు కల్గెను. ఇతడు జగన్నాథాలయము నొకసాయంతాలము చేరెను. దైవదర్శనము చేసికొని, భసకుమరలుమండ నీతని కాలమాంతరార్థమం దొకస్తంభమున, బంగారుపట్టా యొకటి కాన్పించెనట. అందుపై నీరీతిగ వ్రాసియుండెనట: "ఇచ్చట, అనగా నీకోవిలనంటియుండు, పండితులు చేయుపరీక్ష కెవండు నిలచి సరియైన ప్రత్యక్షతరముల నిచ్చునో, ఆతడు మహాపండితు డనుపించుకొనుటయేకాక, ఇచ్చటి పండితులందరిపై జయము నొందినట్లు నిర్దేశమును." మంగళేశ్వరుం డిదిమాచి చాల విస్మయమొంది, తనద్రీ స్థిరత్యము నొందుటకుగాని, అంతమొందుటకుగాని, ఇదియే సమయమని యాలోచించి, చివరకు పండితపరీక్ష కొప్పుకొనెను మరునా డుదయ మేడుఘంటలకు పరీక్షాకాలము నియమింపబడెను.

మరునాడు, మంగళేశ్వరుడు వేసువనేలేచి, స్నానసంధ్యాది ప్రాతకర్మారంతరము, తనదేవిని ప్రార్థించుకొనుచు, కోసలమంటపముం దుపనిష్ఠుండాయె. ఇంతలో పరీక్షాపండితులెల్ల వచ్చి కంఠనాదము చేసిరి. పరీక్ష సమయగ నేడున్నరఘంటలకు ప్రారంభమాయెను. వారడిగినప్రశ్నల కన్నిటికిని మంగళేశ్వరుడు సరియగు ప్రత్యక్షతరముల నిచ్చుచునే యుండెను. ఇట్టిపరీక్షయేకగ్రీహముగ రాత్రి తొమ్మిదిన్నరఘంటలవర కాయెను. అంతటితో నాలయపండితులు విసుగునొంది మంగళేశ్వరుని జయింప మరి సాధ్యముకాదని, లేచి వెడలిపోయిరి. ఇట్లు మంగళేశ్వరుడు జగన్నాథమునం దఖండవిజయమొందెను.

కాని దుష్టబుద్ధులైన ఆలయ పండితు లీయనను, మరీయేరిగనైన న అవమానింపదలించిరి. అందులకై వారొకయుక్తి పన్నిరి. జగన్నాథమున ప్రసాదమును, నిరాకరించినను, దూషించినను కండ్లపోవునను సంగతి, హిందువులెల్లరకును తెలిసినవిషయమే. అపండితులాలయమందు నేనకుడుగనున్న యొక వడ్డిమంగళివానికి మృతనప్రస్తుతుల గట్టించి అపవిత్రమును వీశ్యమునైన యొక మురికిపాత్రయందు ప్రసాదమునుంచి ఆప్రసాదము వాని చేత మంగళేశ్వరునకు పంపిరి. నిరాకరారాధకులు తనకు తెలిసియున్నను అతడు దాని లక్ష్యపెట్టక, కేవలము మృతసంస్కృతులచే నాప్రసాదము నిలవని నిరాకరించెను. తోడనే ఈయనకు రెండుసేత్రముల దృష్టియు పోయెను. తనవస్తువుల తడవికొనుమండ, ఆలయపండితులెల్లరు నది చూచి ఈయనకు స్పృహయిననుని తోసికొని హేళనచేయు మొహాడిరి ఓడినపండితులు కొందరాయన దగ్గరకువచ్చి “అక్కా! పాపము గ్రుడ్డినాడవైతివా” యనకొచ్చిరి. అంతట వారిలో నాతడు “నాకొంతమాత్రము సేత్రదృష్టిపోలేదు మీరేమి చేయుచున్ననది తారాగ్రాముగ జేసెద”ననియెనట. అంతట వారు “అట్లయిన గుడిలోనికి మేము మామమండ లేని నడచి సొమ్ము” అనిరట. తోడనే మంగళేశ్వరుడు దేవీస్తోత్రము గావించుకొని దేవి యొక బాలికరూపమున తనపత్రోవజూప తొలుతి కోవలయందుండు చెరువునకు బోయి స్నానమాడి పిమ్మట గర్భగుడియందుకొచ్చి జగన్నాథేశ్వరుమందుగూర్చొని భక్తితో జగన్నాథాష్టకమున నీక్రింది యెనిమిదిశ్లోకములను మరల సేత్రదృష్టి విచ్చుటకై చెప్ప తిరిగి రెండుసేత్రములను కన్నడిగులు జెప్పుదురు.

“జగన్నాథస్వామీ నయనపరగామీ భవతు మే.

.....(ఈ యెనిమిది శ్లోకములను ముద్రితయైయున్న బృహత్ స్తోత్రతత్వాకరమున జూడనగు.)

రెండుసేత్రములు వచ్చిన తర్వాత నీతడు, జగన్నాథేశ్వరుని క్రియ, తనవిషయముననాకోవలయందు జరిగిన చర్యయు నూచింప తనకువచ్చిన సేత్రములయందొకటి మరల తీసికొనమనిజగన్నాథేశ్వరునివేడి తక్కిన తనదీవితమంతయు నొక్కసేత్ర దృష్టితోనే జీవించి

నటులు చెప్పుదురు. ఈవృత్తాంతము గురించి యధికముగ తెలియగోరువారు శ్రీజగన్నాథాలయమందు ప్రశ్నించిన తెలిసికొనగలరు. కోవలపండా నడగిన నాత డీ వృత్తాంతమంతయు జెప్పి ఆపరీక్షాసంబంధమైన సర్వమును, వాదనజరిగిన మంటపమునుగూడ చూపగలడు. ఈవిషయమున పదునరులకొక విషయము తెలియజేయవలసియున్నది. మద్రాసు నగరమందు ప్రచురింపబడుచున్న తెలుగుబృహత్ స్తోత్ర రత్నాకరమందు జగన్నాథాష్టకము శంకరాచార్యులవారిచేని వ్రానియున్నాడు. ఆప్రకాశకులకు ఈతప్పు నిర్వహణచేసికొనమని వ్రానియుంటిని. వారు ఇటుపైనవేయబోవు ప్రతులయందు జగన్నాథాష్టకము మంగళేశ్వరకాస్త్రుగారిచేని వ్రాయకొందున్నాను.

మంగళేశ్వరుం డంతటితో పక్షి దేశసంచారము మొహదెను. కాని ఈతని పక్షి దేశసంచారము విషయమై యితవనకు కేమియు భోగట్టా దొరకినన కాదు. అసంతరము మంగళేశ్వరుడు భిక్షులతోనూడ నాగూరగ్రహారమునకు మరలెను. ఈతడు తక్కిన తన దీవి మంతయు నాగూరగ్రహారమందే కడపెను.

విజయనగరము, బొబ్బిలి, కురుపాం, చూరంజు లీయనను చాల గౌరవించుమండేసారు; మరియు నీతని నప్పుడప్పుడు గిను సంస్థానములకు గౌరవపూర్వకముగ పిలిపించి సత్కరించుమండేసారు. ఈ మహారాజులే ఈయనకు కొన్ని యగ్రహారములగూడ నిచ్చిరి. మంగళేశ్వరుడు తాను సంపాదించినధూననకులలో కొంత తన బంధుకోటిలో నీవారికిని, తనపరిజనమునకును, పంచి యిచ్చినాడనినను. కొంత దానసర్వములక్రింద వినియోగ సగచినాడు. తనకుమారు డొకనాడు చెంతజేరి “నాయనా! నీవార్జించినవంతయు వినియోగపరచి వేయుచున్నావు; నాకేమి యుంచితవి” అని యడుగ, మంగళేశ్వరు డాతని కిట్లుజవాచి వ్రేసినని చెప్పుదురు: “ఓరీ! తండ్రి యాగ్ధనతో జీవము గడపజూచువాడు, పిరికిపండుగాని, పూరుషత్వము గలవాడుకాదు. ‘ఉత్తమం స్వాస్తితం విత్త’మను నీతి నెరింగి పండితుడనగుము.”

ఇట్టి మహాపురుషుడు మంగళేశ్వరుడు. ఈయనకు సంవత్సరమున కొకకేసండుగ; అది దేదీనపరాత్రి.

ఇతడు యేరాసుమనిషి; శరీరచ్ఛాయ బంగారు
వర్ణము; ఫలము విశాలము; శ్రేత్రములపాడ విశాలము
లు. ఈయన యెనభైయేండ్లు జీవించి, 1839 విశ్వతి
నావసంవత్సర మార్గశిర బహుళశకము రోజున 'బుడ్డి
పేట'యందు, అనామకానమరము నొందెను. ఈ
బుడ్డిపేట తనదీవితకాలమందు తాను సంపాదించుకొనిన
యగ్రహారణే. ఈయన కొక్కడే కుమారుడు; ఒక
దమయ్యై. ఈతని కుమారునిచేరు పతంజలిశాస్త్రి; ఈ
యనగూడ విఖ్యాతపండితుడు. మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు
తనకుమాత్రమే తనశిష్యులలో నొకరై, ఖ్యాతిగాంచిన
చెరువూరి వెంకటరెడ్డిశాస్త్రిగారి కిచ్చి వివాహము
గావించెను.

మంగళేశ్వరుని గ్రంథములు

1. సునీతీ సన్నతీయము
2. కర్మజ్ఞానవికాసము
3. భగవద్గీత భాష్యము
4. విభక్తి విలాసము
5. వేదసారము
6. సర్వమంగళీయము (ఇది వ్యాసరసంబంధ
మైన పూర్వప్రక్షాంధాంతి సానగ్రంథము.)

7. సమాసమహానలి
 8. సూర్యాష్టకము
 8. జగన్నాథాష్టకము
- ఇంతివరకు తెలిసినవట్టు కీయన గ్రంథము
లివియే.

ఈయనయొక్క శిష్యులలో ముఖ్యులు—

1. చెరువూరి వెంకటరెడ్డిశాస్త్రి గారు (గోదా
వరి జిల్లా.)
 2. నడిమింటి పేరుచయనలుగారు (బాబ్బిలి)
 3. నిట్టల సాంబశివశాస్త్రిగారు (సంగమ)
 4. గోదా బుచ్చిశాస్త్రిగారు (రామభద్రపురం)
- ఈయన ముద్రసిద్ధపర్వవైద్యుడు.
5. మహీధర రుక్మేశ్వరశాస్త్రిగారు.

ఈయనదీవితవం దితరముఖ్యాంశములు—

నాగూరగ్రహారమును మంగళేశ్వరుని తండ్రిగారికి
పాతాళగంగవద్ద, కురుపాం జమిందారులైన రాజా
శివరామదేవ్ గారు ధారపోసిరి. సరిమిలాను శివరామ
దేవ్ గారి కుమారుడే మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారికి 'తురక
నాయుడు వలస' అను అగ్రహారమును ఇచ్చెను కాల
క్రమమున శివరామదేవు గారును, ఆయన కుమారుడును
మరణించిరి. కిరితగువాత సంహాసన పధిష్ఠించిన రాజు
గారికి మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారికి తన ముండటి రాజు
నిచ్చిన భూవసతుల పుల లాగిసిన సుద్దేశ్యము కల్గి
వెంటనే తన పరిజనమును పంపి వాటి కెల్ల ఆక్రమమును
చేయించెనట.

చేయునదిలేక మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారు కురల
రన భూవసతులు రెనప నచ్చుటకై, కురుపాము రాజు
గారిపై దావాతెచ్చెను. ఈదావా క్రిందకొర్లలోను,
చెన్నపట్టణము హైకోర్టులోను, చివరకు ప్రెసిడెన్సీలు
లోగూడ మంగళేశ్వరుని పక్షమే తీర్పాయెను. రాజు
గారు మంగళేశ్వరుని సాక్షింపలేక, పితూరీచేయించి,
ఆపితూరీవార్లను, మంగళేశ్వరుని కుటుంబ సహితముగ
చంపివేయ నాజ్ఞాపించి, నాగూరగ్రహారముపై బంపె
నట. ఇది తెలిసికొని, కడుప్ర గానమున మంగళేశ్వ
రుడు కుటుంబముతో కూడ నాగూరగ్రహారమునుండి
పారిపోయెను. ఇంకను పితూరీదారు లాయనను వెంబ
డింప జూచిరి. దీనికంపకు విసిగి, శూద్రమనక్కడై,
మంగళేశ్వరుడు, రాజుగారిని, పితూరీవార్లను సర్వనా
శనమగునటులు శపించినై చెనని చెప్పుదురు. అంతట
వారము తిరుగకుండ పితూరీదారులందరూను చచ్చిరి.
రాజుగారు పరువైదు రోజులలో మరణించిరి.

అతనితో అసలు కురుపాముమహారాజులవంశ
మంతమొందెను. అక్కడనుండి రాజ్యము చేయుచున్న
వారు పెంపకపువారు. ఈ రాజుగారి మరణము తరు
వాత, పెంపకము చేయించినవారు 'కమ్మ
అచ్చయ్య' అను సర్దారు. ఈసర్దారు మంగళేశ్వరుని
కడుగొరవముతో చూచుచుండెడివాడు. మరియు నీ
సర్దారే ఈయనకు 'బుడ్డిపేట' యను గ్రామమునుకూడ
ఇచ్చెను.

ఇంక మంగళేశ్వరునిగూర్చి చెప్పబడు నితర గాథలను తిలకింతము. ఈతడు 'ఏకసంధ్యాగ్రాహి' ఏదైనను సరి ఒకసారి వినినంతమాత్రమున, లేదా, ఒకసారి చదివినంతమాత్రమున, తిరిగి అప్పజెప్పివేసిడివాడట. ఈతడు హైదరాబాదు రాజ్యమందు సంచరించిన దినములలో, ఒకనాడుదయమున నొక నదియందు స్నానమాచరించుచుండ, ఒడ్డున మహమ్మదీయులిద్దరు తమ భాషయందు జగడమాడుచుండిరట. మంగళేశ్వరునకు 'ఉర్దూ'భాష తెలియనికారణమున, వారి జగడపుమాటలు కూడ ఆయనకు తెలియలేదు. కాని అంతయు నాతడు జాగరూకతతో వినుచుండెను. ఇంతలో నా మహమ్మదీయులు కొట్టుకొనుచుండిరి. తోడనే వారిని రక్షకభటులు పట్టుకొని న్యాయస్థానమున దుంచిరి. మంగళేశ్వరుని సాక్షిగ వేసిరి. ఈతడు న్యాయవాదిని పిట్టించి యిట్లుయెనట: 'అయ్యా! నా కుర్బాభాష రానందున వారికి కలహకాలమున జరిగిన సంభాషణ యొక్క అర్థమును నేను చెప్పజాలను. కాని, మీరు కావలెనన్న వారిర్వరకు సంభాషణ యేరితిగజరిగినదో అట్లు అప్పజెప్పెదను అనెను. పిమ్మట న్యాయవాది కోరికపైని అట్లే అప్పజెప్పెనట. కాని న్యాయవాది మంగళేశ్వరుడబడమాడుచున్నాడేమోయని అనుమానపడి ఒకఉర్దూ పుస్తకమునుండి కొంత తాను చదువగా దానిని మంగళేశ్వరుడు మరల అప్పజెప్పిన వైని తృప్తి పొందెనట.

ఇంక ఈయనగురించి బొబ్బిలిసందర్భమున చెప్పేడిగాధను విలోకింతము:—

బొబ్బిలిరాజులు కడుంగడు క్షీర్తికక్కిన వెలమ వంశజులు. వెలమదొరలు మిక్కిలివీరులు. బొబ్బిలియుద్ధమున వారివీరత్వము మరియు వన్నెకెక్కినను. ఆకాలపు బొబ్బిలియందు వెలమదొరలు, బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను నాలుగువర్ణములలో రెండవ వర్ణముక్రింద వత్తురా లేక నాల్గవ వర్ణముక్రింద వత్తురా అని చర్చయెక్కుడుగ జరుగుచుండెడినట. ఒకనాడేదియో పర్వదినమగుటవలన బొబ్బిలికొటయందు రాజుగారు పురాణకాలక్షేపము పెట్టిరట. చదువుచున్నది భారతము. దానికి మంగళేశ్వర శాస్త్రిగారుకూడ పిలువబడి రట. మంగళేశ్వరుడు కొటలోనికి పోవుసరి కప్పడే పురాణ

కాలక్షేపము జరుగుచుండుటయేకాక, రాజుగారికినిపండితులకును, 'అశ్వత్థా'మ అనుమాటలోని సంయుక్తాక్షరమైన, మూడవయక్షరము (త్థ)లోని క్రిందివర్ణము, త, ధ, ద, ధ, యను నాలుగింటిలో రెండవవర్ణము, లేక, నాలవ వర్ణమాయని చర్చగూడ జరుగుచుండెను. అంతట మంగళేశ్వరునిమాది రాజుగారు, 'అయ్యా ఈ సందేహమును మీరు తీర్చుడు' అనియెనట. అంత నాతడు రాజుగారిలో "మహారాజా, రెండవవర్ణ మెంతమాత్రముకాదు, నాల్గవవర్ణమే" అని నవ్వుచు అనియెనట. అతని నవ్వును పట్టి రాజుగారు, వెలమదొరలయొక్క వర్ణవివాదకు అది జవాబుగా మంగళేశ్వరు డిచ్చెనేమో యని అనుమానపడి కోపముజెంది, పగదీర్చుకొనుటకై మంగళేశ్వరుడు పురాణాసంతరము నాగూరు వెడలిపోవుచుండ, అతని సవారిచెనుక నతని శిక్షించుటకై, నూగ్గురు బందిపోటుగాండ్రు బంపెనని వాడుక. అప్పుడు మంగళేశ్వరుడీక్రిందిశ్లోకము పఠింప, రామలక్ష్మణులు ధనుర్ధరులై యతని రక్షించినట్లు చెప్పుదురు.

శ్లో. "అగ్రతః పృథ్వీతైచ్చైవ పార్శ్వతశ్చ మహాబలాః;
ఆకర్ణ పూర్ణధన్వాశా రక్షేతాం రామలక్ష్మణౌ."

ఇక మరియొక అంశమునకు బోదము. ఆకాలమున గంజాం జిల్లాయందుండు, ఇచ్చాపురమందు పండితులను తిరస్కరించు ఉద్యోగి యొక డుండెడివాడు. వానిని లొంగదీయ మంగళేశ్వరుని శిష్యుడను, అల్లుడునగు రెడ్డి శాస్త్రిలివారివశము కాకపోయెను. అంతట నొకప్పుడు మంగళేశ్వరునకే ఇచ్చాపురముపోవ సందర్భించెను. ఈతడు వచ్చెనని తెలియగనే, ఆ యుద్యోగి ఈయనవద్దకువచ్చి 'కృత్యాః' (నిక్కడివారుమీరు) అని సంస్కృతమున ప్రశ్నించెనట. అంత మంగళేశ్వరుడుకూడ సంస్కృతమునందే, 'వయమాదిత్యగంతాః' అనిజవాబిచ్చెను. అమృతకర్ణముకాక ఆయుద్యోగి తడవుకొనుచుండెనట. కొన్నినిమిషము లాగి ఆయుద్యోగి అర్థముకాలేదని ఒప్పుకొనిన తర్వాత, మంగళేశ్వరుడు దానియర్థము చెప్పి వానిని పంపివేసెనట. 'వయమాదిత్యగంతాః' అనగా మేము దాక్షిణాత్యులమనియర్థము. (ఆది దైవత్యకో'ప్రత్యయము అంతముందుకలవారము.)

నాగూరగ్రహారము, ఇచ్చాపురమునకు చక్షిణమున నున్నది.

ఈక్రిందిశ్లోకములు వంగశేష్యుని హాస్యభావమును సూచించును:

మంగళేశ్వరునియింట 'నర్సరాజు' అను సోపరి పోతు బ్రహ్మణు డొకడుండెడివాడు. అతడుతిండియు, నిద్రయు తప్ప మరియొకపని యెరుగడట. వానిపై మంగళేశ్వరు డీక్రిందిశ్లోకము జెప్పెను.

శ్లో. నర్సక్రియాగ్ధం ఖిలు భృంగరాజః
యాగక్రియాగ్ధం ఖిలు విత్తరాజః;
కులాక్రియాగ్ధం ఖిలువితేతరాజః
నకించిదగ్ధం భువి నర్సరాజః.

దీనియర్థ మేమన భృంగరాజము (ఒకవిగమైన చిగ్గు మొక్క) రంకువేసికొనుటకు పనికివచ్చును. విత్తరాజము (ధనము) యాగముచేయుటకు పనికివచ్చును. లెరాజము (త్రాసు) తూచుకొనుటకు పనికివచ్చును. నర్సరాజు మాత్ర మీద్రాసపంచమం దెంగుటకు పనికిరాడు.

ఈయన తన 'సమాసమనుచువలియండు, విశేష శ్వరప్రార్థన ఈక్రిందివిధముగ చేసెనా':

శ్లో. భూనాయకంవా, ధననాయకంవా,
భజన్ భువంశా ధనమేతిలోకే;
తద్విష్ణునాథం నభజామి కింతు,
సహస్రశస్త్రం ప్రమామి నిత్యమ్."

భూస్వామిని ప్రార్థించిన భూమి యిచ్చును. ధన నాయకునిప్రార్థించిన ధనమిచ్చును విశేష శ్వరుని ప్రార్థించిన శ్వరము లిచ్చును. సమం, కవి, వినాయకుని వీరియు ఇచ్చుని ప్రార్థించుట మానివేసి తనశోభికి రావద్దని నానికి నేయి ననుస్మృతులు చేయుచున్నాడు.

ఇంక నగుచుట కొకయంతము మనవిచేయవలసి యున్నది. మంగళేశ్వరశాస్త్రిగారిగ్రంథములలో నిప్పటి కచ్చిలో నున్నవి, జగన్నాథాష్టకము, సమాస కుసుమా విళియండు, ఆదినిగ్రంథములలో నచ్చుగానివాటిలో కొన్ని యిప్పటికి దొరికినవి. తెల్కినవి యెచ్చుననున్నవో యేమి యు తెలియరా లేదు. ఆయన గ్రంథములు కొన్ని కురు పాం పిరూరీలో పోయినవి. తెల్కినవి ఆయనయే తన కింపులకు పంచియిచ్చినాను. ఈశిష్యులు ఆంధ్రదేశ మందెల్ల విస్తరించెయుండిరి; ఈశిష్యుల వంశస్థులెవ్వరు వీరించెయున్నార. కాని వారు తమస్వస్థమను మంగళేశ్వరునిగ్రంథములు బయటపెట్టుట మానివేసెయున్నారు. అట్టివాండుగని ఆ గ్రంథముల తాము ప్రచురించిన సరే, లేకున్న, నానూరగ్రహారములకు మంగళేశ్వరుని వంశస్థులకు ప్రచురణార్థ మీయవలసినదని ప్రార్థించుచున్నాను. ఈహాస్యభావగ్రంథములు నిరూపణమొందు లుచిరముకాదు. మంగళేశ్వరునిగ్రంథములు గోవాలో బిర్లాయంగు ముద్రియగ నున్నవి. కాని ఫలానివారిపద్ధి నున్నాని తెలియరా లేదు. అట్టివాండరను కూడ తమ నద్దమన్న సంగతి తెలియజేయ ప్రార్థించుచున్నాను.

సంపాదకము

దూ తీ ని వే ద న ము

స. చ. రఘునాథ చార్యులుగారు

"అనుకూలంబగు యామునేయంట కుంభాగారగర్భంబునక
వనజాక్షిమణి! నీవు ముందు చని నిల్వంగాలెన్ నేనున
వ్వెనుకన్ వచ్చెద"నంచు రాధకయి నీవివాహార్థ పుత్తెంచియో
వనమాలీ! దయమాలి నీవు తడయక వామాక్షి యేమయ్యెనో.

నలుపై యుండుటచే కనుల్ వొడుచుకొన్నం గానరానట్టి యీ
బలితంబౌ పెనుజీకటిక బడి వనీవాటిక బయల్దేరి య
య్యలి నీలాలకసూర్యజాతట నికుంజాగారముంజేర ని
త్వలలెక మాంధస! నిన్నుగూర్చి నసపాళిక బాప మేమయ్యెనో.

ప్రమదామన్యథ , మున్న తానబొమ్మె పైభీరువెటన్ నిశా
గమనం బాచున సంధకార మటుపై క్రవ్యాదసంచారసం
భ్రమ మౌపై గహనావగాహనము నాపై నిస్సహాయత్వ మొ
క్కమొగిన్ గూడిన పెక్కసర్థములెటుల్ కంజాక్షి సైరించునో.

ఎండే జీమ చిటుక్కుమున్న నొగి నీవేతొచితంచున్మహా
నందం బొంది బయల్ కనుంగొనుచు జెంతన్ నీవు లేకుండుటన్
ఊదంబం దనయంబు గుంది వస వాటిన్ బోటి వీటీరసా
మందామోదము వీటింబుచ్చుచెటులం బద్మాక్ష, యల్లాడునో?

కటుగజ్జానినదంబులన్ జలదగుల్ హొయ ముహూర్తయి వి
స్ఫుటపున్నాగకనంబపుష్పసురభీభూంబు వాహులు ము
త్యటమై చిత్తము మెత్తడేయ కలపుల్ గ్రమ్ము గళిగదాత్మజా
తటినీతీరనికుంజమాటకము చెంతన్ రాధ నేమయ్యెనో?

కరిసర్వస్వసన్నిధి కాధ్వనులతో ఉంచేము చార్వన్, విస్మ
త్పరఖిద్యోతియచి స్ర చారముతో వాంఛల్ విప్రభిం, న
గ్గురుసాంకేతికమంజునంజులతొకుంజంశరాళంబున్
దరుణీరత్నము రాధనీవిరహాబాధన్ సైచు తెట్లకదా!

లంగజబాణతల్పము ససల్పవిలాసకలామనోహరం
బుం గునుహాఘసంఘటితమున్ శయనీయము రాధ నీకరి
ష్టంగసుఖార్థమై వ్రతము వైఖరిగా నొక గూర్చి యుంచి యో
మంగళమూర్తి! కుంజగృహమధ్యమానం వెటువేచియుండునో.

సకలాభీష్టితముల్ నిరంతరము నీ సౌఖ్యంబె యం చెంచి తా
వకదివ్యాజ్ఞను మాలలీల స్వశిరోభాగంబునన్ దాల్చి యా
వికటారణ్యము వెంబడిన్ జని త్వదాప్తిన్ దా నిరీక్షించును
మృకటా, యాయమ నిష్పడైన దయసేయన్ బామ్ము గోపాలకా!

గ్రంథవిమర్శనము

శ్రీ గర్గభాగవతము

దీనిని రచించినవారు సికందరాబాదు వాస్తవ్యులు బ్రహ్మశ్రీ చిత్తకల అప్పయ్యకాష్ఠిగారు. సంస్కృతమున గర్గసంహితయునేరేర బ్రసిద్ధినందిన గ్రంథమున కిది తెలుగునేరేర. దీనియందు, గోలోక, బృందావన, గిరిరాజ, మాధుర్య, మఘరా, ద్వారకా, విశ్వజిత్, బలభద్ర, విజ్ఞానములను, తొమ్మిది ఖండములు గలవు. ఈగ్రంథమున నిందుమించుగా భాగవతమంచులి కథలు అన్నియుఁ గలవు. నూతన విషయంబులు భాగవతమున లేనిపెక్కు శ్రీగ్రంథమునఁ గలవు. ఇవికాక యశ్వమేధ ఖండమనునది యొకఖండము గలదట. గాని యది యా సంహితలోనిది కాకుండుటచే దానిని వేరుగ శ్రీకాష్ఠిగారు రాంధ్రీకరించు మన్నారలు!

ఈ గ్రంథమందుఁ బ్రతిపాద్యవిషయము మిగతా సుత్రస్థపమయినది. భక్తిప్రతిపాదక గ్రంథములలో దీని కిదియేసాటియని చెప్పవచ్చును. పామరజనులను కొన్నట్లు రాధశ్రీకృష్ణులకుఁ బరకీయకాదనియు; సర్వదా యనపాయనియును శ్రీ పరాశక్తియే యనియు నిందు వర్ణింపఁబడినది. ఈ యభిప్రాయమే జయదేవుని గీతగోవిందమునను గలదు. గీతగోవిందము నందులె నిందును రసరాజునగు శృంగారరసము సంగమగాఁదీసి భక్తిరసము జెప్పిరియింపఁ బడినది.

రాధాకృష్ణకుమారు ప్రసిద్ధ వైష్ణవ మురీమవారి కీగ్రంథముపరమప్రమాణము. మూలసంస్కృత గ్రంథము నకు ఖివాజ్జరమహాస్థానిని దేశములందుఁగల ప్రచార మితరదేశములం దంతగాలేదు. ఇంతభక్తి ప్రతిపాదక గ్రంథమైనను నాంధ్రోత్పలాది దేశములవారి కేతుల కీగ్రంథము నునికీయే తెలియదు.

ఈ గ్రంథము వ్యాసనిరచితముగాదనియు, గర్గముని విరచితమనియు గ్రంథమునందే కలుగుదా? ఈ గ్రంథమునకును శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము నందులియు త్తరకాండమునకును మిక్కిలి పోలికగలదు.

ఈ పోలికలను బరిశీలించిన రామాయణమున కెట్లు త్తరరామాయణ మనుబంధించి యున్నదో యట్లే భాగవతమున కిది సంబంధించియున్నది. కావున దీని

ను త్తరభాగవతముగా గ్రహింపవచ్చును. రామాయణము దలి వీరప్రతివీరులెల్లరు మహాసత్త్వసంపన్నులనుటను, మహాతపం బొనరించినవారనుటను, చారల పూర్వాధునాతన జన్మములందలి చిర్యావిశేషములను జెప్పబయ్యే యుత్తరరామాయణమునకుఁ బరమప్రయోజనము. ఆప్రయోజనముం దీర్చుట వాల్మీకి యభిమతముగాదనియు, నెవరో వహనభావుఁడు కల్పించి రామాయణమున కతికినాఁడనియు, నీయూహ కుత్తరరామాయణము నందై లి సర్వవిషయల నాధారమనియు విమర్శకు లనేకుల టలంపు. ఈ యుత్తరభాగవతమున కట్టిచిక్కులు కలుగకుండ నేమహానుభావుఁడో కల్పించి వ్యాసనిషేధక గర్గాచార్యుని శేరికి కొంతగౌరవమును దక్కించి కొన్నాఁడు.

ప్రజాంహంజలమున మిక్కిలి శేరొందినవారీ గ్రంథకర్త. మూలాభిప్రాయమున కవిరుద్ధముగనే యీ గ్రంథము నాంధ్రీకరించిరినని వీరు వ్రాసియున్నారు; కాని యనువాదమందలి స్వగ్రంథములం దీనిపై చినవో పన్యసంఖ్య చాలదగ్గుట కవకాశము గలదు. కవనము రసవంతమైనదే కానిసంస్కృతములు, మూలపదములు నతిబహుళముగా దొరగినవి. క్లిష్టపదప్రయోగము కవితా సౌకుమార్యభంజకము, అలూర్యములు, చిత్రములు నగు ప్రయోగము లంతటను గనఁబడుచున్నవి. వానిలోఁ గొన్నిటి నీక్రిందమాఁపెదనః

గోలోకఖండము: వాచించి, ప. 144; స్వశ్రీసాకంబుగా, ప. 159; జ్ఞానుఘటించుచు, ప. 254; ఇయ్యగి? ప. 288; అభిమానము = ప్రేమ; ప. 291; బృందావనఖండము: నానటించకయుతు: భక్తి, ప. 497; అరుగుంచుచు ప. 498; కదనము = జని = కదనమునకుఁ జని, ప. 550; సఖ్యండుగాని వధ్యండుగాఁడు, ప. 551; శేషధియన్ నిధిన్, ప. 561; వధురాఖండము: భవాన్ భిక్షుందేహి, ప. 275; ద్వారకాఖండము: రుక్మిణీన్ బాష్పబాణుఁ దవతరించెను (రుక్మిణివలన, లేక రుక్మిణియందు), ప. 286; ఆదేశ = అనెను. ప. 289; తల్పిక్షితుఁడు, ప. 353; తత్సంఖ్యాపము, ప. 363; పట్టరాజ్ఞీనహితవారి, ప. 493; ముద్రువుతోబారి

బారివ్రాల్చి క. 404 ; విశ్వజిత్తండము: కృష్ణనియంత
(భాగమువలన) మువ్వరము, ప. 491 ;

ఇట్టి చిత్రప్రయోగము తెన్నేనిగలవు.

ఈ గ్రంథమునందు స్వతంత్రపదకల్పనము కలదని
శోచెప్ప నక్కఱలేదు. పండ్రెండవ శతాబ్దముల

సంహితను నాలుగువల యేనూటయెనుబదియేనిమిది పద్య
ములుగానింత మహాగ్రంథమును రచించిన శ్రీశాస్త్రి
గారి యుత్సాహమెంతయు నభినంద్యము. గ్రంథమువెల
లి రూపాయలు. నలయువారు గ్రంథకర్తగారికి వ్రాసి
తెప్పించికోపిచ్చును.

విద్వాన్. కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

ప త్రి కా వి మ ర్శ న ము

The Quarterly Journal of the Andhra
Historical Research Society.

సంపుటము 1, సంచికలు 1,2. వెలువడినవి.

సం1-కి చందా విశేషించి

ఇండియాలో 5 రు. రు 2.

భండారము 10 పి. పి 3.

సంపాదకులు: భాగరాజు వెంకట కృష్ణారావు
గారు, బి. ఏ., బి. యల్. రాజమండ్రి.

రాజమహేంద్రవరమున 1921 సంవత్సరమున
నెలకొన్న ఆంధ్రచారిత్ర పరిశోధకసంఘమువారి ప్రతి
కను 1926 సం. జూలయినెల మొదలుకొని ప్రారంభించి
మాడునెలలకొకమారు ప్రకటించుచున్నారు. రెండుసం
చిక లిప్పటికి వెలువడినవి. ఇందు చరిత్రకుసంబంధించిన
యుత్కృష్టవిమర్శనములు, శాసనములు గలవు. ఇట్టి
ప్రతిక ఆంధ్రదేశమునకు క్రొంగొత్త. ఇది చారిత్రక
వాఙ్మయమున కెంతయు నుపకరింపగలదు.

మొదటిసంచికలో త్రికలింగమునుగూర్చి, దక్షిణ
హిందూదేశమునందలి ఆర్యావలతీని గూర్చి, కలింగ
మతచరిత్రమును గూర్చి వ్రాసిన వ్యాసము లున్నవి.
అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనము గలదు.
భాగతి సం. ౨, సంచిక ౧ లో నెలువడినదానికాంగ
మే యిది.

రెండవసంచికయందు భగవత్ నాట్యశాస్త్రము
నందలి వాచికాంశమునకు వివృతి రచించిన నాన్య
దేవ మహారాజును, తేద్రవనమును గూర్చిన వ్యాసమును,
ఆంధ్రముపై సంస్కృత ప్రాకృతముల ప్రాధ్బలము
అనువ్యాసమును గలవు. ఇవిమిగుల పరిశ్రమించివ్రాసినవి.
కాకతీయ గణపతి దేవుని కోలనెన్ను శాసన
మున్నది. ఈగణపతిదేవు డెన్యూ యీ శాసనమును

ఇట్టి గుర్తింపరానున్నది. గుర్తింపగుంట శిలాశాసనము
గలదు. అందు 'ర్యోశి' శబ్దమునుగూర్చి కొంతవర్ణ
గలదు. ఈ సంఘమువారు రండ్రెండ్రుకబూర్వము ప్రదు
రించిన రాజరాజనరేంద్రుని పట్టాభిషేకసంచికయం
దును, రెడ్డిరాణి ప్రతికయందును శ్రీ వల్లంపల్లి సోమ
శేఖరశర్మగారిచివ్వును విరివిగా కావించియున్నారు.
మూడవ వీష్ణువర్ధనుని యీశ్వరశాసనముపై నొక విమ
ర్శనాదేశ మిందుగలదు. హుత్ విదారగారుచదివిన తప్ప
పాతమే దీనికి మూఁము . ఈ పొరపాటు నిదివఱకే
శ్రీయుత వల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు గుర్తియు
న్నారు (మాడుడు: భారతి సం. 1, సంచిక 12 పే
89-పుటనోటు). ఇందలి రెండవసంచికగ్న పేదవేసిశాస
నము భారతియందు (మాడుడు: సం. 1, సంచిక 8)
ప్రకటితమైనదే.

ఇల్లూకమారు ప్రకటింపబడినవానినే భామంత
రమున ప్రకటించిన లాభముండుదు. క్రొత్తవానిని
పరిశీలించి ప్రకటించుట మంచిది.

మఱియు చితకాలమునుండి అభిలషించుచుండిన
విశ్వవిద్యాలయము ఈనాటి కాంగ్రెసులకు లభించినది.
అందులెల్ల శాస్త్రములు నాంగ్రముననే కేర్వవలయు నని
దేశము మారుమోగునట్లు గోలపెట్టుచున్నది. ఇట్టి తరు
ణమున నీచారిత్రకవిజ్ఞాన మాంగ్గమున బ్రకటింపబడుట
వంతగానున్నది. ఇంగ్లీషుచదివిన యేకొందఱికో తప్ప
యితరులకు దీనివలని లాభము ఇందుకయైన జూపట్టరు.
చరిత్రకర్తామ కాకుండ క్రొత్తగాసమకూర్చిన విమ
యములతో ఆంధ్రముననే ప్రకటింపబడునని యీప్రతి
కనలన నరిత్రవాఙ్మయమునకు, దేశమునకు బ్రయోజన
మనల్పముని తలంపవచ్చును.

ఆంధ్ర సభలు—వీలూరు

[౧౯౨౬ నవంబరు ౨౭ మొ. ౩౦ వ తేది వఱకు]

తీర్మానములు

ఆంధ్రమహాసభ

౧

నైజాము, తమిళనాడు, బొంబాయి, మధ్యరాష్ట్రము, బర్మా, ఎంగలేజీము మొదలగు రాష్ట్రములయందు వలసపోయియున్న ఆంగ్లభులయందు ఆంగ్లస్వక్రిత్యమును స్థిరముచేయుటకు తగిన ప్రయత్నముల నన్నింటిని స్థాయి సంఘమువారు గావింప గోరుచున్నారు.

౨

ఈయాంధ్రమహాసభక గ్రాసనాధిపతులుగ నెన్నుకొనబడి దేశానాలోగ్యముచే అగ్ర్యతర నహింసజాలక పోయిన ఆంగ్లరత్న దుర్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు తిరిగి సత్వరముగ ఆలోగ్యమును బహయుటకు భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నారు.

౩

ప్రత్యేకరాష్ట్రతీర్మానము

“1920 సం. నుంచి దేశీయమహాజనసభ” వారిచే ఆమోదింపబడి ఆచరణలో పెట్టబడిన సిగ్గాంము ననుసరించి భారతదేశము భాషా ప్రయుక్తరాష్ట్రముగి విభజింపబడి పరిపాలన గావింపబడుటయే దేశభాగ్యదాయకరమనియు నంటినే ఆంగ్లదేశమంతయు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నేర్పడుట ముఖ్యావశ్యకమనియు ఈ సభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

౪

ఔంగాలు నాగపూరు రైల్వేకంపెనీవారిచే సాపింపబడిన పాఠశాలలలో ఆంగ్లభాష కుచితప్రాముఖ్యము లేదని తెలిసి ఈసభవారు మిక్కిలి విచారించుచు తగినంతమంది ఆంగ్ల బాల బాలికలు గల ఖుర్గ్ పురము మున్నగు ప్రదేశములందలి సానికపాఠశాలలలో ఆంగ్లమునగూడ బోధనచేయుటకు తగిన వసతులను త్వరలో కలిగించుటకు రైల్వేకంపెనీవారిని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౫

శ్రీయుర నూతలపాటి నరసింహస్వామిగారు ఆంగ్లదేశమున శిల్పవిద్యయందు సుప్రసిద్ధు లగుటచేత వారికి రు. 50 ల బహుమాన మిచ్చి సన్మానించుట కీ సభవారు గోరుచున్నారు.

౬

స్థాయిసంఘము అగ్ర్యతలు — ఉయ్యూరు జమీందారు శ్రీ వేంకటాద్రి అప్పారావుగారు, కార్యదర్శి—మదూరి అన్నపూర్ణయ్యగారు. కోశాగ్ర్యతలు:—శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు.

ఇంక సభ్యులు:—(1) బులుకు సాంబమూర్తిగారు (2) దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు, (3) కె. కోటిరెడ్డిగారు, (4) అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు, (5) చీవలవాగుపల్లి నారాయణరెడ్డిగారు, (6) ఉన్నన రామలింగంగారు, (7) మోచర్ల రామవంద్రరావుపంతులుగారు. అని యీసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

౭

వివాహాది సభికాగ్యములలో బోగము మేళములను పెట్టుట మన ఆంగ్లసంఘముయొక్క ఆగిక, నైతిక తేమమునకు భంగకరము గావున వానినిమానుట కర్తవ్యమని ఈసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

౮

దక్షిణాంధ్ర భాషాభివృద్ధి సంఘమువారికి దక్షిణాంధ్ర జిల్లాలలో ప్రచారం నిమిత్త మీ ఆంధ్రమహాసభవారు రు 200 ల విరాళమునుగాని తన నితరవిరాళమునుగాని ఇచ్చుటకు తీర్మానించబడినది.

౯

శ్రీలకు 16 సం॥లకు లోపునను, పురుషులకు 25 సం॥లకు లోపునను వివాహములు చేయరాదను తీర్మానము విషయమై సభలో అనేక చర్చలు జరిగెను. ఎన్నియో సవరణ లుపపాదించబడి తుద కన్నియు పైన ఎన్నుకొనబడిన స్థాయి సంఘమునకు తెలియబరచిరి.

అంధరాష్ట్రీయ మహాసభ

౧

దేశసేవా పరులై తమ జీవితముల నెల్ల ప్రజానే వయందు వినియోగించిన యశశాకాయలు, శ్రీ దిగుమర్తి మానుమంతరావు, తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావు, గరికిపాటి సూర్యప్రకాశరావు, లంక ఆంజనేయులు, విరరంజనదాసు, ఎస్. రంగస్వామి అయ్యంగారు పర వపదించినందుల కీసభవారు విచారము చెల్లుదున్నారు.

౨

వోటరుని యభివృద్ధి

దడచిన శాసనసభల యెన్నికలలో ఆంధ్ర దేశము నందలి యన్ని జిల్లాలలోని ప్రజలు, వోటరులు, తదితర సహాయములను ప్రశ్నేకా సాంఘిక కులాభిమానములను లక్ష్యమునయక దేశభ్యుదయమునే గుర్తించి, కాంగ్రెసు అడ్డును శిగ్రసాహించి కాంగ్రెసు విజయమున కిశ్యత్సాముతో కట్టడి నందులకు వారినందిరి ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమువారి ఆశీర్వాదించుదున్నారు.

౩

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము

కాంగ్రెసు విధానములోని ప్రాచుర్యము నందలి స్వరాజ్యశబ్దముమొక్క అర్థము బ్రతికెను సామ్రాజ్యాతీతమును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, నిర్వచింపవలయునని ఆస్వాం కాంగ్రెసువారికి ఆంగ్ల సహజనసభవారు శిశార్థు చేయుదున్నారు.

౪

అస్పృశ్యతా నివారణము

దేశాభివృద్ధికి భంగకరముగనున్న అస్పృశ్యతను శీఘ్రముగ నిర్మూలించును తర తీవ్రప్రచారమును గావించి ప్రజలను ప్రహేళించుటకు ఈసభవారు తీర్మానించుదున్నారు.

౫

ఏషియాటిక్ కలెక్షను స్థాపించుటకై వెంటనే యత్నించవలెనని యీ సభవారు గౌహతి కాంగ్రెసు సభవారిని గోరుచున్నారు.

౬

వహాగ్య గాంధీగారు వారి మానవత్వదీర్ఘ పూర్తి అయినవెంటనే కాంగ్రెసులో చేరియుండి చీఫ్ ఘోషయందు బహిష్కారవాదులు, కాంగ్రెసువాదులు, స్వరాజ్యవాదులు, యుగేదిత సహకారవాదులు, కాంగ్రెసు స్వతంత్రవాదులు మొదలగు పక్షములవారికి గౌహతిలో చేరబోవు కాంగ్రెసులో సమాధాన మేర్పరచి, బుద్ధునిర్మా కాన్యక్రమములు మొదలగువాటికి సహాయపడుటకు నాయకత్వము వహించి దేశవంతటను పక్కన మెట్టి కాంగ్రెసును ఇచ్చియుండు నడుపల నినాద ఈ సభవారు హాగ్యుని ప్రాథమికున్నారు.

౭

గ్రామీ పునర్నిర్మాణము స్వరాజ్యసాధననిర్మాణమునకు పునాదియని యీసభవారు అభిప్రాయపడుచు ఆ కాన్యక్రమమును అవలంబింపున నాయకులు, ప్రజలు తోపాటవలెనని యీ సభవారు హెచ్చరించుచున్నారు.

౮

భారతదేశ స్వరాజ్య సంస్థాపనకు కాసనోల్లంఘనమే సాధనమనియు, విరివిగ వ్యక్తి శాసనోల్లంఘనము చేయుచు దేశము నిడమగనున్నదనియు, శాసనోల్లంఘనమునకు తరువాత మానవ మైనదనియు నీసభవారు నమ్ముచు వ్యక్తి శాసనోల్లంఘనమును విరివిగ ఆర్పిరాష్ట్రములలోను ప్రవేశపెట్టుటకు తగిన ఏర్పాటలను చేయవలయునని ఆస్వాం కాంగ్రెసువారిని యీ సభవారు గోరుచున్నారు.

సాధ్యమయ విశేషములు

పండు ప్రవృత్తియగు సాధ్యమయ విశేషములు
 భారతదేశస్థితి స్వదేశీయులకు విదేశీయుల
 కును విషాదమును గలుగఁజేయుచున్నది.
 ముప్పదకోట్ల మంది సహస్రములగు విదేశీ
 దేశము, ప్రాచీన విజ్ఞానము దేశీయము
 నకు నిరంతరముగా నున్నది. దేశీయ
 త్వము, దాని ప్రయత్నము, విదేశీయుల
 సహజావస్థలకు నున్నది. స్వదేశీయులకు,
 విదేశీయులకు నున్నది. అదృష్టమును
 లలాటముగా నున్నది. స్వదేశీయులకు
 మును నిరంతరముగా నున్నది. స్వదేశీయులకు
 చున్నది. స్వదేశీయులకు నున్నది. స్వదేశీయులకు
 తెల్లవారిగల ప్రవృత్తియై న భారతీయులకు
 దగ్గరనున్నది. విదేశీయులకు నున్నది. స్వదేశీయులకు
 దాస్యమే. స్వదేశీయులకు నున్నది. స్వదేశీయులకు
 లు భారతీయుల కందఁబడును. స్వదేశీయులకు
 ద్యోగములు తెల్లవారికి శాశ్వతములు.
 ధనాగారములు యూరపియనులకు నున్నది.
 అన్నిరంగములందును యూరపియనులకు
 గల ప్రతిపత్తియందొకపాటైనను భారతీయులకు
 లేకున్నది. స్వదేశీయులందు లేని ప్రతి
 పత్తి విదేశీయులందు సుప్రసిద్ధము. తెలియ
 యగు తలఁచును. దేశీయులకు నున్నది. స్వదేశీయులకు
 మౌర్యము, వలసరాజ్యములందు కూలితము.

ప్రతిపత్తి సామ్రాజ్యమునందు భారతవర్షము
 యూరపియనులకు విహరిరాగము. ఈ పరా
 ధీనస్థితి భారతీయుల ప్రతిభ సంకరింప జేసినది.
 సహజావస్థము కలిగినది. బద్ధిమాంద్య మేర్ప
 గలిగింది. సాహసము గాఢమును సంకరింప నవి.
 అంతయును భావము నర్థిలినది. స్వదేశీయులకు
 మును సహజ గాఢమును సంకరింప నవి.
 మహాకాశమును ఉద్యోగస్థులకును ప్రజా
 కును అత్యవసరమును పోయి పరావలంబ
 నును సహజమునది. అత్యవసరమును సంకరింప
 నిరంతరముగా భారతమైనది. రాయలరములం
 కను, సామ్రాజ్యములకు నున్నది, సామ్రా
 జ్యములకు నున్నది, స్వదేశీయులకు నున్నది
 లందును భారతీయుల దౌర్భాగ్యస్థితి విశదమ
 గుచున్నది. దేశీయులకు నున్నది. స్వదేశీయులకు
 వానశాస్త్రగారికి నున్నది. వైద్యులకు నున్నది
 లు విశ్వాస మాన్యులమునందు గలుగ
 కున్నది. సామ్రాజ్యరాజ్యముల సమావేశ
 మీ దగ్గరనే విశదము చేయుచున్నది.

* * * *

సామ్రాజ్యరాజ్యముల సమావేశము
 సామ్రాజ్యరాజ్యముల సమావేశము
 ప్రతిపత్తి సామ్రాజ్యమునందు భారతవర్షము
 భవించుచున్న దుర్దశను వ్యక్తముచేసినది. పరా
 సరాజ్యములు గ్రేటుబ్రిటనుతో 'రాజ్యంగ'

వ్యసనములందు సమానములను సిద్ధాంతమును సమావేశ ముగీకరించినది. వలసరాజ్యముల ముఖ్య కర్మలు ఎవర “సామ్రాజ్యం రాజ్యములను బుగ్గించి కేంద్రాధికారి ముఖరించినను సమాప్తయోజనములు, బాధ్యతలు, సాంప్రదాయములు, భక్తివిశ్వాసములు సామ్రాజ్యమును పూర్వమువలెను ముందును సంబద్ధబద్ధమునుజేయును.” అని తెలిపినభావములందుగల సత్యమును కాలము హజువు చేయనొచ్చునున్నది. ఇతరులకును సామ్రాజ్యరక్షణకారిమును నెలచుచు సామ్రాజ్యప్రయోజనమును గ్రహింపటము విశేషము పొందినది. అప్రయోజనము నిపుడు సామ్రాజ్యములు సముత్తము పొందగోరుచున్నను బాధ్యతల నెంతవరకు భరింపగలనో నిర్ణయము గాలేదు. కనడా దక్షిణాఫ్రికాను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుచున్నవిషము లోకమునకు విదితము.

బొల్లు విను గారు వలసరాజ్యములు సంపూర్ణ సహకారమును గోరుచున్నవి గాని స్వాతంత్ర్యమును గోరుటలేదని చెప్పిచు సహకారవిధానమును నిర్ణయింపలేదని యంగీకరించుచున్నారు. వలసరాజ్యముల సన్యోగ్యమును బుగ్గించుట కాధారములు గనుపడవు. దక్షిణాఫ్రికా మున్నగు వలసరాజ్యములు సామ్రాజ్యరాజ్యములందు ప్రధానమైన భారతవర్షమునకు జూపుచున్న యవమానము సంపూర్ణ సహచర్యమునకు సాధనము గాజాలదు. వలసరాజ్యములు స్వాతంత్ర్యమును గోరుటయును బాధ్యతలను తప్పించుకొనుట

యును సహజము. ఆపత్కాలమునందు బాధ్యతలులేని సహకార మొలు సాధ్యమగునో యనుభవము విశేషము చేయగలదు. యావనమును బొందిన వలసరాజ్యములకు స్వాతంత్ర్యము నొసంగుట గ్రహింపటముకు తప్పని సరియైనది. ఈయోర్పాటు వలసరాజ్యములకు ప్రయోజనకరమైనను పరాధీనరాజ్యములకు హానికరము. భారతవర్షమునకును నిరతపరాధీనరాజ్యములకును బాధ్యతలేని వలసరాజ్యములు యోజనామ్యమును నపించుట కేవల సాధ్యము. వలసరాజ్యములు బాధ్యతను సహించినదోపుటయకాక భారతవర్షముపట్లను నిరసన భావమును సముత్తము చూపుట సహకారిమునకు సాధనముగాదు.

ఆమెరికను ప్రాచీన రాజ్యనీతిజ్ఞులు తలంచునదియు సామ్రాజ్యసమావేశముచేసిన నిర్ణయములు సంయోగమునకుకాక శిథిలత్వమునకు సాధనములగుట సహజము. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునందలి పరాధీన రాజ్యములు యూరపును ప్రజలకు విహరితేత్రములు. ఆతేత్రములు సుతేత్రముయ్యను పరాధీనస్థితిపలన, మానరతేత్రములుగ నున్నవి. ఈ పరాధీనదేశములు స్వాతంత్ర్యమును గలిగినమభాగమును బొందినగాని సామ్రాజ్యతేమము సుకరముగాదు. సామ్రాజ్యసభయందు భారతప్రతినిధుల కొనంగిన స్థానము హేయముగ గన్పడుచున్నది. తెల్లదొరలు మహారాజులు స్వార్థపరులు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమును భట్టులనలెను పొగడినను సామ్రాజ్యమునకు గాని, స్వదేశమునకు గాని

ప్రతిపక్షమువారు 15 రును స్వతంత్ర ప్రతిపక్షమువారు 30 మందియును ఎన్నుకొనబడిరి. జస్టిసు స్వతంత్ర ప్రతిపక్షములు రెండును చేరినను కాంగ్రెసు ప్రతిపక్షమునకంటెను తక్కువగా నున్నవి. ఇట్టి పరిస్థితులందు కులభిమానపరాయణ ముగ్రహము వాగేకులమునాడైనను వోటులు పోలోకముగను నుపయోగించి పోషింపబడినది. వోటులు పోకూర్చుకొని ఎంకటరెడ్డి మునిగారి, రామస్వామి మొదలగు గొప్ప తామరగారి శిష్యులు మొదలగు ప్రజలు రాజకీయ గిరిగిమునుండి విరగిపోయి పరిపాలనమునకు వారి కర్తవ్యమును స్వీకరముచేసిరి. అయినను స్వీకరము ప్రతిపక్షమువారు గొప్ప ప్రేమ స్వీకరింపబడినందునను లేకని పన్ని కలకలము విశేషముచేసినది. జస్టిసు ప్రతిపక్షమువారిని గూర్చి యభిప్రాయమును రాజకీయ ప్రతిపక్షమువారు గూర్చి మంత్రివర్గమును పరిచి రచనకు ప్రోత్సహించి, జస్టిసు ప్రతిపక్షమును, రాజకీయ ముగ్రహమున వర్తింపజేయునట్లు ప్రతిపక్షము చేసినది.

* * * *

మంత్రివర్గము

జస్టిసు ప్రతిపక్షమువారు పానుగల్లురాజుగారి రాజేంద్రుల చెన్నరాష్ట్రమును యధోచ్ఛగము పాలించిరి. ఈ కాలమునందు స్థానికపాలనము దుర్బలమైయున్నందున విధమున జస్టిసు తాలూకాలోర్లు, మునిగిపాలిలోలు విశేషము చేసినవి. ప్రతిపక్షము, కులభిమానము, లంచగొండితనము, నిరంకుశత్వము సహజావస్థలుగ బరిణమించినవి. ఈ యధికారపదవి

ననుభవించినవారు క్రిందికి దిగుట దుష్కరము. పానుగల్లురాజుగారిని వారియనుచరులను ప్రజలు పదభ్రష్టులను చేసినను రాజుగారు మారుమబట్టి కొన్ని ప్రాంతములకు మంత్రివర్గము వివిధావస్థలలో పరి. స్వతంత్ర ప్రతిపక్షము వారిని నగించి సాయము మంత్రివర్గము నేర్పించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేసిరి. మంత్రివర్గము పరిపక్షము స్వతంత్ర ప్రతిపక్షమును పరిచియును పరిచి యత్నించిరి. ముగ్రహమును అధిపతి, రాజ్యమునది; గవర్నరును ప్రాధేయమునది; లోకమును వందించుటకు పరిపక్షమును నిర్మించి. ఈ ప్రయత్నము విఫలమునై వి. ప్రజలు ప్రతిపక్షమును గూర్చి గోచరమునకు గ్రహించినారు. ప్రతిపక్షము ప్రతిపక్షమును నియమించుటకు గవర్నరును అధిపతి ప్రతిపక్షమును నియమించును. శ్రీయుగమున పరిపక్షమును కాంగ్రెసువారు కనుకాముగను మంత్రివర్గమును స్వీకరించుటకు నిరాకరించి స్వీకరింపబడినందున యభిప్రాయము.

స్వతంత్ర ప్రతిపక్షమువారు ముగ్రహమునకు మంత్రివర్గము నేర్పించుటకు బూనుకొనిరి. డాక్టరు సుబ్బారాయణగారు మంత్రివర్గమునందు ప్రధానాధికారిగా నిర్వహించి, శ్రీయుగమున గవర్నరు మొదలగు గొప్ప, ఆరోగ్యసాధనములు గానును నిరంతరముగ నేర్పడిరి. స్వతంత్ర ప్రతిపక్షమును దింపవలెనను సంతకముచేసిన వారి సంఖ్య 15 మాత్రము గలదు. కాలక్రమమునను పరిపక్షము మొదలగును, స్వతంత్ర ప్రతిపక్షము

న్నికతుములందును చిన్నకతుముగ నున్నను మంత్రివర్గభారమును నిర్వహించుట సంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. స్వతంత్రకతుము కాంగ్రెసుకత్త సహాయముగాని, ప్రభుత్వకత్త సహాయముగాని లేక మూడుదినములైనను మంత్రివర్గపులను నిర్వహించజాలదు. స్వతంత్రకతుము తన శుభస్థితికి ప్రభుత్వానలంబనమును గోరునదియును, కాంగ్రెసు అనలంబనమును గోరునదియును కాలము వెలువగలదు ఏకమేమార్గము ననలంబించినను కాంగ్రెసుకత్త మవలంబించవలసిన ధర్మము సుస్వక్రముగ నున్నది.

కాంగ్రెసు సిద్ధాంతములు మారినంతవరకును కాంగ్రెసుకత్తమువా రధికారవదలమును స్వీకరించజాలరు. ఈ సిద్ధాంతము సరిసింహరాజుగారు తెలిపినటు లిన్నిరాష్ట్రములకును సంబంధించిన విషయము. గౌహతి కాంగ్రెసు ఏమి నిర్ణయించునో కాలగర్భమునందు గలదు. వర్తమానకాలమునందు చేశకత్తమునకు గావలసినది వివిధకత్తముల నాయోగముగాని విభేదములుగావు. ఉత్తరహిందూస్థానమునందు హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు గలుగజేసిననంతో భమునంభ్రమునుగలుగజేయుచున్నది. నెహ్రూ,లాలా,మాలవ్యాది వ్యాపి

పజేసిన వాక్కులహములు ప్రజాహృదయమున కనవ్యాముగ నున్నవి. పరరాజ్యాధికారమే యిదుర్భరస్థితికి గారణంబుగ నున్నది. ప్రజలును, నాయకులును సిదుర్భరస్థితిని గ్రహింప సంగతరకును దేశమోక్షము ను స్తరము. కాంగ్రెసు ధర్మము ద్వంద్వప్రభుత్వమును నాశనముచేయుటయును, స్వరాజ్యమును స్థాపించుటయునుగాని స్వతంత్రజాతి సుకత్తమును రక్షించుటగాని, నాశనము చేయుటగాని కాదు. కాంగ్రెసుకత్త మన్నిరాష్ట్రములందును సీత్యమునే గమనించి పదవుల ప్రయోజనములను విస్తరించుటయును, స్వరాజ్యప్రయోజనమును సాధించుటయును నుంబనము. కాంగ్రెసు లిత్త్యమునందు స్వరాజ్యసంపాదనము ప్రధానముగాని జప్తిసుపార్టీని సాధించుట ముఖ్యముగాదు. ఈ లిత్త్యమును సాధించుటకు శ్రీ కృష్ణపరమాత్ముడు పార్థనకుడదేగించిన ధర్మనిష్ఠమైన సరమసాధనముగ నున్నది. ఆ సాధనమును గమనించి విభేదములను మరచి కులభేదత్వమును విస్మరించి అన్నికతుములవారును ధర్మనిష్ఠులై స్వరాజ్య సంపాదనమునకు బూనుకొనియెనరు గాత!

సర్వభార్యక పరిత్యజ్య మామేకం శరణం న్రజ,
అహం త్వం సర్వసాక్షి స్త్యో మోక్షయిష్యామిమాకుచ.

వ్యాసరచయితలకు నిజప్రీతి

పైవానుగ్రహమునను, సంజితాదరణమునను,
భారతికి మూడుసంవత్సరములు నిడుచున్నవి.
నాలవ సంవత్సరారంభమునుండి భారతిని
ఇంకను ఉత్తమరీతిని ప్రకటింప దలచినాము.
మరియు వ్యాసమునితోపాటు వ్యాసరచయి
తల భావోన్మేషమును ముద్రింప దలచినాము.
కావున అమూల్యము లగు వ్యాసములను,
ఇట్లొన (ఒక్కరే ఉన్నవి-మూడవి) వంటి
మా ప్రయత్నమును సకలము కావించుటకు
వ్యాసరచయితలు, సదాబుధగా ప్రోత్సహించు
చున్నమా.

సంపాదకుడు,

భాగతి.

భారతి - తృతీయ సంపుటము - భా. ౨

వ్యాసముల లింగరాది సూచి				గం.	పుట.
అంపశయ్య—పెనుమర్తి వెంటటరిత్తుము (ప)	౧౦	౧౩౮
అతగుముందు—	౮	౧౨౫
అభిష్టానశాకుంతలము—పేరి వేంకటేశ్వరశాస్త్రి	౧౧	౬౧౩
అభినవకవి—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి(ప)	౧౧	౪౩
అభిప్రాయము—శంకరనారాయణులు (ప)	౩	౧౧౩
అగ్రశాస్త్రిము—గంపికోట సత్యనారాయణమూర్తి	౭	౧౧౪-౧౨౪
..	౮	౧౦౮-౧౧౬
..	౯	౧౧౮-౧౨౯
..	౧౧	౧౨౬-౧౩౬
అలంకారగ్రంథము—విద్యాకె. రామమూర్తి శాస్త్రి	౮	౧౧-౨౦
..	౯	౮-౧౩
అవియుపపురోహితులు—చింతలపాటి వెంకటశ్రీరామలు ()	౮	౫-౬౪
అంగళాసనభటులు—కె. రంగారావు	౯	౯౯-౧౦౩
అంగ్రగీర్వాణశాస్త్రము—మేడిపల్లి వేంకటరాజుగారు	౩	౫-౧౦
అంగ్రగ్రంథములపట్టిక—౯౨౫ సం. అట్టబరు మొదలు తిసెంబరు ౧౯౨౫	౨	౧౩౦-౧౩౩
..	౧-౨౫ సం. అట్టబరు మొదలు నవంబరు ౧౯౨౫	౮	౧౨౫-౧౨౯
..	౧-౨౬ సం. జనవరి మొదలు మార్చి ౧౯౨౬	౧౧	౧౩౩-౧౩౭
అంగ్రసాటకముల విజృంభము—రెడ్డి యశ్వేంద్రసోమరాజులు	౪	౧౦౦-౧౦౮
అంగ్రసామ్రాజ్యము—అండ్రి శేషగిరిరావు (౪)	౩	౬౭-౭౭
..	౮	౮౧-౮౮
..	౯	౮౦-౮౩
అంగ్రుణా!—పువ్వాడ శేషగిరిరావు, వోడవరపు జానకిం మయ్య(ప)...	౧౧	౫౫
అరిభ్యము—కొమంపూరు కృష్ణమాచార్యులు (ప)	౮	౧౧-౧౦
ఆర్యప్రబోధము—సుర్యమహంతి సీతారామశర్మ	౩	౧౪౧
ఆర్యసమర్పణ—భాస్కర గోపాలశర్మమూర్తి ()	౩	౫౫-౬౪
అవేదన—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి(ప)	౯	౯౧
అశిక్కు—పండ్లారం వెంటటరిత్తుము (ప)	౧౦	౯౫
అహ! ఏమిస్వభావము!—శతావధాని చిదంబరశాస్త్రి (ప)...	౧౧	౩౧-౩౨
ఈశ్వరకోపాలంభన—నాదేశ్వర వెంకట్రావు (ప)	౧౧	౯౬
ఉద్ధృతము—విన్నకోట శంకటరత్న శర్మ (నా)	౧౨	౨౭-౩౬
ఉపాధ్యాయులార్హము—అండ్రి జగనాచార్యులు	౧౨	౫౪

దేశ్యము—కొమండూరి కృష్ణమాచార్యులు (ప)	౧౦	౫౧-౬౩
విచ్చటికేగినో యెవ్వరి కెఱుక?—గరిగిపాటి రామమూర్తి (ప)	౯	౧౪౮
విదానాట—ఆదిపూడి సోమనాథరావు (ప)	౧౨	౧౦
ఎవ్వడూ ఇంతే—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు (ప్ర)	౯	౧౪౧-౧౪౨
ఎవరు?—మిన్నికంటి గురునాథకవి (ప)	౧౨	౧౧-౧౨
ఒంటిమిట్ట-పోతరాజు—గోవాడ గోపాలకృష్ణయ్య	౧౦	౧౦౩-౧౦౪
ఒట్లదయ్యము—రాజా వాసికెడ్డి శ్రీ దుర్గా సదాశివేశ్వర ప్రసాదబహద్రులు(క)	౮	౫౦-౫౩
ఒరుగల్లుకోట—శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు (ప)	౧౧ముఖపత్రముతరువాయి	
కనిపెట్టుకు ఉండడాన్ని గురించి—చింతాదీక్షితులు	౯	౧౦౬-౧౦౯
కర్ణాటకము—వేలూరి రామమూర్తి	౧౨	౧౦౦-౧౦౩
కర్ణాట-గాంధారినిర్వేదము—సోమంచి వాసుదేవరావు(ప)...	౮	౧౦౩
కల్యాణి—రాయసం వెంకటేశిపుడు(క)	౯	౬౯-౭౭
కవి—దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రమి (ప)	౭	౪౪-౪౬
కవిప్రబోధము—అనంతపంతుల శేంకటేశ్వర్లు	౧౧	౧౨౩-౧౨౬
కవివిపంచి—కె. అన్నమరాజుశర్మ (ప)	౧౧	౪౭
కవ్వము!—సీరిపి ఆంజనేయులు (ప)	౧౦	౫౩
కళ—నంజూరి వేంకటసుబ్బారావు (గో)	౭	౩౯
కళాస్వప్నములో గలవరింతలు—జయరావ్	౯	౧౪-౨౩
కాకతాళియము—చింతలపాటి వెంకటశ్రీరాములు (క)	౧౨	౫౧-౫౮
కాపురమ్ముండెట మృతకాంత, వింత!—పండిత పురాణం నూర్యనారాయణతీర్థులు(ప)	౧౦	౩
కాలపురుషునకిదె నమస్కారశతము—ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు	౮	౮౮-౮౯
కురంగి—పల్లె పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు (ప)	౭	౧-౪
కృతి నామకరణము—అనంతపంతుల రావలింగస్వామి(ప)	౮	౩౦-౩౪
క్షమాపణ—దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రమి (ప)	౧౨ముఖపత్రముతరువాయి	
గాజులసెట్టి—మునిమాణిక్యం నరసింహారావు (ప)	౧౧	౬౪
గానమాధురి—వెలువోలు సీతారామయ్యచౌదరి(ప)	౧౧	౨౦
గాలిగొల్లడు—అవంత్య వేంకటరంగారావు (ప)	౯	౧౦౫
గుప్తసామ్రాజ్యము—గూడా కృష్ణమూర్తి (ప)	౧౦	౯౭-౧౦౨
గురుభక్తకొండ-దుర్గకొండలు, బౌద్ధాలయములు—కె. నరసింహాచార్యులు(ప)	౮	౧౦౪-౧౦౭
చంపావతి—ఆంధ్ర శేషగిరిరావు (క)	౧౧	౭౮-౮౩
చాలు—పానుగంటి విజయరాఘవరావు (ప)	౧౧	౧౨౮
చింతలమ—పెద్దిట్ల పూర్ణేశ్వర్లు (గో)	౧౨	౧౩౦
చిత్రం—శ్రీవాసుదేవరావు (నా)	౮	౩౫-౪౬
చిలుకా! పి. రుక్మిణీబాయిమ్మ (గో)	౧౨	౧౧౯-౧౨౦
చిలునవ్వు—డి. యస్. శర్మగారు (ప)	౧౨	౧౪౦
చుంబనము—జంధ్యాల శివన్నకాశ్రమి (ప)	౭	౧౨౪
జ్ఞానంతరసంబంధము—కతావధాని వేలూరి శివగానకా	౯	౪౫-౫౩

	సం.	పుట.
మృగయుని విలాపము—బల్లారి కృష్ణప్ప (ప)
మృతసంజీవి—భోగరాజు మానుమతరావు (నా)
మృతి-రాత్రి—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)
మృత్యుస్వరూపము—అమృతవిప్రప్రతిపాదకసిద్ధి—ముక్తిమారులపాటి గోపాలకృష్ణయ్య
మేఘము—అవ్వారి సుబ్బారామకృష్ణ (ప)
మేఘరీమాడా ఒక ఉద్యోగమేనా!—భవిషిపాటి కామేశ్వరరావు
మోసగాండ్రకలు—పండిత పురాణం నూర్యనారాయణతీర్థులు (క)
" " " " " (3)
మోహము—ప్రేమగు—సోమయాజుల వెంకటరామయ్య (ప)
యజ్ఞోపవీతము—దేవయ్య వస్త్రధారము—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి
యంకిపాటలు—డి ఎ నగసింహము
యోచనాశ్రేయ్య—[రచయిత]
యోధుల—నాశము కృపార పు (ప)
రంగలృష్ణ—[కాశ్యప] (ప)
రాశీశ్వరి—శివ నూర్యప్రకాశరావు (ప)
రామప్రసాద—కొ రెలపల్లి సత్యనారాయణ (ప)
రామాయణమునందలి పద్యాలెన్నో—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి
" " " " " " " "
" " " " " " " "
రంగ—దొంగర వెంకటాచార్య (ప)
రంగుకోర్కెలు—శ్రీమతి కినుపత్రి ప లక్ష్మమ్మ (3)
రేంజి—ముంజిపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (ప)
లోక ప్రాప్తి—శ్రీనివాసం శాస్త్రి (ప)
అక్షయము—నాగము కృష్ణారావు (ప)
నలపుగిలు—గిరిమెల్ల సునారాయణ (ప)
నలపునందడి—పూడిచెద్ది వెంకటరమణయ్య (ప)
నలనంద—పి. అన్నా కేశర్య (ప)
విశ్వేశ్వర—నాదెండ్ల రామకృష్ణ (ప)
విరాటరాజ్యము—నరసింహము—నిడమరై సత్యనారాయణమూర్తి
విశ్వాసము—వేమూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (ప)
వేంకటేశ్వరపదనాలు—న 1-32
" " " " " " " "
" " " " " " " "
వేంగీచాళుక్యులు—పల్లంపల్లి సోమశేఖరకర్మ (చ)
కసుంథలు—చారిబ్రహ్మకర్మ (ప)
కాంతమ్మ—పాపపు—అప్పికిట్ల నూర్యనారాయణమూర్తి (క)

కాకుంట్లము, దానియంతరార్థము—హరి వెంకటేశ్వరులు...	...	౭	౨౫-౩౧
కారదానిశేతనము—చిత్రకళాభవనము—మంత్రవాది వెంకటరత్నము	...	౧౧	౧౨౭-౧౨౮
కుష్మంధది—ఓలేటి వెంకటరామశాస్త్రి (ప)	...	౭	౯౯
శ్రీకృష్ణరాయల జన్మదినము (౨)	...	౯	౮౯-౯౧
శ్రీదేవీమానసికపూజ—విద్వాన్ కిష్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి (ప)	...	౯	౧-౭
శ్రీరాముగారు ఎ. కీ. శే.	...	౮	౧౩౪
శ్రీసత్యనారాయణ స్తవము—కేతివరపు వెంకటశాస్త్రి (ప)	...	౧౦ముఖపత్రముతరువాయి	
శ్రీసర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి—పదు నెనిమిదవతాబ్దపు సంస్కృతకవి—నడిమింటి పతంజలి శాస్త్రి	...	౧౨	౧౩౧-౧౩౭
శ్రీ స్థానం నరసింహారావు—శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి	...	౧౨	౧౨౧-౧౨౩
పెల్లెస్సైలూర్—సుర్యపల్లి నారాయణమూర్తి (ప)	...	౭	౩౧-౩౨
సంస్కృతవాక్యయమందిలి గద్యకావ్యములు—విద్వాన్ నూరిసుచ్చి వీరభద్రుడు	...	౧౨	౭-౧౦
సత్యనారాయణ, యమ్మి—నిడమర్రు సత్యనారాయణమూర్తి (క)	...	౭	౪౦-౪౩
సదాశివరాయల కొల్లప శాసనము—చల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ (౨)	...	౭	౭౫-౯౮
” ” (మూలము)— ” ” (౨)	...	౮	౯౦-౧౧౨
సనత్కుజాతీయము—కీ. శే. ఆశుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిలు (ప)	...	౯	౬౫-౬౮
” ” ” ”	...	౧౨	౧౦౮-౧౧౧
సమరాహ్వనము—శ్రీనివాసరావు (ప)	...	౧౧	౧౩౮
సాత్రాజిత్సాంత్వనము—తమిళ శ్రీరామ్యప్పారావు (ప)	...	౧౦	౧౬
సాత్త్వికసేన—వారణాసి సూర్యనారాయణశాస్త్రి(ప)	...	౯	౧౬
సాహిత్యము-శాస్త్రియ—గర్ల నారాయణశాస్త్రి	...	౮	౨౪-౨౯
సుభాషితరత్నావళి యవతారిక—మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి(ప)...	...	౭	౧౧-౧౭
సేవాంజలి—శ్రీ వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు (ప)	...	౧౨	ముఖపత్రము
సోమకుడు—ఋత్వికుడు—మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి (నా)	...	౧౧	౪౪-౪౭
సౌందర్యోపాసకుడు—శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి (క)	...	౧౦	౪౨-౫౩
స్వరాజ్యప్రబోధము—సుర్యపల్లి నారాయణమూర్తి (ప)	...	౯	౧౧౬-౧౧౭
హితబోధ—హరి లక్ష్మీనరసింహారావు (ప)	...	౧౨	౩౭
హృదయనిర్వేదము—పి. అన్నాశీశర్మ (ప)	...	౭	౧౪౨
హైందవజ్యోతిషశాస్త్రిపరిత్రము—నిడుమోలు కనకసుందరము	...	౯	౧౧౦-౧౧౫

జీవితాదర్శము—పంగనామల రామచంద్రరావు (ప)	౪	౭౭-౮౦
" " " "	౯	౯౫-౯౮
జై నల మతకథలు-౬. సంజయంతముని సత్సోద్యోగినికథ—పంచాగ్నుల		
ఆదినారాయణ కాస్త్రీ (క)	౭	౪౭-౫౩
తులసి మొక్కలు—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రీ (క)	౧౧	౮౫-౯౬
లేడో లేఖనము—వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులు	౧౨	౧౨౫-౧౩౦
తొలకరిమబ్బు—[ఎనరో] (ప)	౮	౧౩౩
దగ్ధపుస్తక భాండాగారము—శ్రీరాముని సచ్చిదానందకాస్త్రీ	౧౨	౧౩౯-౧౪౦
దయ్యాణకొంప—గర్భం అప్పారావు (క)	౧౧	౬౮-౭౪
దశమగ్రహము—ఐ. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవాణ్ణు(ప)... ..	౧౦	౭౪-౭౬
దుర్విరక్తి విరక్తియే దోకారి—గున్నేపల్లి అత్యయలంగం (ప)	౮	౧౩౫
దూతీనివేదనము—స. ఎ. రఘునాథాచార్యులు (ప)	౧౨	౧౩౬-౧౩౮
ద్రోపదీపరి దేవనము—బ కృష్ణప్ప (ప)	౯	౧౩౮-౧౩౯
ద్రోపదీవాక్యము—సశై ఖార్జునప్రజ్ఞాచార్యులు (ప)	౧౦	౧౨౪-౧౨౫
నటరాజమూర్తి—వెదురుమాడి వెంకటకృష్ణారావు (ప)	౭	౬౫-౬౬
నల్ల—[తల్లి] (గీ)	౯	౧౦౯
నక్షత్రకల్యాణము—పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి	౧౦	౧౦౫-౧౦౯
నాకోర్కెలు—పండిత పెనుసోత్స సత్యనారాయణరాజు (ప)	౧౧	౧౩౨
నాట్యము—శతావధాని వేలూరి శివరామకాస్త్రీ	౧౧	౪౮-౫౨
నామిత్రుని జీవితచరిత్ర—కాళూరి వెంకటరామారావు (క)	౧౨	౬౯-౮౯
నారదగీతము—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య (ప)	౧౦	౩౮-౪౪
నాలందవిశ్వవిద్యాలయము—కె. సరసింహాచారి (ప)	౧౧	౯౭-౧౧౦
నిత్యానిత్యములు—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	౧౦	౩౩
నీరుం తీర్చుకున్నా—విశ్వనాథ సత్యనారాయణ (క)	౧౦	౭౭-౮౬
పండితపుష్పగు—నాగజానీ వెంకటనరసింహకాస్త్రీ(ప)	౮	౪౭-౪౯
పంపరమాసి—ఎ. లక్ష్మీరాజు నాయుడు	౧౧	౧౦౯-౧౧౨
పదిరాపోదము—పల్లెటూరికి మనము—ఒక చాదిరి (గీ)	౧౦	౧౩౩
పశ్చాత్తాపము—కోలాలము సీతారామరాజు (ప)	౮	౧౦౫ ఎదుట
" —వింజమూరి భావనాచార్యులు (క)	౧౦	౫౪-౬౬
" —వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి (ప)	౧౧	౮౪-౮౫
పాతిబియ్యో! కొత్తబియ్యో!—భవిషిపాటి కామేశ్వరరావు... ..	౧౦	౮౬-౯౯
పాపాపకోదనము—లి. మహాస్వామి శ్రీమూర ఆదవరాహాచార్యులు (ప)	౯	౪౧-౪౬
పిన్నీ—ఒరుగంటి వెంకటకృష్ణయ్య (క)	౯	౫౪-౬౩
పువ్వులు—దుక్కలు—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	౭	౨౧
పురాణపుస్తకము—పారనంది సత్యేశ్వరకాస్త్రీ	౧౦	౧౨౦-౧౨౧
పూర్వవాణి—పద్మనాభకవి—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	౭	౧౧౨

పూవు-కుమ్మద-రావూరి చిట్టి వెంటటసుబ్రహ్మ్యము	౭	౫౪
పేదటిమి-నిలుపేద (ప)	౧౨	౮౦
పొదిలేసేమ దండకవిలే-వేమూరి విశ్వనాథశర్మ (చ)	౧౦	౯౨-౯౫
పాలములోపచ్చగా వలపె తలరెత్తె-అధికార్ల నూర్యనారాయణరావు (నే)	౮	౧౧౬
ప్రకృతియోగిని! నినుగాంచి సుకృతినగుదు-సోమంచి వాసుదేవరావు (ప)	౧౧	౮౪
ప్రపంచభాగ్యవము-శ్రీ శేషాద్రిరమణపులు (నా)	౯	౨౪-౩౨
ప్రణయగీతము-సుధర్ల రామమూర్తి (ప)	౯	౫౩
ప్రణయార్పణము-పూనయపరివర్తనము-పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి (ప)	౧౨	౯౩-౯౯
ప్రతీక్ష-“విద్యార్థి” (ప)	౮	౬౪
ప్రథమదుంబవము-జంధ్యాల శివన్నకాస్త్రి (ప)	౧౧	౧౪౫
ప్రభావతి-అ. భాస్కరమ్మ (చ)	౮	౬౫-౭౭
ప్రాచీనకవిత్వగౌరవము-చుక్కపాటి వెంకటరత్నము (ప)	౯	౧౩౦
ప్రాసిస్సురము-శతావధాని అవ్వారి సుబ్రహ్మ్యకాస్త్రి (ప)	౧౧	ముఖపత్రము
ప్రేమగీతిక-చుంగిపూడి శ్రీరామచంద్రకాస్త్రి (ప)	౭	౧౩౪
బాలకప్రార్థనము-వేమూరు సీతారామకాస్త్రి (ప)	౧౨	౪౮
బాలచంద్రుడు-అధికార్ల నూర్యనారాయణరావు (ప)	౧౧	౭౭
బౌద్ధకాలవ్యవసాయచరిత్ర-పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మ్యకాస్త్రి	౧౦	౧౧౪-౧౨౩
” ” ”	౧౧	౧౧౦-౧౧౬
బౌద్ధమతము-శ్రీప్రచారిణులు-శరణు రామస్వామిచౌదరి (ప)	౧౨	౧౧౨-౧౧౯
భక్తి-నల్లూ పిప్పయ్యకాస్త్రి (ప)	౧౨	౨౫-౨౬
“భక్తమునిజనపూర్వాదృష్ట పరమపురుష”-ఖాసీం ఆలీషా (ప)	౯	౮౮
భాగ్యములు-వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి (ప)	౯	౧౩౬
భారతప్రయోగములు-అవ్వారి సుబ్రహ్మ్యకాస్త్రి	...	తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ	౨౧-౨౩	
భీమకవినాసస్థానము-శ్రీ శేషాద్రిరమణపులు	...	గుర్రాలయం	౭	౧౮-౨౪
మంజుల-అనంతవంతుల వేంకటేశ్వరులు (ప)	౮	౧౩౯
మంగళరత్నక-కొత్త జగ్గయ్యచౌదరి (ప)	...	వహుడు సంఖ్య ౧/4...	౩౩-౩౫	
మనోవివ్యాలత-మల్లాది చంద్ర శేఖరరావు (ప)	...	౨౦/౪-౧౨-౧౩-౪౬...	౧౧౮	
మన్మథుని ప్రకల్పవాక్యములు-భాగవతుల నృసింహశర్మ (ప)	౧౦	౧౧౧-౧౧౩
మరపు-శ్రీమతి న్యాయపతి వెంకటవిజయలక్ష్మమ్మ (ప)	౧౧	౧౧౭-౧౧౮
మర్రికాపరిణయము-పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య (ప)	౧౨	౫౮
మాతృపూజ-జి. జాషువ (ప)	౧౧	ముఖపత్రము
మాళవికాగ్నిమిత్రము నాటక మేయనదగు-బులుసు వెంకటరమణయ్య	౧౦	౩౪-౩౭
మిత్రహితోపదేశము-చుంగిపూడి వేంకటశర్మ (ప)	౮	౫౮
” ” ”	౧౦	౯౬
” ” ”	౧౨	౧౨౩-౧౨౪
ముద్రాదాతనము-తన్నామాచిత్తము-భాగవతుల దిక్షాజామూర్తికాస్త్రి...	౧౦	౧౧౭-౨౨

